Ex Lib: Prosp. de Rosa

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.
RACCOLTA
VILLAROSA
A
671 (1
NAPOLI

Digitized by Google

Racc. Vill. A 671
605288
(1)

DE ASCENSIONE MENTIS IN DEUM

Per Scalas

RERUM CREATARUM,

AUCTORE

ROBERTO BELLARMINO

S. R. E. CARDINALI,

e Societate JESU.

OPUSCULUM PRIMUM.

Biblioteca Nazionale V. E. III NAPOLI

VENETIIS, MDCCXLVI.

Apud JOANNEM TIBERNINUM

Sub Signo Providentiæ.

Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.

Digitized by Google

Digitized by Google

REVERENDISSIMO DOMINO

JO: BAPTISTÆ MOLINO

PARÆCIÆ S. SIMONIS APOSTOLI

PLEBANO VIGILANTISSIMO

S. MARCI CANONICO,

ac Vicario Monaſtico.

TYPOGRAPHUS F.

QUæ duo potiſſimùm ornamenta in librorum Mæcenatibus deligendis exquiri debent, ſumma nimirum Doctrinæ præſtantia,

& non vulgaris auctoritas, ea mihi Cardinalis Bellarmini aſcetica Opuſcula iterum evulgare cupienti, fuere accuratè expetenda, quorum uno, dum iſta in novam lucem prodeunt, maximè honeſtari poſſent, altero verò feliciter proferri. Quare cùm de Patrono ſatis aptè adſciſcendo mecum ipſe cogitarem, multis ultro citroque habitis rationibus, demum editioni meæ ſecundùm animi vota conſultum eſt, dum opuſcula iſta a mendis vindicata, tuo Nomini inſcribenda jure meritoque duxi. Etenim ſi Divinarum rerum exquiſita deſideretur cognitio, quis te præſtantior, qui Studiis, ac litteris omnibus oblectaris, ad rem tamen Theologicam, morumque inſtitutiones pertinentibus

quàm

quàm maximè afficeris? Hæc enim Divinarum artium Studia, queis excolendis nequidem modò abſtines, dum graviſſimis negotiis pertractandis obrueris, & gravitatem conſilii, & ſolertem quandam celeritatem, & prudentiam, rerumque uſum, pietatem, religionem, ac tandem miram eruditionem tuo in animo pepererunt, effeceruntque, ut importatis undique pulcherrimis Libris, Domi tuæ ad rem litterariam promovendam Bibliothecam excitares, in qua viget nominis tui gloria, æternùmque vigebit. Quid verò ſi vis, & auctoritas exquirantur? Vales quidem plurimùm: Etenim cùm eam Perſonam ſuſtineas in omnium oculis poſitam, ampliſſimiſque ornatam titulis,

non dubito quin opuſcula hæc per ſe maxima, & curandis Chriſtianæ Reipublicæ vulneribus utiliſſima, ſi auctoritate tua multorum ad manus pervenerint, imminutam morum diſciplinam in veterem tandem integritatem, ſplendoremve reſtituant. Excitatum porro tuis curis tuaque ope tuæ Paræciæ ornatiſſimum Templum, ſatis cùm declaret nihil tibi fuiſſe antiquius quàm divini cultus ſtudium; optima ſpe nitor, ut amplitudine tui nominis commoti Chriſti fideles, ad frequentem horum operum meditationem, unde & beatè vivere, & æternitatem gloriæ aſſequi poſſunt, amantiùs impenſiùſque ſe conferant. Hæc ſunt R. D. quibus ego permotus opuſcula iſta com-

men-

mendatione tui nominis illuſtrata, in manus hominum redire decrevi. Sed & illud poſtremò addam, in iis tibi nuncupandis id mihi propoſitum fuiſſe, ut perpetuum obſervantiæ erga Te meæ eſſet argumentum, & pignus. Exiguum ſanè pro ſumma in me benevolentia tua: at ſi Præclariſſimi Authoris eximiam innocentiam, Doctrinam, & dignitatem ſpectaveris, gratiſſimum dixeris.

PRÆ-

PRÆFATIO.

SCriptura divina frequenter nos admonet, ut ſollicitè quæramus Deum. Quamvis enim Deus non longè ſit ab unoquoque noſtrum, cùm in ipſo vivamus, moveamur, & ſimus, ut Apoſtolus loquitur; nos tamen longè ſumus a Deo: & niſi aſſiduè diſponamus aſcenſiones in corde, & ſcalas nobis erigamus in cælum, & magno labore Deum quæramus; (*Luc.* 15.) cum filio prodigo in regione longinqua, procul a patria & a Patre, paſcimus porcos.

Ac ut breviter explicemus, quomodo inter ſe iſta cohæreant, ut Deus non longè ſit a nobis, & nos tamen longiſſimè abſimus ab illo; dicimus, Deum non longè a nobis abeſſe, quoniam ille nos aſſiduè videt, cujus oculis omnia ſunt præſentia: idem quoque de nobis aſſiduè cogitat, quia illi cura eſt de nobis; (1. *Pet.* 5.) & ipſe idem nos aſſiduè tangit, quia portat omnia verbo virtutis ſuæ. (*Heb.*1.) Nos autem longiſſimè abſumus a Deo, quia Deum non videmus, nec videre poſſumus,

cùm

Digitized by Google

cùm lucem habitet inacceſſibilem; (1. *Tim.* 6.) ſed nec ſufficientes ſumus cogitare aliquid de Deo ex nobis, tamquam ex nobis: (1. *Cor.* 3.) multò minùs illum affectu pio tangere, illique inhærere valemus, niſi nos ſuſcipiat, & ad ſe trahat dextera ejus. Ideo enim David, cùm dixiſſet, *Adhæſit anima mea poſt te*, continuò adjunxit: *Me ſuſcepit dextera tua.* (*Pſ.* 62.) Nec ſolùm longè abſumus a Deo, quia neque illum videre poſſumus, neque facilè de illo cogitamus, neque illi per affectum inhæremus; ſed etiam quia occupati temporalibus bonis, quæ nos undique circumſtant & obruunt, facillimè Deum obliviſcimur, & corde arido vix nomen Dei in Pſalmis & ſacris precibus per linguam ſonamus. Hæc igitur cauſa eſt, cur Spiritus ſanctus in Sacris litteris, ut modò dicebamus, tam ſæpe nos hortetur, ut quæramus Deum: *Quærite Deum, & vivet anima veſtra.* (*Pſ.* 68.) &: *Quærite faciem ejus ſemper.* (*Pſ.* 104.) & *Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum.* (*Thren.* 3.) *Quærite Dominum, dum inveniri poteſt.* (*Iſa.* 55.) & *In ſimplicitate cordis quærite illum.* (*Sap.* 1.) &: *Cùm quæſieris Dominum*

Deum

Deum tuum, invenies eum, ſi tamen toto corde quæſieris. (*Deut.* 4.)

Porro ſollicitudo hæc Deum quærendi, quamvis omnibus fidelibus communis eſſe debeat, tamen magis propriè ad Prælatos Eccleſiarum pertinet: quod ſancti Patres, Auguſtinus, Gregorius, & Bernardus, præter cæteros teſtantur. Ii ſiquidem diſertis verbis ſcribunt, non poſſe Prælatum ſibi & aliis prodeſſe, niſi in meditationem rerum divinarum, & propriæ mentis refectionem, diligenter incumbat. S. Auguſt. in lib. de Civit. Dei: *Otium ſanctum*, inquit, *quærit charitas veritatis: negotium juſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis. Sed nec ſic omnimodo veritatis delectatio deſerenda eſt, ne ſubtrahatur iſta ſuavitas, & opprimat illa neceſſitas.* (*Libr.* 19. *de Civit. Dei cap.* 19.) Et idem S. Auguſtinus in Confeſſionibus de ſe ipſe loquens, & de frequenti ſua meditatione Dei ex creaturis. *Sæpe*, inquit, *iſtud facio. Hoc me delectat, & ab omnibus actionibus neceſſitatis, quantum relaxari poſſum, ad iſtam voluptatem refugio.* (*Lib.* 10. *Confeſſ. capit.* 40.) S. Gregorius in lib. de cura paſtorali ait: *Sit Rector ſingu-*

lis

lis compaſſione proximus, præ cunctis contemplatione ſuſpenſus: ut & per pietatis viſcera in ſe infirmitatem ceterorum transferat, & per ſpeculationis altitudinem ſemetipſum quoque inviſibilia appetendo tranſcendat. (2. *Par. Paſt. cap.* 5.) Et addit eodem in loco S. Gregorius exemplum Moyſis & Chriſti. Moyſes enim frequenter tabernaculum intrabat, & exibat; intrabat videlicet, ut arcana Dei conſideraret; exibat, ut proximorum infirmitates portaret. Et Chriſtus ipſe per dies concionando & miracula patrando proximorum ſaluti vacabat, ſed noctes inſomnes orando & contemplando ducebat. *Erat enim*, inquit S. Lucas, *pernoctans in oratione Dei*. (*Luc.6.*) Denique alia multa his ſimilia in capite ultimo ejuſdem libri legi poſſunt.

Porro S. Bernardus, ut Eugenium Papam, ſuum quondam diſcipulum, seriò admoneret, ut non totum ſe actioni daret, ſed quotidie certo tempore ſe colligeret, ac ſancto otio & cæleſti pabulo frueretur, ſcripſit libros quinque De conſideratione, in quibus non ſolùm exhortatur illum ad aſſiduam meditationem rerum cæleſtium, ſed etiam rationem & mo-

modum meditandi, & meditando aſcendendi, & aſcendendo transformandi ſe in Deum per intellectum & affectum, perſpicuè tradit. Neque admittit excuſationem, quam ille obtendere poterat, & quam multi hoc tempore obtendunt, nimias videlicet occupationes, quæ Pontificale officium comitantur, non relinquere tantum otii, ut meditationi rerum divinarum Prælatus vacare poſſit. Certè enim nemò tenetur externis negotiis ita totum ſe tradere, ut non relinquat ſibi tempus corpus reficiendi cibo & potu, & captandæ per ſomnum quietis. Et ſi corpus hanc refectionem & quietem juſtè petit, quantò magis ſpiritus cibum & ſomnum ſuum jure optimò petet? neque enim ſine hac refectione rectè fungi officio ſuo in tanta mole maximorum negotiorum ullo modo poteſt. Porro cibus animæ oratio eſt, & ſomnus contemplatio, per quam diſponuntur aſcenſiones in corde, ut videatur Deus deorum in Sion. (*Pſ.* 83.) quomodo in valle lacrymarum videri poteſt. Scala verò aſcenſionis in Deum nulla videtur nobis mortalibus patere poſſe, quàm per opera Dei. Qui enim ſingulari Dei dono per aliam viam in paradiſum admiſſi audierunt arcana Dei, quæ non licet homini loqui,

qui, ii non aſcendiſſe, ſed rapti fuiſſe dicendi ſunt; quod de ſe B. Paulus apertè confitetur, cùm ait: *Raptus ſum in paradiſum*, & audivi *arcana verba, quæ non licet homini loqui*. (2. *Corint.* 12.)

Poſſe autem hominem per opera Dei, id eſt, per creaturas, aſcendere ad notitiam & amorem Creatoris, docet liber Sapientiæ, (*Sap.* 13.) & Apoſtolus ad Romanos, & ratio ipſa ſatis confirmat, (*Rom.* 1.) cùm ex effectis cauſa efficiens, & ex imagine exemplar cognoſci poſſit: & dubium eſſe nequeat, res omnes creatas eſſe opera Dei; & hominem atque Angelum, non ſolùm opera, ſed etiam imagines Dei eſſe, Scriptura ſancta nos doceat.

Ego igitur his rationibus excitatus, in aliquantula requie a publicis negotiis mihi conceſſa, & ſancti Bonaventuræ exemplo admonitus, qui in ſimili receſſu ſcripſit Itinerarium mentis in Deum, tentavi Scalam ex creaturarum conſideratione conficere, per quam utcumque ad Deum poſſit aſcendi. Eam verò quindecim gradibus diſtinxi, ad ſimilitudinem quindecim graduum, quibus aſcendebatur ad templum Salomonis, & quindecim Pſalmorum, qui Graduales dicuntur.

IN-

Digitized by Google

INDEX GRADUUM.

Grad. I. EX *conſideratione hominis, qui eſt mundus minor.* pag. 1
II. *Ex conſideratione mundi majoris.* 16
III. *Ex conſideratione orbis terræ.* 31
IV. *Ex conſideratione aquarum.* 43
V. *Ex conſideratione aeris.* 58
VI. *Ex conſideratione ignis.* 68
VII. *Ex conſideratione ſolis, lunæ, & ſtellarum.* 85
VIII. *Ex conſideratione animæ rationalis.* 99
IX. *Ex conſideratione Angelorum.* 113
X. *Ex conſideratione eſſentiæ Dei.* 127
XI. *Ex conſideratione potentiæ Dei.* 144
XII. *Ex conſideratione ſapientiæ theoricæ Dei.* 156
XIII. *Ex conſideratione ſapientiæ practicæ Dei.* 166
XIV. *Ex conſideratione miſericordiæ Dei.* 188
XV. *Ex conſideratione juſtitiæ Dei.* 203

DE

Digitized by Google

SCALÆ ASCENSIONIS IN DEUM

GRADUS PRIMUS.

Ex conſideratione Hominis.

CAP. I. SI quis verè cupiat ſcalas in Deum erigere, a ſui ipſius conſideratione incipere debet. Unuſquiſque enim noſtrum, & creatura, & imago Dei eſt; & nihil nobis vicinius eſt, quàm nos ipſi. Itaque non ſine cauſa Moyſes ait: *Attende tibi.* in quæ duo verba inſignem ſermonem ſcripſit magnus Baſilius. Qui enim ſe totum circumſpexerit, & quæ intra ſe latent conſideraverit, inveniet quaſi compendium mundi totius, unde ad effectorem rerum omnium non difficulter aſcendet.

Sed ego in præſenti nihil aliud inveſtigare decrevi, niſi quatuor communes cauſas; quis ſit auctor meus, ex qua materia me fecerit, quam formam mihi dederit, & ad quem finem me produxerit. Nam ſi

Digitized by Google

quæram auctorem meum, inveniam ſolum Deum; ſi quæram materiam unde me fecerit, inveniam omnino nihil; unde colligam, quidquid in me eſt, a Deo factum eſſe, & totum Dei eſſe: ſi quæram formam, inveniam me eſſe imaginem Dei; ſi finem quæram, inveniam ipſum eumdem Deum eſſe ſummum & totum bonum meum. Itaque intelligam tantam eſſe mihi conjunctionem & neceſſitudinem cum Deo, ut ipſe ſolus mihi ſit conditor, ipſe auctor, ipſe pater, ipſe exemplar, ipſe beatitudo, ipſe omnia. Et ſi hoc intellexero, quomodo fieri poterit, ut non ardentiſſimè illum quæram? illum cogitem? illum ſuſpirem? illum videre & complecti deſiderem? vel, ut non exhorream tam denſas tenebras cordis mei, quod tam longo tempore nihil minùs cogitavit, aut deſideravit, aut quæſivit, quàm Deum, qui ſolus mihi eſt omnia.

CAP. II. Sed paulò diligentiùs ſingula conderemus. Rogo te, anima mea, quis tibi dedit ut eſſes, cùm ante non multum tempus nihil eſſes? Certè non te parentes carnis tuæ genuerunt; quia quod natum eſt ex carne, caro eſt, tu autem ſpiritus es: neque te cælum, aut terra, aut ſol, vel ſidera produxerunt; illa enim corpora ſunt, tu, incorporea es: neque verò Angeli, aut Archangeli, aut creatura alia ſpiritualis tibi, ut eſſes, auctores eſſe potuerunt; quia tu non ex materia aliqua, ſed planè ex nihilo creata es: non poteſt autem niſi Deus omnipotens ex nihilo aliquid facere. Ille ergo ſolus ſine ſocio, ſine adminiſtro, manibus propriis, quæ ſunt ejus intelligentia & voluntas, te quando voluit procreavit. Sed fortaſſe corpus tuum non ipſe Deus, ſed res

crea-

Digitized by Google

creatæ produxerunt: ita ut anima Deum, corpus verò parentes auctores agnoſcere debeat. Non ita eſt, ſed Deus ipſe, quamvis parentes homines ad carnem gignendam, ut infimos adminiſtros ad domum fabricandam adhibeat, tamen ipſe architectus, ipſe auctor, ipſe verus pater non ſolùm animæ, ſed etiam corporis, atque adeo totius hominis eſſe & dici voluit. Nam ſi genitores carnis tuæ, veri auctores & quaſi architecti corporis tui eſſent, ſcirent utique quot ſint in corpore humano muſculi, quot venæ, quot nervi, quot oſſa majora, quot minora, quot humores, quot ſinus, & alia id genus multa, quæ omnino ignorant, niſi fortè ex anatomica arte didicerint. Præterea cùm corpus ægrotat, vel membrum areſcit, aut præciditur, certè poſſent illa ipſa arte, qua primùm condiderunt, iterum inſtaurare, ſi veri auctores eſſent: quo modo qui horologia componunt, aut domus ædificant, norunt etiam temperare, vel inſtaurare. At parentes nihil horum valent aut ſciunt. Adde quòd conjunctio animæ cum corpore, quæ præcipua pars eſt effectionis humanæ naturæ, a nullo fieri potuit, niſi ab artifice potentiæ infinitæ: qua enim arte conjungi potuit ſpiritus cum carne tam arcto vinculo ut una ſubſtantia efficerentur, niſi divina? corpus enim cum ſpiritu nullam ſimilitudinem vel proportionem habet. Ergo ille fecit, qui facit mirabilia magna ſolus. (*Pſ.* 135.)

Verè igitur Spiritus Domini per Moyſem loquitur in Deuteronomio: *Numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te?* (*Deu.* 32.) & per ſanctum Job: *Pelle & carnibus veſtiſti me, oſſibus & nervis compegiſti me.* (*Job.* 10.) & per

Prophetam Regium: *Manus tua fecerunt me, & plaſmaverunt me.* (*Pſ.* 118.) & rurſus: *Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.* (*Pſ.* 138.) & per ſapientiſſimam feminam puerorum Machabæorum matrem: *Neſcio qualiter in utero meo apparuiſtis: neque enim ego ſpiritum & animam donavi vobis & vitam, & ſingulorum membra non ego ipſa compegi; ſed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem.* (2. *Machab.* 7.) Hinc videlicet Sapientia Dei, Chriſtus Dominus, dicebat: *Patrem nolite vocare vobis ſuper terram; unus eſt enim Pater veſter, qui eſt in cælis.* (*Matt.* 23.) Cujus admonitione ſanctus Auguſtinus de filio ſuo Adeodato, quem ex fornicatione genuerat, dicebat Deo: *Tu bene feceras eum; nam ego in illo puero, præter delictum, nihil habebam.* (*Lib.* 9. *conf. c.* 6.)

Age nunc anima mea, ſi Deus auctor tibi corporis & animæ eſt, ſi ille tibi pater, ſi bajulus, ſi nutritius; ſi quidquid es, illius es; ſi quidquid habes, ab illo habes; & quidquid ſperas, ab illo ſperas: cur de tanto parente non gloriaris? cur illum non toto corde diligis? cur propter illum non omnia terrena contemnis? cur ſinis tibi dominari cupiditates vanas? Leva oculos tuos ad eum: noli timere, quid faciat tibi hoſtis tuus ſuper terram, cùm Patrem habeas omnipotentem in cælis. Quanta, putas, fiducia, & quanto affectu dicebat David: *Tuus ſum ego, ſalvum me fac?* O ſi cogitares, anima, quid ſit, quòd omnipotens & ſempiternus Deus, qui bonorum tuorum non eget, & ſi tu pereas nihil ipſe perdit, tamen oculos ſuos non avertit à te, & ſic amat,

amat, ſic protegit, ſic dirigit, ſic fovet, ac ſi tu eſſes magnus theſaurus ejus; certè fiduciam totam in illo poneres, timeres ut Dominum, amares ut Patrem; neque ullum eſſet tam ingens temporale bonum, aut malum, quod te poſſet ab ejus charitate divellere.

CAP. III. Veniamus ad materiam, ex qua homo formatus eſt. Illa quidem viliſſima eſt, ſed quò eſt vilior, eò nobis materiam aptiorem tribuit formandi in nobis virtutem humilitatis; qua virtute nulla eſt in hac vita magis utilis, & magis rara, ac per hoc magis pretioſa, & majori deſiderio appetenda.

Et ſanè de materia animæ dubitari non poteſt, quin ſit ipſum nihil; quo nihil vilius & inanius fingi vel cogitari poteſt. Corporis materia proxima quid eſt, niſi ſanguis menſtruus? res adeo fœda, ut refugiant eum oculi cernere, & manus contingere, & horreat etiam animus cogitare. Materia, ex qua primus homo formatus fuit, quid aliud, niſi terra rubra & ſterilis, ſive pulvis & lutum fuit? *Formavit*, inquit Scriptura, *Deus hominem de limo terræ*. (*Gen.* 2.) & iterum dixit homini Deus: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*. (*Gen.* 3.) Quare Patriarcha Abraham memor vilitatis ſuæ, dicebat ad Deum: *Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum ſim pulvis & cinis*. (*Gen.* 18.) Sed neque hic eſt finis vilitatis materiæ humanæ. Ipſe enim limus ſive pulvis non ex alia materia, ſed ex nihilo prodiit. In principio enim creavit Deus cælum & terram; & certè non ex alio cælo & terra, ſed ex nihilo fecit: ergo ad nihilum redigitur id, unde prodiit animal hoc ſuperbum, quod dicitur homo,

ſive animam, ſive corpus conſiderare velis. Nihil igitur eſt in homine, unde gloriari poſſit, quaſi illud non acceperit a Deo. Opera quidem hominum, quæcumque illa ſint, ſive ex ingenio, ſive ex labore prodeant, ſemper aliquid habent ex ſe, de quo, ſi ſenſum haberent, contra factorem ſuum gloriari poſſent. ſiquidem vas aureum, arca lignea, domus eburnea vel marmorea, ſi loqui poſſent, dicerent utique opifici ſuo: Tibi debeo formam, ſed non materiam; & pretioſius eſt, quod ex me habeo, quàm quod a te accepi. Homo verò, qui nihil ex ſe habet, & ex ſe nihil omnino eſt, in nullo gloriari poteſt. Et veriſſimè dicit Apoſtolus: *Si quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.* (*Gal.* 6.) &: *Quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* (1. *Cor.* 4.) Cui conſonat ſanctus Cyprianus, cùm ait: *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil eſt.* (*Lib.* 3. *ad Quirinum* 4.) At, inquies, multa præclara opera faciunt homines, ob quæ meritò laudantur, ut virtus laudata creſcat. Ita eſt, multa præclara opera faciunt homines, ob quæ laudari & gloriari poſſunt: ſed in Domino, non in ſe, ſicut ſcriptum eſt: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* (2. *Cor.* 10.) &: *In Domino laudabitur anima mea.* (*Pſ.* 33.) Quæro enim, cùm egregium opus homo facit, ex qua materia facit? qua virtute facit? quo dirigente, & adjuvante facit? Certè ex materia facit, quam Deus, non quam ipſe homo creavit. Ex ea virtute facit, quam Deus illi dedit, non quam ipſe ſibi peperit. Et dirigente & adjuvante Deo facit, ſine cujus directione & adjutorio nihil boni faceret.

Multa

Multa enim bona facit in homine, ſine homine, Deus; ſed nihil boni facit homo, quod non faciat Deus, ut faciat homo, ut habetur in Concilio 2. Arauſicano, cap. 20. Itaque dignatur Deus miniſterium hominis adhibere in rebus bonis faciendis, quæ per ſe facere poſſet; ut hinc magis debitorem Deo ſe fateatur homo, non ut ſuperbiendo in ſe, non in Domino glorietur.

Ergo anima mea, ſi ſapis, recumbe ſemper in noviſſimo loco: noli furari gloriam Dei, nec in modico, nec in maximo: deſcende ad nihilum tuum, quod ſolum eſt tuum, & totus mundus in ſuperbiam erigere te non poterit. Sed quoniam hæc pretioſa virtus humilitatis verè de mundo jam pene receſſerat, & nec in libris Philoſophorum, nec in moribus gentium inveniebatur; Magiſter humilitatis de cælo venit, & *cùm in forma Dei eſſet* æqualis Patri, *ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens*, & *humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem*. (*Phil.* 2.) & humano generi dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde; & invenietis requiem animabus veſtris*. (*Mat.* 11.) Quare, anima mea, ſi fortè erubeſcis imitari humilitatem hominum, non erubeſcas imitari humilitatem Dei, qui nec fallere nec falli poteſt, & qui *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. (*Jac.* 4.)

CAP. IV. Sequitur nunc ut formam conſideremus, quæ eſt tertia cauſarum. Et quidem quantò materia, ex qua factus eſt homo, vilior eſt; tantò forma, quæ homini data eſt, pretioſior & excellentior invenitur. Omitto formam corporis exteriorem, id eſt, figuram corporis humani,

quæ ſuam habet eminentiam ſuper omnium animantium figuras. hæc enim forma non ſubſtantialis, ſed accidentaria eſt. Forma igitur hominis ſubſtantialis, quæ facit illum eſſe hominem, & ab animantibus ceteris diſtinguit, anima eſt immortalis, ratione & libero arbitrio prædita, imago Dei, ad exemplar ſummæ divinitatis expreſſa. Sic enim legimus dixiſſe Deum, cùm hominem formare vellet: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis, univerſæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.* (*Gen.* 6.) Homò igitur imago Dei eſt, non ratione corporis, ſed ratione ſpiritus; Deus enim ſpiritus eſt, non corpus. *Et ibi eſt imago Dei*, inquit ſanctus Baſilius, *ubi eſt id, quod imperat animantibus ceteris*. (*Hom. in Hexam.* 10.) imperat autem homo beſtiis, non per corporis membra, quæ valentiora ſunt in multis beſtiis, quàm in homine; ſed per mentem, ratione & libero arbitrio præditam. Præeſt enim homo animantibus ceteris, non per id, quod habet commune cum illis, ſed per id quo diſtinguitur ab illis, & per quod ſimilis factus eſt Deo.

Erige nunc, anima mea, mentem ad exemplar tuum, & cogita, omne bonum imaginis in ſimilitudine ad exemplar ſuum poſitum eſſe. Nam ſi fortè deforme ſit exemplar, quale diaboli fingi ſolet, tum etiam bonum imaginis eſt, exemplar ſuum deforme aptè repreſentare. Itaque deformitas in exemplari, deformitas erit; deformitas in imagine, pulchritudo erit. Sed ſi exemplar quoque ſit formoſum, pretioſiſſima erit imago, ſi pulchritudinem exem-

plaris

plaris pulchritudine ſua, quàm maximè fieri poterit, imitetur: & ſi imago ſenſum haberet, nihil magis optaret, quàm perpetuò exemplar ſuum aſpicere, & ad illius imitationem ſe componere, & illi quàm ſimillima fieri.

Exemplar tuum, ò anima, Deus eſt, pulchritudo infinita, *lux*, in qua *tenebræ non ſunt ullæ*, (1. *Joa.* 10.) cujus pulchritudinem ſol & luna mirantur. Ac ut faciliùs pulchritudinem tanti exemplaris imitari, illiuſque ſimilitudinem concupiſcere, & modis omnibus procurare valeas, in qua re tota perfectio tua, tota utilitas, totus honor, totum gaudium, tota quies, totum denique bonum tuum poſitum eſt; cogita pulchritudinem Dei exemplaris tui in ſapientia & ſanctitate conſiſtere. Quomodo enim pulchritudo corporis ex proportione membrorum, & coloris ſuavitate conſurgit: ſic in ſubſtantia ſpirituali, coloris ſuavitas lux ſapientiæ eſt, membrorum proportio juſtitia eſt: ſed per juſtitiam non virtus aliqua particularis, ſed illa univerſalis intelligitur, quæ virtutes omnes continet. Ille igitur ſpiritus pulcherrimus eſt, cujus mens luce ſapientiæ fulget, & cujus voluntas perfectæ juſtitiæ plenitudine pollet. Deus autem, tuum, inquam, exemplar, o anima, ipſa ſapientia, ipſa juſtitia eſt, ac per hoc ipſa pulchritudo eſt. Et quoniam utrumque bonum nomine ſanctitatis in Scripturis ſignificatur, ideo apud Iſaiam Angeli Deo acclamant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* (*Iſa.* 6.) & ipſe Deus ad imagines ſuas clamat: *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter.* (*Lev.* 11.) & in Evangelio Dominus: *Eſtote perfecti, ſicut Pater*

veſter cæleſtis perfectus eſt. (*Matt.* 5.)

Ergo ſi cupis, anima, ut vera imago Dei, exemplari tuo quàm ſimillima fieri; oportet te ſapientiam & juſtitiam præ omnibus rebus amare. Sapientia vera eſt, judicare de rebus omnibus ſecundùm altiſſimam cauſam. Altiſſima cauſa eſt voluntas divina, ſive lex quæ voluntatem Dei hominibus manifeſtat. Itaque ſi ſapientiam amas, oportet te in rebus omnibus non audire quid lex carnis dictet, quid ſenſus judicent eſſe bonum, quid mundus probet, quid cognati ſuadeant, ac multò minùs quid adulatores proponant; ſed obſurdeſcas his omnibus, & ſolùm attendas ad voluntatem Domini Dei tui; atque illud utile, glorioſum, appetibile, bonum denique omni ex parte tibi eſſe judices, quod eſt conforme voluntati ac legi Dei. Hæc eſt Sapientia Sanctorum, de qua ſcripſit Sapiens: *Super ſalutem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa*. (*Sap.* 7.)

Porro Juſtitia, quæ altera pars eſt pulchritudinis ſpiritualis, omnes quidem virtutes complectitur, quæ voluntatem ornant & perficiunt; ſed præcipuè charitatem, quæ mater & radix eſt omnium virtutum, & de qua ſanctus Auguſtinus in lib. De natura & gratia, extremò ita loquitur: *Inchoata charitas, inchoata juſtitia eſt: provecta charitas, provecta juſtitia eſt: perfecta charitas, perfecta juſtitia eſt*; (*Rom.* 13.) nam *qui diligit, legem implevit*, quia *dilectio malum non operatur*: & ideo *plenitudo legis eſt dilectio*; (*De natura & gratia, cap.* 70.) ut docuit Apoſtolus: & con-

Digitized by Google

contra, *qui ſervat verbum ejus*, id eſt, mandata ejus; *verè in hoc charitas Dei perfecta eſt*; (1. *Joan.* 2.) ut loquitur ſanctus Joannes. Qui ergo volunt exemplari divino ſimiles fieri, obedire debent dicenti: *Eſtote imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi, & ambulate in dilectione*. (*Eph.* 5.) Filius enim imago eſt Patris; & imaginis totum bonum, ut ſupra diximus, eſt ſuo exemplari eſſe ſimillimam.

O ſi hæc planè intelligeres, anima, & exemplari tuo per veræ ſapientiæ veræque juſtitiæ pulchritudinem ſimilis effecta, placeres oculis ſummi Regis, quanta pace fruereris? quo gaudio exultares? quàm facilè omnia mundi oblectamenta contemneres? contra verò, ſi cogitares, quàm vehementer indignetur Deus, cùm videt imaginem ſuam deſtitutam luce ſapientiæ & decore juſtitiæ, inquinari, fœdari, obſcurari; & hominem in tanto honore poſitum, ut ſimilis eſſet Deo, comparari nunc jumentis inſipientibus, & ſimilem illis factum eſſe; (*Pſalm.*48.) certè horreres & contremiſceres, nec poſſes ullo modo quieſcere, donec fluminibus lacrymarum ex amariſſima contritione manantibus maculas omnes abſtergeres, & ad ſimilitudinem pulcherrimi exemplaris tui redires. Sed quia interim dum peregrinaris a Domino, & per fidem ambulas & non per ſpeciem, (2. *Cor.* 5.) indiges continuo ipſius Domini adjutorio, tum ut in ſimilitudine jam acquiſita permaneas, tum ut quotidie ſimilior, id eſt formoſior lucidiorque reddaris, ingemiſce ex toto corde ad Deum, eique dicito: O Domine ſancte & miſericordiſſime, cui placuit, hanc animam meam, imaginem tuam facere; perfice,

Digitized by Google

quæſo te, imagunculam tuam, adauge ſapientiam, adauge juſtitiam, abſconde eam in abſcondito tabernaculi tui, ut neque luto carnalis concupiſcentiæ, neque fumo ſæcularis honoris, neque pulvere terrenarum cogitationum fœdari valeat. Atque hactenus de forma.

CAP. V. Reſtat ultima cauſa, quæ finis dicitur. Porro finis, ad quem creatus eſt homo, non alius eſt, quàm ipſe idem Deus. Sed quia duplex eſt finis, alter intrinſecus, alter extrinſecus, utrumque ſeorſim breviter conſideremus. Finis intrinſecus uniuſcujuſque rei, eſt ſtatus perfectus, ad quem res illa pervenire poteſt. Finis intrinſecus palatii eſt ipſum complementum & perfectio ipſa palatii: tunc enim finitum eſſe dicitur, cùm nihil ei deeſt eorum quæ palatii ſtructura requirit. Finis intrinſecus arboris eſt ſtatus perfectus, quem ejus natura requirit: tunc enim finem ſuum attigiſſe dici poteſt arbor, cùm ramos extendit, & folia produxit, & floribus ornata eſt, ac paulò poſt pomis iiſque maturis, onerata cernitur. Homo igitur, qui ad finem celſiſſimum creatus eſt, tunc finem ſuum conſecutus dici poterit, cùm mens ejus Deum videbit ſicuti eſt; quam viſionem ſcientia rerum omnium conſequetur, & voluntas ipſo ſummo bono ardentiſſimè amato & deſiderato fruetur; & corpus immortalitate & impaſſibilitate, aliiſque dotibus glorioſis præditum, perpetua pace & lætitia potietur. Et quoniam eſſentia hujus finalis beatitudinis eſt viſio Dei; per quam imagines Dei, nos inquam ipſi, ad perfectum ſtatum perfectamque ſimilitudinem cum exemplari noſtro divino perveniemus; ideo ſcribit bea-

tus Joannes: *Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* (*Joa.* 3.)

O ſi poſſes, anima, cogitare, quid hoc ſit, *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt*, quàm citò nebulæ omnes terrenarum cupiditatum diſſiparentur? Deus beatiſſimus eſt, & ideo beatiſſimus, quia ſemper videt ſeipſum ſicuti eſt, ſeque ipſo ſummo bono clariſſimè viſo, & ardentiſſimè amato, ſine ulla ceſſatione ab ipſa æternitate fruitur. Hujus inæſtimabilis boni, te quoque cum Angelis ſanctis participem eſſe voluit: ad hunc finem ſublimiſſimum & celſiſſimum te creavit. Hæc ſignificat illud: *Intra in gaudium Domini tui.* (*Matth.* 25.) id eſt, Sis particeps gaudii, quo Deus ipſe gaudet, & illud: *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus Regnum; ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.* (*Luc.* 22.) id eſt, participes vos faciam regni mei, & regiæ menſæ meæ, ut fruamini illo honore, illa poteſtate, & illa voluptate, qua fruor ego, & qua fruitur Pater meus Deus. Et quis cogitare poteſt, quantus ſit honor, quanta poteſtas, quanta voluptas, quanta felicitas Regis omnium regum, & Domini omnium dominorum, Domini Dei noſtri? Certè qui ad hanc tantam finis noſtri altitudinem cogitatione ſpeque conſcenderet, erubeſceret omnino de terræ poſſeſſione litigare, vel ob quamcumque jacturam temporalium rerum affligi, vel de lucris temporalibus gaudere: erubeſceret inquam inhiare voluptatibus quibus inhiant pecora, qui factus eſt comes Angelorum, & particeps amicitiæ Dei, & inæſti-

Digitized by Google

ſtimabilium bonorum ejus; quoniam amicorum omnia ſunt communia.

CAP. VI. Jam verò finis extrinſecus uniuſcujuſque rei eſt ille, cujus gratia res facta eſt. Finis palatii habitator ejus; finis arboris poſſeſſor ejus; finis hominis ſolus Dominus Deus ejus: ipſe enim hominem fecit, de ſuo fecit, pro ſe fecit; ipſe conſervat, ipſe paſcit, ipſe ſtipendium ſolvit. Itaque meritò jubet ac dicit: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*. (*Deut.* 6.) (*Matth.* 4.) Sed attende, anima, diligenter, res cæteræ, quæ propter hominem factæ ſunt, ipſi homini utiles ſunt, non ſibi; homini laborant jumenta, non ſibi, hominis cellam, & horreum, & marſupium implent agri, vineæ, horti; non ſuum: denique ſervorum eſt labor, & ſudor, & fatigatio; Domini autem lucrum, & quies, & voluptas. At Dominus Deus tuus, qui nulla re indiget, ſervire quidem ſibi vult hominem; ſed utilitatem, & lucrum, & præmium, ſervientis hominis eſſe vult, non ſuum.

O Domine ſuavis, & mitis, & multa miſericordia, (*Pſ.* 85.) quis non toto corde ſerviat tibi, ſi dulcedinem paterni dominii tui vel modicùm deguſtare incipiat? quid jubes Domine ſervis tuis? *Tollite*, inquis, *jugum meum ſuper vos*, & quale eſt jugum tuum? *Jugum*, inquis, *meum ſuave eſt, & onus meum leve*. (*Matth.* 11.) Quis non libentiſſimè ferat jugum, quod non premit, ſed fovet: & onus, quod non gravat, ſed reficit? meritò igitur addidiſti: *Et invenietis requiem animabus veſtris*. Et quod eſt jugum tuum, quod non fatigat, ſed requiem adfert? nempe mandatum illud primum & maximum: *Diliges*

Digitized by Google

liges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. (*Matth.* 22.) Quid enim facilius, ſuavius, dulcius, quàm diligere bonitatem, & pulchritudinem, & amorem, quod totum es tu Domine Deus meus? Rectè judicavit ſervus tuus David, qui mandata tua eſſe cenſuit *deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multùm & dulciora ſuper mel & favum*, & addidit: *In cuſtodiendis illis retributio multa*. (*Pſ.* 18.) Quid eſt hoc, Domine? etiamne præmium polliceris cuſtodientibus mandata deſiderabilia ſuper aurum multum, & dulciora ſuper mellis favum? Ita omnino præmium, & præmium ampliſſimum polliceris, dicente Apoſtolo tuo Jacobo: *Coronam vitæ repromiſit Deus diligentibus ſe*. (*Jacob.* 1.) Et quid eſt corona vitæ? nempe majus bonum, quàm vel cogitare vel deſiderare poſſimus. Sic enim loquitur beatus Paulus ex Iſaia: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum*. (1. *Cor.* 2.) (*Iſa.* 64.) Verè igitur in cuſtodiendis mandatis tuis eſt retributio multa. Nec ſolum mandatum illud primum & maximum utile eſt homini obedienti, non Deo jubenti: ſed etiam cetera mandata Dei, obedientem perficiunt, ornant, erudiunt, illuſtrant, bonum denique ac beatum reddunt. Quare ſi ſapis, intellige te ad gloriam Dei & ſalutem tuam æternam eſſe creatum, hunc eſſe finem tuum, hoc centrum animæ tuæ, hunc theſaurum cordis tui. Ad hunc finem ſi perveneris, beatus eris; ſi ab illo excideris, miſer eris. Proinde illud tibi verè bonum exiſtimes, quod ad finem tuum perducit; illud verè malum, quod a fine te facit excidere.

Pro-

Digitized by Google

Proſpera & adverſa, opes & inopia, ſanitas & ægrotatio, honores & ignominiæ, vita & mors, apud ſapientem nec per ſe expetenda, nec per ſe fugienda ſunt: ſed ſi conferunt ad gloriam Dei, & ſempiternam felicitatem tuam, bona ſunt, & expetenda; ſi eamdem impediunt, mala ſunt, & fugienda.

GRADUS SECUNDUS.

Ex conſideratione majoris mundi.

CAP. I. SCalæ aſcenſionis in Deum gradum primum conſtruximus ex conſideratione hominis, qui dicitur mundus minor: nunc ſecundum gradum ſuperſtruere conſilium eſt ex conſideratione molis hujus maximæ, quæ major mundus dici ſolet. Scribit quidem S. Gregorius Nazianzenus in ſecunda oratione de Paſcha, Deum conſtituiſſe hominem quaſi mundum magnum in parvo: quod eſt verum, ſi a mundo ſegregemus Angelos; eſt enim homo major toto mundo corporato, non mole, ſed virtute: ſed ſi in mundo comprehendantur Angeli, ut nos hoc loco comprehendimus, parvus mundus eſt homo in mundo majore conſtitutus. In hoc igitur magno mundo, qui rerum univerſitatem complectitur, multa ſunt planè admirabilia; ſed hæc potiſſimùm, magnitudo, multitudo, varietas, efficacitas, & venuſtas. Quæ omnia, ſi, Deo illuminante, attentiſſimè cogitentur, non parvam vim habent ad animam ſic elevandam, ut in admiratione immenſæ cujuſdam magnitudinis, & multitudinis, & varietatis, & efficacitatis, & pulchritudinis quaſi deficiat; & ad

& ad ſe reverſa, quidquid extra Deum videt, quaſi nihilum & inane deſpiciat.

Magnus certè eſt orbis terrarum, & adeo magnus, ut Eccleſiaſticus dicat: *Latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt?* (*Eccl.* 1.) & hoc ipſum etiam ex eo poteſt intelligi, quòd in tot millibus annorum, qui fluxerunt ab orbe condito, nondum tota ſuperficies terræ (hanc enim latitudinem terræ vocat Eccleſiaſticus) noſtris hominibus eam aſſiduè inquirentibus innotuerit, & quanta quæſo eſt moles terræ, ſi ad cæli ſupremi ambitum comparetur? Inſtar puncti dicitur ab Aſtrologis, nec immeritò. Videmus enim ſolares radios per interpoſitam terram ita pertingere ad ſtellas firmamenti oppoſitas, ac ſi terra nihil omnino eſſet. Et ſi ſtella quælibet firmamenti major eſt toto orbe terrarum, ut Sapientum communis opinio eſt; & tamen nobis, ob infinitam prope diſtantiam, ſtellæ illæ minutiſſimæ videntur: quis cogitando aſſequi poterit amplitudinem cæli, ubi tot millia ſtellarum lucent? Ergo ſi de ſuperficie, & profunditate terræ Eccleſiaſticus dixit: *Latitudinem terræ, & profundum abyſſi quis dimenſus eſt?* quid quæſo de ſuperficie exteriore cæli, & de profundo mundi totius a ſummo cælo uſque ad inferos diceret? Omnino tanta eſt moles corporalis mundi hujus, ut nulla mens, nulla cogitatio eum aſſequi poſſit. Age nunc, anima mea, interrogo te, ſi tantus eſt mundus, quantus eſt qui fecit mundum? Magnus Dominus, & magnitudinis ejus non eſt finis. Audi Iſaiam: *Quis menſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis*

ma-

molem terræ? (*Iſa.* 40.) Ubi S. Hieronymus, ex verſione Aquilæ, per pugillum dicit intelligi minimum digitum, ut ſit hæc ſententia: Aquam totam, quæ minor eſt quàm terra, uno digitulo Dei menſurari, molem terræ, tribus digitis; cælum, quod majus eſt terra & aqua ſimul junctis, palmo ponderari. Atque hæc quidem metaphorica ſunt, cùm ſpiritus ſit Deus, & nec digitos nec palmos propriè habeat: ſed Scriptura tamen his comparationibus ſatis oſtendit, multò majorem eſſe Deum, quàm ſit creatura ejus; quod magis expreſsè ſignificavit Salomon, cùm ait: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt*. (*Par.* 6.) Quod ideo verum eſt, quia ſi mundus alius crearetur, illum quoque repleret Deus; & ſi plures mundi, vel etiam infiniti fierent mundi, illos omnes Deus impleret. Neque exiſtimes, anima mea, Deum tuum ſic implere mundum, ut pars Dei ſit in parte mundi, & totus in toto mundo. Deus enim partes non habet, ſed totus eſt in toto mundo, & totus in qualibet parte mundi. Proinde ubique præſens eſt cum omnipotentia & ſapientia ſua. Ideoque ſi fidelis illi fueris, etiamſi conſiſtant adversùs te caſtra, non timebit cor tuum. Quid enim timeat, qui apud ſe habet patrem, amicum, ſponſum omnipotentem, & omnia videntem, & ardentiſſimè amantem? Sed ſi merito culpæ tuæ iratum habeas Deum judicem, & inimicum omnipotentem, & omnia videntem, & peccata implacabili odio deteſtantem; tum verò jure timere debes timore horribili, & nullam requiem dare oculis tuis nec pedibus tuis, niſi Deo placato per veram pœnitentiam re-

Digitized by Google

reſpiraveris in luce miſerationum ejus.

CAP. II. Jam verò multitudinem rerum creatarum ab uno Deo conditore cæli & terræ quis enumerabit? *Arenas maris, & pluviæ guttas*, inquit Eccleſiaſticus, *quis dinumeravit?* (*Eccl.* 1.) Sed omiſſis rebus iſtis minutiſſimis, quot ſunt intra terram & maria metalla auri & argenti, æris & plumbi, & lapides pretioſi, ac gemmæ, & margaritæ? quot ſupra terram genera, & ſpecies, & individua herbarum, fruticum, plantarum? & quot in ſingulis partes? quot etiam genera, ſpecies, & individua animantium perfectorum, imperfectorum, quadrupedum, reptilium, volatilium? quot in mari genera, ſpecies, individua piſcium? quis enumeret? quid de multitudine generis humani, de quo ſcriptum eſt: *Secundùm altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum?* (*Pſ.* 11.) quot denique ſunt in cælo ſidera? quot ſupra cælum Angeli; nam de ſtellis in veraciſſima Scriptura legimus: *Numera ſtellas, ſi potes*. (*Gen.* 15.) Et alibi comparat multitudinem ſtellarum cum multitudine arenæ maris, (*Gen.* 22.) quam ſatis conſtat eſſe innumerabilem. De Angelis verò ſcribit Daniel: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei*. Et S. Thom. 1. p. q. 50. art. 3. cum S. Dionyſio affirmat, Angelorum multitudinem tantam eſſe, ut rerum omnium materialium multitudinem ſuperet. Hæc igitur prope infinita rerum multitudo ab uno Deo omnipotente condita, demonſtrat in ipſa divina eſſentia eſſe perfectiones omnino infinitas. Voluit enim Deus ab homine per creaturas ſuas utcumque cognoſci: & quia non poterat

ulla creatura infinitam Creatoris perfectionem aptè repræſentare, creaturas multiplicavit, & ſingulis bonitatem & perfectionem aliquam tribuit, ut inde judicium fieret de bonitate & perfectione Creatoris, qui infinitas perfectiones ſub unius ſimpliciſſimæ eſſentiæ perfectione complectitur; ad eum fere modum, quo nummus aureus continet valorem multorum nummorum æreorum. Ergo, anima mea, quidquid oculis aut cogitationi occurrit quod admirabile videatur, ſcala tibi ſit ad perfectionem Conditoris agnoſcendam, quæ ſine ulla comparatione major & mirabilior eſt. Ita fiet, ut res creatæ, quæ *facta ſunt in muſcipulam pedibus inſipientium*, (*Sap.* 14.) ut Sapientia docet, non te decipiant, ſed erudiant; nec te dejiciant, ſed gradum tibi ad meliora faciant. Itaque ſi aurum, vel argentum, vel lapides pretioſi occurrant, dicas in corde tuo: Pretioſior eſt Deus meus, qui ſe mihi daturum promiſit, ſi iſta contempſero. Si regna, ſi Imperia terrena miraris; dicas in corde tuo: Quantò præſtantius eſt regnum cælorum, quod in æternum manet, & quod promiſit diligentibus ſe, qui non mentitur, Deus? Si voluptates & deliciæ carnalem ſenſum titillare incipiant, dicas in corde tuo: Multò jucundior eſt voluptas ſpiritus, quàm voluptas carnis, & delitiæ mentis quàm ventris: iſtas enim præbet creatura mortalis, illas Deus totius conſolationis; quas qui guſtat, dicere poteſt cum Apoſtolo: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.* (1. *Cor.* 7.) Denique ſi quid pulchrum, novum, inſolitum, magnum, mirabile offeratur, modò diſcedas

à Do-

Digitized by Google

a Domino Deo tuo: reſponde ſecure, quidquid eſt in illis boni, & multò plura & meliora in Domino tuo ſine dubitatione reperiri: ideo non eſſe tibi utile, nummum æreum pro aureo, vitrum pro gemma pretioſa, parva pro magnis, certa pro dubiis, & ſempiterna pro temporalibus commutare.

CAP. III. Sed quanquam admirabilis ſit multitudo rerum creatarum, & multiplicem unius Dei perfectionem arguat: multò tamen admirabilior eſt varietas rerum, quæ in illa multiplicatione cernitur, & faciliùs ad Dei cognitionem ducit: non enim difficile eſt, uno ſigillo multas figuras omnino ſimiles exprimere, nec iiſdem typis innumerabiles litteras excudere; ſed variare formas infinitis prope modis. Quod Deus fecit in creatione rerum, hoc planè divinum eſt opus, & admiratione digniſſimum. Omitto genera & ſpecies rerum, quas conſtat eſſe maximè varias atque diverſas. In ipſis individuis herbarum, plantarum, florum, fructuum, quanta varietas ineſt? figuræ, colores, odores, ſapores, nonne infinitis modis propemodum variantur? nonne idem omnino in animantibus cernitur? Sed quid de hominibus dicam, cùm in exercitu numeroſiſſimo, vix inveniantur duo homines omnino ſimiles? quod ipſum etiam in ſtellis & Angelis invenitur; nam & *ſtella a ſtella differt in claritate*, ut Apoſtolus teſtatur in priore ad Corinth. 15. & S. Thom. (1. *p.* q. 50. *art.* 4.) affirmat, Angelos, quamvis ſint in majore numero quàm res corporales, tamen omnes inter ſe non ſolùm individuali numero, ſed etiam ſpecifica forma differre.

Eri-

Digitized by Google

lum : *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate , tunc autem facie ad faciem*. (1. *Cor*. 13.) Audi beatum Joannem : *Similes ei erimus , quoniam videbimus eum ſicuti eſt*. (1. *Ep*. 3.) Deinde quanta, rogo te , pars mundi hujus ad te pertinet? certè nec totus mundus, nec pars media, aut tertia, aut quarta , ſed vix particula quædam te contingit; eamque poſt breve tempus, velis nolis, dimittere cogeris. At Deum, in quo ſunt omnia , totum poſſidebis, & in æternum poſſidebis, erit enim *Deus omnia in omnibus* (1. *Cor*. 15.) Sanctis & beatis ſine ulla fine . Ille erit tibi vita , cibus , veſtis, domus, honor, divitiæ, delectatio, & omnia. Adde quòd Deus tuus ſuavis & mitis non jubet, ut dum in terris peregrinaris , ſolatio creaturarum penitus careas : imo ut tibi ſerviant, omnia condidit: ſed hoc jubet , ut illis utaris moderatè, ſobriè, temperanter, & cum egentibus hilariter communices ; & non tibi dominentur , ſed tu eis domineris , illiſque utaris ad promerendum Deum . Ergo ardentiſſimè cogita , an non ſit tibi utilius , & in hac vita rebus creatis non carere, qua parte neceſſariæ ſunt , & in altera Creatore ipſo, in quo (ut ſæpe dixi) omnia ſunt, in ſempiternum frui ; an verò in hac vita in acquiſitione temporalium rerum vehementiſſimè laborare , & numquam earum copia ſatiari , & in altera temporalibus omnibus bonis repentè deſtitui , & ad æterna bona numquam pervenire. Adde denique , Deum non ita longè abeſſe a dilectoribus ſuis , ut non etiam in hac vita delectationes magnas illis tribuat, & majores, quàm dilectores mundi in rebus creatis inveniant . Non enim falsò ſcriptum

eſt :

eſt: *Memor fui Dei, & delectatus ſum.* (*Pſ.* 76.) & : *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* (*Pſ.* 36.) & : *Ego verò delectabor in Domino.* (*Pſ.* 10.) & : *Lætifica animam ſervi tui quoniam ad te Domine animam meam levavi.* (*Pſ.* 85.) Ac ut omittam cætera, cùm Apoſtolus ait: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra:* (2. *Cor.* 7.) certè non ſignificat, ex tribulatione naſci conſolationem, & ex dolore gaudium; non enim producunt ſpinæ uvas, aut tribuli ficus: ſed ſignificat, ad leniendas tribulationes a Deo ſuperinfundi amicis ſuis tam puras, & liquidas, & ſolidas, conſolationes, ut cum eis temporalia gaudia comparari nullo modo poſſint. Illa igitur, anima, ſit apud te firma concluſio: Qui invenit Deum, invenit omnia: qui perdit Deum, perdit omnia.

CAP. IV. Sequitur nunc, ut ex virtute quam Deus rebus creatis attribuit, ad infinitam Creatoris virtutem intelligendam aſcendamus. Nulla omnino res eſt, quæ admirabilem virtutem, ſive potentiam, ſive efficacitatem non habeat. Terra, ſive lapis terreus, ſi ab alto deſcendat, quo impetu ruit? quid non frangit? quid ei reſiſtit? Cùm vellet Spiritus ſanctus in Apocalypſi deſcribere impetum maximum, quo Babylon magna, id eſt univerſitas impiorum, in die judicii in profundum abyſſi præcipitabitur, ſic ait: *Et ſuſtulit unus Angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur.* (*Ap.* 18.) Aqua verò, quæ mollis & blanda leniter fluit ſuper faciem terræ, quando

ira-

iraſcitur & intumeſcit in fluminibus vel torrentibus, obvia quæque proſternit & deſtruit: nec ſolùm caſas ruſticorum, ſed etiam portas & mœnia civitatum, & pontes marmoreos diruiſſe videmus. Porro venti, qui aliquando ſuaviſſimè ſpirant, naves maximas ad ſcopulos allidunt, & annoſas quercus eradicant & evertunt. Vidi ego, quod niſi vidiſſem non crederem, a vehementiſſimo vento effoſſam ingentem terræ molem, eamque delatam ſuper pagum quemdam, ut fovea altiſſima conſpiceretur, unde terra eruta fuerat, & pagus totus coopertus & quaſi ſepultus manſerit, ad quem terra illa devenerat. Quid de igne dicemus? qua velocitate modicus ignis creſcit in flammam tantam, ut domos & ſylvas quaſi momento temporis devoret & conſumat? (*Ja.* 3.) *Ecce*, inquit ſanctus Jacobus, *quantus ignis quàm magnam ſylvam incendit!* In herbis quàm multiplices latent virtutes? In lapidibus, ac præſertim magnete & ſuccino, quàm admirabilis virtus cernitur? Porro in animalibus alia robuſtiſſima eſſe videmus, ut leones, urſos, tauros, elephantes; alia ingenioſiſſima, quamvis minutiſſima, ut formicas, araneas, apes, myrmecoleonem. Omitto potentiam Angelorum, virtutem ſolis & ſtellarum, quæ procul a nobis abſunt. quale tandem eſt ingenium hominum, quo tot artes inventæ ſunt? ut ſæpe dubitemus, utrùm arti natura, an potiùs ars naturæ palmam concedat?

Attolle nunc, anima, oculos mentis ad Deum, & cogita, quanta virtus, quanta efficacitas, quanta potentia in Domino Deo tuo ſit, cui a veraciſſima Scriptura dicitur: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

Digitized by Google

ne? (*Ex.* 15.) &: *Qui facit mirabilia magna ſolus.* (*Pſ.* 135.) &: *Beatus & ſolus potens Rex regum, & Dominus dominantium.* (1. *Tim.* 6.) Quidquid enim virium res creatæ habent, à Deo habent; & tamdiu habent, quamdiu placet Deo, ut habeant. Quis enim fecit, ut Jonæ in ventre ceti concluſo neque maris aquæ, neque dentes ceti nocerent, niſi Deus? (*Jonæ* 2.) Quis concluſit ora leonum famelicorum, ut Danielem non attingerent, niſi Deus? (*Dan.* 4.) Quis tres pueros in camino ignis ardentis illæſos ſervavit, niſi Deus? (*Dan.*3.) Quis dixit vento furenti, & mari inſanienti: *Tace, obmuteſce; & ceſſavit ventus, & facta eſt tranquillitas magna:* (*Marc.* 4.) niſi Chriſtus verus Deus? Ipſe autem Deus, qui non habet ab alio virtutem & potentiam, ſed ejus voluntas potentia eſt, & potentia cui nihil reſiſtere poteſt; ipſe infinitam potentiam habet, & ſemper habet, & ubique habet. Et omnis hominum poteſtas, cum Dei poteſtate comparata, non parva & exigua, ſed nulla omnino eſt. ſic enim loquitur Iſaias: *Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & inane reputata ſunt ei.* (*Iſa.* 40.) Nonne igitur ſtulti ſunt, qui timent res creatas, & Deum omnipotentem non timent? & qui confidunt in virtute ſua aut amicorum ſuorum, & in Deo omnipotente non fidunt? *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* (*Rom.* 8.) & ſi Deus contra nos, quis erit pro nobis?

Ergo, anima mea, ſi ſapis, humiliare ſub potenti manu Dei, inhære illi per veram pietatem, & non timebis quid faciat tibi homo, vel dæmon, vel creatura alia. (1 *Pet.* 5.) Sed ſi fortè a pietate excidiſti,

&

& Deum tuum ad iracundiam provocaſti, non des requiem temporibus tuis, donec invenias pacem a Domino tuo: nimis enim *horrendum eſt incidere in manus Dei viventis*. (*Heb.* 10.)

CAP. V. Reſtat ut pulchritudinem rerum creatarum inſpiciamus, de qua dixit Propheta: *Delectaſti me Domine in factura tua*. (*Pſ.* 91.) Et certè quæ fecit Deus, ut bona ſunt omnia, ſic etiam pulchra ſunt omnia, ſi rectè conſiderentur. Sed omiſſis aliis, conſideremus ea quæ omnium judicio & approbatione ſunt pulchra. Certè magna eſt pulchritudo virentis prati, horti bene culti, amœniſſimæ ſylvæ, maris tranquilli, ſereni aeris, fontium, fluviorum, urbium, cæli micantis, atque innumerabilibus ſtellis quaſi gemmis diſtincti. Deinde quàm delectat pulchritudo arboris floribus veſtitæ, vel pomis onuſtæ? quadrupedum variorum formæ, avium volatus, piſcium luſus? Quid dicam de pulchritudine ſtellarum, & lunæ, ac potiſſimùm de jubare illo ſolis maximo & clariſſimo, quod exortu ſuo mundum exhilarat univerſum? Sed homines, ad quos potiſſimùm loquimur, nihil magis quàm ſua ipſorum venuſtas ſpecieſque delectat: *Propter ſpeciem mulieris multi perierunt*, (*Eccl.* 9.) inquit Eccleſiaſticus. Vidimus ſæpe, & doluimus, viros alioqui ſapientiſſimos, feminarum venuſtate tanto amore captos, & contra etiam feminas graves & honoratas ad eam inſaniam redactas ob virorum pulchritudinem, ut rem familiarem, & dignitatem, & filios, ac parentes, & etiam vitam ipſam, addo etiam æternam ſalutem amori hominum formoſorum poſthabuerint. Nota ſunt, quæ de Davide, Salomo-

Digitized by Google

ne, Sampſone in Scripturis ſanctis leguntur: plenæ ſunt hiſtoriæ ſimilium exemplorum.

Ergo, anima mea, ſi tanta eſt pulchritudo in res creatas a conditore Deo effuſa, quanta putas, & quàm admirabilis eſt pulchritudo pulcherrimi Conditoris? nemo enim dare poteſt, quod non habet. Et ſi ſolis ac ſtellarum ſpecie delectati homines, luminoſa illa corpora *Deos putaverunt*, inquit Sapiens, *ſciant quantò his dominator eorum ſpecioſior eſt. ſpeciei enim generator hac omnia conſtituit*. (*Sap.* 13.) Quanta autem ſit pulchritudo Dei, non ſolùm certò cognoſcitur ex eo, quòd omnium creaturarum pulchritudo eminentiore modo in ipſo collecta reperitur: ſed etiam ex eo, quòd cùm inviſibilis ſit nobis, dum ab ipſo peregrinamur, & ſolùm per fidem Scripturarum, & in ſpeculo creaturarum utcumque cognoſcatur, multi tamen Sanctorum ita exarſerunt in amorem ejus, ut alii in deſerta loca ſe abdiderint, & ſoli contemplationi ipſius vacare voluerint, ut ſancta Maria Magdalena, Paulus primus eremita, magnus Antonius, & alii ſine numero, de quibus Theodoretus in hiſtoria religioſa conſuli poteſt. Alii conjuges & liberos, & quidquid in terris poſſidebant, deſerentes, in monaſteriis ad aliorum nutum vivere voluerunt, ut Dei amicitia fruerentur. Alii vitam ipſam cum acerbiſſimo dolore libenter exponere deſideraverunt, ut ad viſionem infinitæ illius pulchritudinis pertingere mererentur. Audi unum ex illis, ſanctum videlicet Ignatium Martyrem in epiſtola ad Romanos: Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diviſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantùm Chriſto fruar.

Si er-

Digitized by Google

Si ergo pulchritudo divina, nondum viſâ, ſed ſolùm credita & ſperata, tantum ignem deſiderii excitat; quid faciet, cùm, remoto velo, ut eſt in ſe, conſpicietur? Omnino id faciet, ut torrente voluptatis illius inebriati, neque velimus, neque poſſimus vel ad punctum temporis oculos ab ea divertere. (*Pſ.* 35.) Et quid mirum, ſi Angeli & animæ beatæ ſemper videant faciem Patris, qui eſt in cælo, nec viſio illa tædium vel ſatietatem ullam pariat, cùm ipſe Deus ab æternitate pulchritudinem ſuam ſemper aſpiciens in ea penitus acquieſcat, & ex ea viſione beatus, nihil aliud velit, & quaſi in cellam vinariam, & in hortum omnium deliciarum ingreſſus, numquam inde exierit, neque in æternum ſit exiturus. Hanc pulchritudinem quære, anima mea, ad eam ſuſpira die ac nocte: dicas cum Propheta: *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* (*Pſ.* 41.) dicas cum Apoſtolo: *Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* (2 *Cor.* 5.) Neque timeas ex vehementi amore pulchritudinis illius inquinari; amor enim divinæ pulchritudinis perficit corda, non inficit; ſanctificat, non inquinat. Verè dicebat ſanctiſſima virgo & martyr Agnes: Amo Chriſtum, cujus Mater virgo eſt, cujus Pater feminam neſcit: quem cùm amavero, caſta ſum; cùm tetigero, munda ſum; cùm accepero, virgo ſum. Sed ſi verè Domini tui increatam ſpeciem concupiſcis, oportet te implere, quod Apoſtolus eo loco ſubjungit: *Ideo*, inquit, *contendimus, ſive abſentes, ſive præſentes, placere illi*. (*Ib.*) Si placet tibi Deus, debes & tu placere Deo. Et quidem in regione vivorum,

cùm præſentes erimus, illuminati fulgore ejus, ſine dubitatione Deo placebimus, ſicut Propheta canit: *Placebo Domino in regione vivorum*. (*Pſ.* 114.) Sed in hac peregrinatione tam facilè ſordeſcimus & inquinamur luto peccati, ut Apoſtolus Jacobus dixerit: *In multis offendimus omnes*. (*Jac.* 3.) & Propheta David, ut oſtenderet quàm rari ſint immaculati in via, ad beatitudinem hoc pertinere pronuntiaverit, dicens: *Beati immaculati in via*. (*Pſ.* 118.) Ergo ſi cupis, anima, etiam in abſentia & peregrinatione placere dilecto, non ſatis eſt velle placere, ſed oportet, ut Apoſtolus loquitur, contendere placere, id eſt, aſſiduo magnoque labore cavere maculas quæ fœdam reddunt faciem animæ; & ſi quæ inhæſerint, non minori ſtudio & labore contendere illas abſtergere. Nonne vides mulierculas, quæ cupiunt placere viris ſuis, quot horas conſumunt in componendis capillis, & poliendo vultu, & maculis veſtium abſtergendis, ut placeant oculis viri mortalis, qui paulò poſt in lutum & cineres converti debet? quid igitur te facere oportet, ut placeas oculis ſponſi immortalis, & qui ſemper te videt, qui ſine macula & ruga te invenire deſiderat? Certè totis viribus contendere te neceſſe eſt, ut *in ſanctitate & juſtitia coram ipſo* ambules. (*Luc.* 1.) Et omnia, quæ veram ſanctitatem veramque juſtitiam impediunt, ſtrenuè removeas, vel amputes; neque reſpicias carnem & ſanguinem, neque attendas ad ſermones & judicia hominum. non enim ſimul placere potes Deo, & mundo, dicente Apoſtolo: *Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem*, (*Gal.* 1.) &c.

GRA-

GRADUS TERTIUS.

Ex conſideratione orbis terræ.

CAP. I. CONſideravimus mundum corporalem in univerſum: nunc partes ejus principales conſiderare aggredimur, ut ex iis ſcalam nobis ad contemplandum opificem, qualem poſſumus, erigamus.

Prima ſe offert terra, quæ quamvis infimum locum teneat, & minor ceteris elementis eſſe videatur; tamen re vera non eſt minor quàm aqua, & dignitate ac pretio ſuperat elementa omnia. (*Gen.* 1.) Hinc enim in Scripturis ſanctis paſſim legimus, Deum feciſſe cælum & terram, quaſi partes mundi præcipuas, quibus cæteræ ſerviant: cælum enim fecit, quaſi palatium Dei & Angelorum: terram, quaſi palatium hominum. *Cælum cæli Domino*, inquit Propheta, *terram autem dedit filiis hominum*, (*Pſ.* 113.) Atque ea cauſa eſt, cur cælum plenum ſit ſtellis fulgentibus, & terra abundet immenſis divitiis metallorum, lapidum pretioſorum, herbarum, arborum, animalium multorum generum; cùm aqua ſolis piſcibus abundet, aer & ignis egena ac pene vacua ſint elementa. Sed his omiſſis, orbis terræ tria quædam habet conſideratione digniſſima, per quæ ad Deum, ſi mens vigilet, non difficulter aſcendere poſſumus.

Primum, Terra fundamentum eſt firmiſſimum mundi totius, quod niſi haberemus, non poſſet homo neque ambulare, neque quieſcere, neque operari, nec vitam ullo modo ducere *Firmavit*, inquit David, *orbem terræ, qui non commovebitur.*

tur. (*Pſ*. 92.) & : *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam; non inclinabitur in ſæculum ſæculi*. (*Pſ*.103.) Deinde, Terra quaſi bona nutrix hominum, & animantium ceterorum, aſſiduè producit herbas, fruges, fructus, gramina, poma, & alia id genus innumerabilia. Sic enim Deus loquitur: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram & univerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ*. (*Gen*. 1.) Tertio, producit terra lapides & ligna ad ædificandas domos, & metalla æris & ferri in varios uſus; & aurum atque argentum, quibus cuduntur pecuniæ, inſtrumenta videlicet ad vitæ humanæ omnia neceſſaria facillimè comparanda.

Ac prima quidem illa terræ proprietas, quòd videlicet ſit locus, in quo corpora noſtra quieſcant, cùm in aqua, vel aere, vel igne quieſcere nequeant; ſymbolum Conditoris eſt, in quo ſolo anima humana locum quietis invenire poteſt. *Feciſti*, inquit ſanctus Auguſtinus, *nos Domine ad te*, & *inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te*. (*Lib*. 1. *confeſſ*. *c*. 1.) Salomon Rex, ſi quis alius, quæſivit requiem in imperio, in divitiis, in voluptatibus; obtinuit Regnum ampliſſimum & pacatiſſimum, ita ut, Scriptura teſte, haberet in ditione ſua *omnia regna a flumine terræ Philiſthiim uſque ad terminum Ægypti, offerentium ſibi munera, & ſervientium ei cunctis diebus vitæ ejus*. (3. *Reg*. 4.) Habuit præterea divitias incomparabiles, ita ut aleret quadraginta millia præſepia equorum currilium; & duodecim millia equeſtrium: &, ut legimus in eodem libro, claſſis Salomonis ex Ophir adferebat aurum & gemmas pretioſas in tanta copia,

ut

Digitized by Google

ut argentum nihili fieret; & tánta eſſet argenti copia in Jeruſalem, quanta lapidum platearum. (3. *Reg.* 9. *&* 10.) Voluptates autem tantas ſibi ipſe paravit, ut incredibile videatur; nam cùm mulieres deperiret, accepit ſibi uxores, quaſi Reginas, ſeptingentas, & concubinas trecentas; ut legimus in eodem libro. Sed ipſum de ſe loquentem audiamus: (3. *Reg.* 11.) *Magnificavi*, inquit, *opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi vineas, feci hortos & pomaria, & conſevi ea cuncti generis arboribus: & exſtruxi mihi piſcinas aquarum, ut irrigarem ſylvam lignorum germinantium: poſſedi ſervos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoque & magnos ovium greges, ultra omnes, qui fuerunt ante me in Jeruſalem, coacervavi mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias Regum ac provinciarum: feci mihi cantores & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos & urceos in miniſterio ad vina fundenda, & ſupergreſſus ſum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jeruſalem: ſapientia quoque perſeveravit mecum: & omnia, quæ deſideraverunt oculi mei, non negavi eis; nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ præparaveram; & hanc ratus ſum partem meam, ſi uterer labore meo.* (*Eccl.* 2.) Hæc ille, qui certè quietem maximam habuit, ſi ulla in rebus creatis haberi poteſt. Nihil enim illi defuit, non Regnum, non divitiæ, non deliciæ, non ipſa, quæ maximi fieri videtur, humana ſapientia, non denique pax & tranquillitas in tantis bonis longo tempore poſſidendis & retinendis.

Interrogemus nunc, an in tantis rebus quietem invenerit, & an iſta capacitatem

animæ implere potuerunt: *Cùm*, inquit, *me convertiſſem ad univerſa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus fruſtra ſudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere ſub ſole*. (*Eccl.* 2.) Non ergo quietem invenit Salomon in tantis divitiis, & deliciis, & ſapientia, & honoribus: nec invenire potuiſſet, etiamſi multò plura & majora fuiſſent, quoniam animus humanus immortalis eſt, iſta verò mortalia ſunt, nec poſſunt diu permanere ſub ſole: nec fieri poteſt, ut animus capax infiniti boni, ſatietur bonis finitis. Quemadmodum igitur non poteſt corpus humanum in aere, quantumvis latiſſimo, nec in aquis, quamvis profundiſſimis, requieſcere; quia centrum ejus terra eſt, non aer, vel aqua: ſic animus humanus numquam requieſcet in aereis dignitatibus, vel luteis divitiis, vel aqueis, id eſt mollibus & ſordidis voluptatibus, nec in humanæ ſcientiæ falſo ſplendore; ſed in ſolo Deo, qui centrum animorum, & verus ac ſolus locus requietis eorum eſt. O quàm verè, & quàm ſapienter exclamavit pater Salomonis, cùm ait: *Quid mihi eſt in cælo, & a te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* (*Pſ.* 72.) ac ſi dicere voluiſſet: Nihil invenio nec in cælo, nec in terra, nec in alia re creata ulla, quæ ſub cælo, aut ſuper terram ſit, quod mihi veram quietem poſſit adferre. Tu ſolus Deus cordis mei, id eſt, tu ſolus petra ſolida es cordi meo. vox enim, Deus, in Hebraico textu petram ſignificat hoc loco. Tu ergo ſolus petra firmiſſima es cordi meo, in te uno quieſcam, tu ſolus pars mea, hæreditas mea, omne bonum meum; cetera

nihil

nihil ſunt, & nihil ad me replendum & ſatiendum valent: atque hoc non per unum vel alterum diem vel annum, ſed in æternum: tu unus mihi ſufficis in æternum, cetera nec ad unum diem ſufficerent univerſa.

Agnoſciſne adhuc, anima mea, ſolum Deum eſſe petram tuam, in qua requieſcas; cetera vanitatem, & afflictionem ſpiritus, quæ non exiſtentia, ſed apparentia ſint, & non ſolentur, ſed affligant, quoniam acquiruntur cum labore, poſſidentur cum timore, & amittuntur cum dolore? Deſpice ergo, ſi ſapis, omnia, quæ tranſeunt, ne te ſecum abripiant, & in uno permane, illique inhære vinculo charitatis, qui manet in æternum: leva cor tuum ad Deum in cælum, ne putreſcat in terra; diſce veram ſapientiam a multorum ſtultitia, quorum nomine loquitur Sapiens, & dicit: *Ergo erravimus a via veritatis, & juſtitiæ lumen non luxit nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam aut m Domini ignoravimus. Quid nobis profuit ſuperbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Tranſierunt illa omnia tamquam umbra, & nos in malignitate noſtra conſumpti ſumus.* (*Sap.* 5.)

CAP. II. Sed eſt etiam alia ratione petra firmiſſima ſymbolum Domini Dei noſtri: quod ſymbolum explicavit nobis Sapientia Dei in Evangelio ſuo, (*Matt.* 7.) ubi dixit, domum ædificatam ſuper firmam petram immobilem permanere, ſi deſuper deſcendant pluviæ, & a latere irruant venti, & a parte inferiori percutiant flumina: domum verò ædificatam ſuper arenam, nihil horum ſuſtinere poſſe, ſed ad primum impetum pluviæ, aut venti, aut fluminis

Digitized by Google

proſterni, & fieri ruinam domus illius magnam.

Domicilium tuum, o anima, quod ex variis potentiis & virtutibus quaſi cubiculis & aulis conſtat, ſi in Deo tamquam in petra fundetur; id eſt, ſi firmiſſimè credas Deo, ſi tota fiducia tua ſit in Deo, ſi ſis in charitate Dei radicata & fundata, ut cum Apoſtolo dicere poſſis: *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti?* (*Eph.* 3.) (*Rom.* 8.) ſecura eſto, quia neque ſpirituales nequitiæ, quæ ſupra nos ſunt, neque carnales concupiſcentiæ, quæ ſunt infra nos, neque domeſtici hoſtes noſtri, qui a latere nos oppugnant, cognati videlicet & amici, contra te umquam ſuis machinis prævalebunt. Magnæ quidem ſunt vires, & magna calliditas ſpiritualium poteſtatum, ſed maior eſt poteſtas, & maior ſapientia Spiritus ſancti, qui præſidet illi domui, quæ in Deo fundata eſt. Vehementer omnino contra ſpiritum pugnat caro, & carnales concupiſcentiæ fortiſſimos quoſque debellare ſolent: ſed amor Dei amorem carnis facilè ſuperat, & timor Dei timorem mundi facilè proſternit. (*Luc.* 14.) Denique inimici hominis domeſtici ejus, & ipſi quoque perverſis conſiliis ad conſortium peccatorum animas trahunt: ſed anima, quæ Dominum & Patrem & fratrem & ſponſum in cælo ſe habere confidit, non magno labore carnales amicos & conſanguineos non ſolùm contemnere, ſed etiam odiſſe novit; & poteſt dicere cum Apoſtolo: *Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque creatura alia poterit* me *ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* (*Rom.* 8.) Sed illa verè miſera anima eſt, cujus domus in

arena

Digitized by Google

arena fundata non poteſt diu ſubſiſtere, & fiet brevì ruina illiuse magna; quippe cùm credat mendacio, & confidat in baculo arundineo, & ejus Deus aut venter, aut pecunia, aut fumus honoris ſit; quæ omnia velociſſimè tranſeunt & pereunt, & animam illis inhærentem in exitium ſempiternum trahunt.

CAP. III. Jam verò altera terræ proprietas in eo poſita eſt, quòd terra tamquam bona nutrix herbas & fructus ceteros largè profundat in eſcam hominum, & animantium ceterorum. Atqui hæc ipſa proprietas ad Conditorem, ut verum nutritium, nos deducit: non enim terra, ſed Deus in terra omnia bona producit, ſic enim loquitur Spiritus ſanctus per os David: *Qui producit in montibus fœnum, & herbam ſervituti hominum.* (*Pſ.* 46.) & rurſus: *Omnia a te exſpectant ut des illis eſcam in tempore. Dante te illis colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* (*Pſ.* 103.) & Dominus in Evangelio: *Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea; & Pater veſter cæleſtis paſci illa.* (*Matth.* 6.) Et Apoſtolus: *Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum* Deus *reliquit benefaciens de cœlo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.* (*Act.* 16.) Nec tamen falſum eſt, quod initio libri Geneſis dicitur: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructus juxta genus ſuum.* (*Gen.* 1.) Verè enim terra germinat herbas & ligna pomifera: ſed ex virtute, quam ei Deus attribuit; & ipſo Deo per ipſam producente, & conſervante, &

incre-

Digitized by Google

incrementum dante. Itaque David (*Pſ.* 148.) ubi res omnes creatas invitat ad laudem Conditoris, addit cum ceteris ligna fructifera, & omnes cedros: & tres pueri apud Danielem exhortantur (*Dan.* 3.) cum ceteris creaturis omnia germinantia in terra, ut benedicant Dominum, & laudent, & ſuperexaltent eum in ſæcula.

Et cùm omnia ſuo modo Deum laudent, quanto affectu deberes tu, anima, Deum pro his omnibus beneficiis, quibus aſſiduè frueris, benedicere, & laudare? agnoſcens in eis occultam Dei manum omnia largientem, & non occultum, ſed clariſſimè patentem, & ſeſe oſtendentem paternum & puriſſimum Dei tui amorem, qui numquam ceſſat tibi de cælo benefacere, & in rebus omnibus providere. Sed parum eſt hoc in oculis Domini Dei tui. Ipſe eſt enim, qui in te, ut in ſpirituali agro ſuo, producit germen nobiliſſimum charitatis. Charitas enim nonex mundo, ſed ex Deo eſt, ut dilectiſſimus diſcipulus loquitur in Epiſtola ſua. (*Joan.* 4.) Ex charitate autem, ut ex arbore divina atque cæleſti, prodeunt flores candidiſſimi & odorati cogitationum ſanctarum, folia virentia verborum utilium ad ſalutem gentium, & fructus operum bonorum, quibus Deus glorificatur, & proximi adjuvantur, & merita colliguntur, & ſervantur in vitam æternam.

Væ autem illis, qui more jumentorum inſipientium fructibus terræ ſatiari deſiderant, eoſque avidiſſimè colligunt & recondunt, & de auctore non cogitant, neque illi gratias agunt: & quorum animæ ſimiles ſunt terræ, cui maledixit Deus, quæ

ſpi-

ſpinas & tribulos germinat. Quid enim cogitant illi, in quibus Deus non ſeminat caſta conſilia, niſi fornicationes, adulteria, homicidia, ſacrilegia, furta, proditiones, & alia id genus? & quid iſti loquuntur niſi blaſphemias, perjuria, maledicta, hæreſes, convitia, contumelias, falſa teſtimonia, mendacia, & alia id genus, quæ a patre ſuo diabolo didicerunt? Et quos poſtremò fructus producunt, niſi venenatos illos fructus, quos ab ipſis cogitari aſſiduè diximus, & qui ab Apoſtolo opera carnis nominantur? (*Gal.* 6.) Iſtæ nimirum ſpinæ ſunt, quæ primò pungunt animos germinantium eas, punctionibus amariſſimis timorum & ſollicitudinum: deinde pungunt famam, & corpora, & animos proximorum læſione graviſſima, & ſæpe irreparabili, ex qua poſtea plurima & graviſſima ad alios detrimenta perveniunt.

Sed his omiſſis, tu anima mea, ſi hortulus es cæleſtis agricolæ, cave ne ſpinæ vel tribuli unquam inveniantur in te, ſed omni ſollicitudine fove arborem charitatis, & lilia caſtitatis, nardum humilitatis: cave ne umquam tibi ſubrepat, ut a te eſſe exiſtimes cæleſtia iſta germina virtutum, & non a Domino Deo tuo, qui eſt Dominus virtutum, ſeminator caſti conſilii, ſed & conſervationem, & incrementum, & maturitatem fructuum bonorum operum non tibi attribuas, ſed illi commenda, & ad illum ſit ſemper fortitudo tua.

CAP. IV. Reſtat ultima terræ laus, quòd videlicet aurum, & argentum, & lapides pretioſos intra ſinum ſuum contineat. Sed certè non virtute ſua producit terra tam pretioſas rerum ſpecies, ſed ille, qui per

Ag-

Digitized by Google

Aggæum dicit, *Meum eſt argentum, & meum eſt aurum.* (*Agg.* 2.) O amator hominum, ita ne hoc etiam placuit dulcedini tuæ, ut non ſolùm produceres humano generi lapides, & ligna, & ferrum, & æs, & plumbum, & alia id genus neceſſaria ad domos, & naves ædificandas, & inſtrumenta varia conſtruenda; ſed etiam aurum, & argentum, & lapides pretioſos ad ornatum & decorem? Et ſi hæc tribuis peregrinantibus in terra, & ſæpe etiam inimicis tuis blaſphemantibus nomen tuum; quid dabis dilectis tuis, te benedicentibus, & tecum regnantibus in cælo? Dabis utique non fruſtula auri vel argenti, nec pauculas gemmas pretioſas, ſed civitatem illam, de qua loquitur Joannes Apoſtolus in Apocalypſi, cùm ait: *Et erat ſtructura muri ejus ex lapide jaſpide; ipſa verò civitas aurum mundum: & fundamenta muri civitatis omni lapide pretioſo ornata: & duodecim portæ duodecim margaritæ ſunt.* (*Ap.* 21.) Nec verò exiſtimemus, civitatem illam ſupernam Jeruſalem cæleſtem, ex auro, & gemmis, & margaritis, quales hìc ſunt, conſtructam eſſe, vel ornatam; ſcimus enim Spiritum ſanctum his vocibus uti, quoniam ad nos loquitur, qui meliora vel majora non vidimus. Sed ſine dubitatione ulla multò excellentior erit civitas illa, quæ eſt patria electorum Dei, omnibus civitatibus peregrinationis hujus, quantò civitas aurea & gemmata præſtaret omnibus ruſticorum pagis, qui ex luto, & paleis conſtant.

Erige ergo, anima mea, oculos mentis ad cælum, & cogita quanti ſint facienda bona, quæ illic ſunt, cùm ſpecies auri, & argenti, & lapidum pretioſorum, quæ hic tanti

Digitized by Google

tanti fiunt, illis bonis comparatæ, vix luti & palearum nomine cenſeantur. Adde, quòd aurum, & argentum, & margaritæ, quæ hic habentur in pretio, corruptibilia ſunt; quæ autem in cæleſti illa civitate micant, incorruptibilia & ſempiterna ſunt. Sed ſi per manus pauperum hoc ipſum corruptibile aurum & argentum, quod hic habes, ad cæleſtem civitatem transferre volueris; quod utique, ſi ſapis, omnino facies; & ipſum incorruptibile fiet, & tibi manebit in æternum. Non enim mentiri poteſt Veritas, quæ dicit: *Vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* (*Matth.* 19.) & alio loco: *Vendite, quæ poſſidetis, & date eleemoſynam; facit vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cælis, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.* (*Luc.* 12.) O incredulitas filiorum hominum! promittit homo mendax decem pro centum, & ſortem integram mutuanti ſe repræſentaturum, & creditur ei. (*Matt.* 10.) promittit, qui mentiri non poteſt, Deus, danti eleemoſynam theſaurum in cælo, imò etiam centum pro uno, & vitam æternam ſe redditurum, & trepidat avarus homo, nec facilè adduci poteſt, ut credat; & mavult theſaurum ſuum abſcondere, ubi ærugo conſumit, & fures effodiunt & furantur, quàm in cælo reponere, quò fur non appropiat, neque ærugo conſumit. Sed etiam ſi aliquando neque fures auferant, neque tinea vel ærugo corrumpat, quæ tanto labore paraſti & conſervaſti, o homo infelix, cujus erunt? tua certè non erunt, cujus tamen eſſe poterant, ſi per manus pauperum in cæleſtes theſauros tranſtuliſſes. Uſus quidem docet, ea quæ

avari

avari divites collegerunt, ad heredes prodigos provenire, qui multò breviore tempore profundunt, quàm avari parentes collegerant, atque interim peccatum avaritiæ manet, æternumque manebit, & vermis conſcientiæ non morietur, & ignis inferni non extinguetur.

Ergo, anima mea, aliorum inſipientia te erudiat, & audi Dominum & Magiſtrum tuum concionantem: *Videte, & cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujuſquam vita ejus eſt ex his, quæ poſſidet*. (*Luc.* 12.) Avarus congregat & conſervat, ut habeat unde diu vivat: ſed contra accidit; nam quando minùs cogitat, moritur, & ſubſtantia avarè congregata & conſervata, generat vermem, qui non morietur, & excitat ignem, qui non extinguetur. O avare infelix, ergone tam ſollicitè aggregaſti pecunias, ut fomentum parares igni gehennæ, quo numquam extinguatur? Audi beatum Jacobum in extrema Epiſtola ſua: *Agite*, inquit, *nunc divites, plorate ululantes in miſeriis veſtris, quæ advenient vobis. Divitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra a tineis comeſta ſunt. aurum & argentum veſtrum æruginavit, & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras, ſicut ignis*. (*Jac.* 5.) Vos quidem, inquit beatus Jacobus, quia divites eſtis, beati exiſtimamini, & dicimini, ſed re vera miſeri eſtis, & egenis omnibus miſeriores, & materiam magnam habetis lugendi & ululandi propter ingentes miſerias, quæ certè advenient vobis. Divitiæ enim ſupervacaneæ, quas conſervaſtis, & quas putrefieri ſiviſtis, cùm eas pauperibus erogare deberetis; & veſtimenta veſtra

Digitized by Google

ſtra, quæ ſuperflua poſſidetis, & potiùs à tineis comedi, quàm pauperes inde veſtiri patimini; & aurum, & argentum, quod ab ærugine conſumi vultis potiùs, quàm illud in cibos pauperum erogetis; hæc, inquam, omnia contra vos in die judicii teſtimonium dicent: & tineæ ac ærugo divitiarum veſtrarum in ignem urentem convertentur, qui æterno tempore carnes veſtras devorabit, & numquam conſumet, ut ignis non extinguatur, & dolor non finiatur. Ergo cum Propheta Regio concludamus: *Beatum dixerunt* ſtulti *populum, cui hæc ſunt*, divitiæ videlicet exuberantes; re autem vera, *Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus*. (*Pſ.* 143.)

GRADUS QUARTUS.

Ex conſideratione aquarum, ac præcipuè fontium.

CAP. I. SEcundum locum inter elementa mundi tenet aqua. Ex ea quoque, ſi rectè inſpiciatur, gradus aſcenſionis in Deum conſtrui poterit. Ac primùm aquam universè conſiderabimus, deinde ſpecialem aſcenſionem in Deum e fontibus hauriemus.

Aqua humida eſt, & frigida, ac per hoc quinque veluti proprietates habet: nam lavat & abſtergit maculas, extinguit ignem, refrigerat ac temperat ardorem ſitis, conjungit res multas ac diverſas in unum, denique quàm profundè deſcendit, tam altè aſcendit. Hæc omnia manifeſta ſunt ſymbola ſive veſtigia conditoris rerum omnium Dei. Lavat aqua maculas corporales, lavat Deus maculas ſpirituales. *Lavabis*

me,

Digitized by Google

me, inquit David, *& ſuper nivem dealbabor*. (*Pſ.* 50.) Quamvis enim maculas cordis, id eſt peccata, lavet contritio, lavent Sacramenta, lavent ſacerdotes, lavent eleemoſynæ, atque alia opera pietatis: tamen hæc omnia vel inſtrumenta ſunt, vel diſpoſitiones: qui lotionis hujus auctor eſt, ſolus Deus eſt. *Ego ſum*, inquit Deus per Iſaiam, *ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me*. (*Iſa.* 43.) Et ideo Phariſæi, qui murmurantes adversùs Chriſtum dicebant: *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* (*Luc.* 5.) non fallebantur in eo, quòd ſoli Deo tribuebant poteſtatem ſupremam dimittendi peccata; ſed in eo, quòd Chriſtum, Deum non eſſe credebant. proinde ſimul & blaſphemabant, & vera dicebant.

Nec ſolùm Deus lavat maculas cordis, ad ſimilitudinem aquæ, ſed etiam aqua nominari voluit. ſic enim ſcribit ſanctus Joannes: *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus*. (*Joan.* 7.) ergo Spiritus ſanctus, qui utique Deus eſt, aqua viva eſt; & de hac aqua dicit Ezechiel: *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris*. (*Ez.* 36.) Et quoniam aqua iſta cæleſtis & increata longè ſuperat virtutem aquæ terreſtris & creatæ: ideo tres differentias annotare placet inter lotionem aquæ creatæ & increatæ.

Aqua creata lavat maculas corporum, ſed non omnes: multas enim lavare nequit, niſi juvetur ſapone vel aliis inſtrumentis.

Aqua

Aqua increata omnes omnino maculas lavat, ſic enim in loco paulò ante notato legìmus: *Et mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.*

Aqua creata raró ita maculas omnes tergit, ut veſtigium aliquod vel quaſi umbra maculæ non relinquatur. Aqua increata ſic lavat, ut res lota candidior pulchriorque reddatur, quàm eſſet antequam inquinaretur: *Lavabis me*, inquid David, *& ſuper nivem dealbabor.* (*Pſ.* 50.) Et per Iſaiam Dominus dicit: *Si fuerint peccata veſtra ut coccinum: quaſi nix dealbabuntur; & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* (*Iſ.* I.)

Denique aqua creata lavat maculas naturales, quæ non reſiſtunt abſtergenti: aqua increata lavat maculas voluntarias, quæ lavari nequeunt, niſi anima ipſa velit, & abſtergenti ſponte conſentiat. Sed tanta & tam admirabilis eſt virtus hujus aquæ, ut ſuaviſſimè etiam in lapidea corda penetret; & ideo a nullo duro corde reſpuitur, quia ipſa facit ut non reſpuatur, ut rectè monet ſanctus Auguſtinus. (*Lib. de Præd. SS. cap.* 8.) Quis capiat, Domine, quàm admirabili ratione in corda infidelium inſpires fidem, & in corda ſuperborum infundas humilitatem, & in corda hoſtium tuorum inſinues charitatem; ut qui paulò ante ſpirans minarum & cædis, te in diſcipulis tuis perſequebatur, repentè mutatus, pro te & pro Eccleſia tua minas & cædes perſequentium libentiſſimè perferat? multum eſt a me, ut in hæc ſecreta tua penetrem, & malo experiri, quàm ſcrutari efficaciam gratiæ tuæ. (*Pſ.* 6. 7.) Et quoniam novi aquam iſtam tuam, eſſe pluviam voluntariam, ſegregatam hæredi-

redi-

Digitized by Google

reditati tuæ, ut cecinit Propheta tuus: ideo humiliter & ſuppliciter peto, ut inveniar in hæreditate tua, & placeat gratiæ tuæ in terram cordis mei deſcendere, ne maneat ſicut terra ſine aqua tibi, aridum & ſterile, quale ex ſe eſt, ut ne cogitare quidem boni aliquid ex ſe ſufficiat. Sed pergamus ad reliqua.

CAP. II. Aqua extinguit ignem; & aqua illa cæleſtis, gratia videlicet Spiritus ſancti, admirabili ratione & modo extinguit ignem carnalium concupiſcentiarum. Multùm quidem valent ad hoc incendium reſtinguendum jejunia, & corporis afflictationes, ſed ſi addantur ut inſtrumenta gratiæ Spiritus ſancti; alioqui per ſe ſola non multùm valent: amor enim princeps eſt affectionum & perturbationum animi; ille regit omnes, & omnes illi uni obtemperant. Amor cogi non vult, & ſi ab una parte viam illi obſtruatur, erumpit ab altera. Amor nihil timet, omnia audet, omnia vincit, nihil ſibi difficile aut impoſſibile arbitratur; denique nulli cedit amor minor, niſi amori majori & valentiori. Sic omnino carnalis amor, ſive divitias, ſive delicias mundi ſequatur, uni cedit amori Dei. Cùm primùm incipit aqua Spiritus ſancti in cor hominis inſtillari, continuò frigeſcere incipit amor carnalis. Teſtis nobis ſit beatus Auguſtinus, qui cùm aſſuetus eſſet indulgere libidini, & impoſſibile ſibi duceret conſortio feminæ poſſe carere: tamen ubi guſtare cœpit Spiritus ſancti gratiam, exclamavit in principio libri noni Confeſſionum: *Quàm ſuave mihi ſubitò factum eſt carere ſuavitatibus nugarum! & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat: ejiciebas enim*

nim a me vera tu & ſumma ſuavitas : ejiciebas , & intrabas pro eis omni voluptate dulcior , ſed non carni & ſanguini : omni luce clarior , ſed omni ſecreto interior : omni honore ſublimior , ſed non ſublimibus in ſe . (*Lib. 9. confeſſ. cap.* 1.)

CAP. III. Aqua præterea ſitim ſedat ; & aqua illa cæleſtis ſola poteſt deſideriis cordis humani variis , & moleſtiſſimis , ac prope infinitis finem imponere . Sic Veritas ad Samaritanam loquens manifeſtiſſimè docuit : *Qui bibit* , inquit , *ex aqua hac , ſitiet iterum : qui autem biberit ex aqua , quam ego dabo ei , non ſitiet in æternum .* (*Joan.* 4.) Omnino ſic res habet : *Non ſaturatur oculus viſu , nec auris auditu impletur .* (*Eccl.* 1.) quidquid homini offeratur , non poteſt ejus deſiderium ſatiare , cùm ille capax ſit infiniti boni , & res omnes creatæ certis terminis circumſcribantur , ſed qui bibere incipit aquam cæleſtem , in qua ſunt omnia , nihil expetit , nihil requirit amplius . Sed de hac re diximus ſupra , cùm de quiete animi in ſolo Deo , ut in proprio centro , loqueremur .

CAP. IV. Aqua ſimul conjungit & in unum redigit quæ vix uniri poſſe videbantur . ſic multa grana farinæ per aquæ admixtionem unus panis efficiuntur , & ex multis partibus terræ per aquæ adjunctionem lateres fiunt . Sed multò faciliùs & inſolubiliùs aqua Spiritus ſancti facit , ut multi homines ſint *cor unum , & anima una* (*Act.* 4.) id quod in Actis Apoſtolorum dicitur de primis Chriſtianis , in quos proximè deſcenderat Spiritus ſanctus . Sed & Dominus hanc unitatem , quam efficit aqua Spiritus ſancti , iturus ad Patrem commen-

mendat, & prædicit, cùm ait: *Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me; ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint.* (*Joan.* 17.) Et paulò poſt: *Ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus. Ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum.* (*Eph.* 4.) Ad quam unitatem hortatur etiam Apoſtolus in Epiſtola ad Epheſios: *Sollicíti*, inquit, *ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis: unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ.* (1. *Cor.* 10.) O felix unio, quæ multos homines facit eſſe unum Chriſti corpus, quod ab uno capite regitur, & de uno pane comedit, & de uno calice bibit, & de uno ſpiritu vivit, & adhærens Deo, unus ſpiritus fit cum eo! (1. *Cor.* 6.) Quid amplius deſiderare poteſt ſervus, quàm ut non ſolùm particeps fiat omnium bonorum domini ſui, ſed etiam vinculo amoris indiſſolubilis unum fiat cum ipſo omnipotenti, & ſapientiſſimo, & pulcherrimo Domino ſuo? Atqui hoc totum facit Spiritus ſancti gratia, ut aqua vivens & vivificans, quando in corde recipitur devotè, & tota diligentia ac ſollicitudine cuſtoditur.

CAP. V. Aqua denique tam altè aſcendit, quàm ex alto deſcendit. Et quoniam Spiritus ſanctus de ſummo cælo venit in terras, ideo in homine, in cujus corde recipitur, *fit fons aquæ ſalientis in vitam æternam*, (*Joan.* 5.) ut Dominus ait ad mulierem Samaritanam; id eſt, homo renatus ex aqua & Spiritu ſancto, & qui eumdem inhabitantem Spiritum in corde ſuo gerit, illuc erigit merita, unde deſcendit gratia.

Digitized by Google

Ergò, anima mea, his vocibus Scripturarum edocta & excitata, iterum atque iterum gemitibus inenarrabilibus dicas Patri tuo: Da mihi hanc aquam, quæ maculas omnes detergat, quæ concupiſcentiæ calorem extinguat, quæ ſitim omnem & omnia deſideria ſedet: quæ unum ſpiritum cum Deo tuo te faciat, quæ fiat in te fons aquæ ſalientis in vitam æternam, ut illuc merita præmittas, ubi te ſperas ſine fine manſuram. Non ſine cauſa Filius Dei dixit: *Si vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quantò magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* (*Luc.* 11.) Et non dixit, Dabit panem, aut veſtem, aut ſapientiam, aut charitatem, aut Regnum cælorum, aut vitam æternam: ſed dixit, Dabit ſpiritum bonum, quia in illo continentur omnia. Tu igitur non ceſſes quotidie Patrem admonere promiſſionis Filii ſui, atque dicere cum ingenti affectu, & certa ſpe obtinendi: Pater ſancte, non in juſtificationibus meis fundo preces ad te, ſed in promiſſione unigeniti Filii tui. Ille nobis dixit: Quantò magis Pater veſter dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Certè Filius tuus veritas eſt, non nos decipit: ideo adimple promiſſionem Filii tui, qui te clarificavit ſuper terram, (*Joa.* 12.) tibique obediens fuit uſque ad mortem, mortem autem crucis: (*Phil.* 2.) da ſpiritum bonum petenti te, da ſpiritum timoris & amoris tui, ut ſervus tuus nihil timeat niſi offendere te, & nihil diligat præter te, & proximum ſuum in te: *Cor mundum crea in me, Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis. Ne projicias me a facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas a me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiri-*

Digitized by Google

tu principali confirma me. (*Pſ*. 50.)

CAP. VI. Venio nunc ad ſimilitudinem, quam habent fontes aquæ cum Deo. hinc enim erigi poteſt animus ad contemplanda planè mirabilia de excellentia Conditoris. Non enim ſine cauſa in Scripturis ſanctis dicitur Deus *fons vitæ*, (*Pſ*. 35.) & *fons ſapientiæ*, (*Eccl*. 1.) & *fons aquæ vivæ*. (*Jer*. 2.) Et quod ſit fons eſſendi, colligitur ex verbis ipſius Dei ad Moyſem; *Ego ſum qui ſum*. *Qui eſt, miſit me ad vos*. (*Exod*. 3.) Quæ omnia ſimul comprehendiſſe videtur Apoſtolus, cùm ait; *In ipſo vivimus, & movemur*, & *ſumus*. (*Act*. 17.) In ipſo enim ſumus, tamquam in fonte eſſendi; & in ipſo vivimus, tamquam in fonte vitæ; & in ipſo movemur, tamquam in fonte ſapientiæ; quia *omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia; attingit autem ubique propter ſuam munditiam*, (*Sap*. 7.) ut dicitur in libro Sapientiæ.

Fons aquæ hìc apud nos id habet proprii, ut ab eo naſcantur flumina; & ſi deſinant a fonte fluere, continuò exareſcant: fons autem ipſe non pendet a fluminibus, quia non accepit ab illis aquas, ſed ipſe in ſe habet, & cum aliis communicat. Hoc eſt verum ſymbolum & veſtigium divinitatis, eſt enim Deus veriſſimus fons eſſendi; ſiquidem ipſe a nulla re accipit eſſe, & omnia ab ipſo accipiunt; a nulla re Deus accipit eſſe, quia de Dei eſſentia eſt eſſe, & ipſa eſſentia eſt ejus exiſtentia, ut nec fieri nec cogitari poſſit, Deum non ſemper extitiſſe, aut non ſemper exiſtere. Res ceteræ poſſunt ad tempus eſſe, & ad tempus non eſſe, quoniam ad eorum eſſentiam non neceſſariò pertinet eſſe. Ut exempli cauſa, de eſſentia hominis eſt, ut ſit animal rationa-

le; atque ideo non poteſt homo eſſe; & non eſſe animal rationale: & ſi de eſſentia hominis eſſet etiam exiſtere, non poſſet non ſemper exiſtere: ſed quia de eſſentia ejus non eſt exiſtere, ideo poteſt exiſtere, & non exiſtere. Deus ergo eſt fons eſſendi, quia in ſua eſſentia includit actu ſemper exiſtere. Atque hoc ſignificant illa verba: *Ego ſum, qui ſum.* (*Exod.* 3.) id eſt, Ego ſum ipſum eſſe, & non aliunde accipio eſſe, ſed in me habeo, mihi ſoli convenit, ut eſſentia mihi ſit eſſe. Atque hinc etiam propria Deo eſt æternitas, & immortalitas, ut Apoſtolus dicit: *Regi ſæculorum immortali, ſoli Deo.* (1.*Tim.* 6.) & : *Qui ſolus habet immortalitatem.* (1.*Tim.* 6.) Ita verò ceteræ res omnes a Deo accipiunt eſſe, ut niſi ſemper ab ipſo dependeant, & ejus quodam influxu conſerventur, continuò deſinant eſſe. Hinc idem Apoſtolus dicit: *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.* (*Heb.* 1.) Quia niſi à Deo ſuſtentarentur res creatæ, utique non ſubſiſterent.

Ergo, anima mea, ſuſpice & mirare bonitatem infinitam Conditoris, qui res omnes tam amanter portat & conſervat, cùm earum opera non indigeat: nec minùs admirare & imitare patientiam ejuſdem Conditoris tui, qui tam *benignus eſt ſuper ingratos & malos,* (*Luc.* 6.) ut ſuſtentet, qui eum blaſphemant, & conſervet, qui ad nihilum redigi digni eſſent: nec tibi grave videatur, ſiquando infirmitates fratrum portare, & iis, qui te oderunt, benefacere jubearis.

Sed non in hoc ſolùm poſita eſt eminentia fontis eſſendi, quod a nullo alio fonte accipit eſſe, & rebus ceteris ipſe communicat eſſe. Nam aquæ fontium & aquæ fluminum apud nos ejuſdem generis ſunt: & quamvis a-

Digitized by Google

quæ fontium non ab aliis fontibus aquas accipiant, habent tamen cauſam ſui eſſe, vapores videlicet, & illi alias & alias cauſas, donec ad primam cauſam, quæ Deus eſt, perveniatur. Deus autem conditor tuus, o anima, non eſt ejuſdem generis cum rebus creatis, ſed infinito intervallo dignitatis, & nobilitatis, & excellentiæ ab eis diſtat; & verè ac propriè fons eſt eſſendi, quia non ſolùm non accipit eſſe ſuum ab alio fonte eſſendi, ſed omnem omnino cauſam neſcit. Fons aquæ creatæ, ut dictum eſt, non ab alia aqua, ſed ab alia cauſa derivatur: fons eſſendi increatus nihil ante ſe habet, a nulla re dependet, nulla re indiget, nihil ei nocere poteſt; ſed omnia pendent ab illo, & ille poteſt res omnes creatas uno nutu delere, ut fortiſſimus loquitur Machabæus. (2. *Machab.* 8.) Hanc eminentiam admirare, anima, hoc principium ſine principio, cauſam ſine cauſa, eſſe infinitum, illimitatum, immenſum, abſolutè neceſſarium; cum reliqua omnia, hujus comparatione, contingentia ſint. Ac fortaſſe de hoc Veritas dixit: *Porro unum eſt neceſſarium*. proinde huic uni adhæreas, illi ſoli ſervias, in illius ſolius amore & deſiderio delecteris: cetera omnia illius comparatione deſpicias: aut certè non nimia ſollicitudine turberis circa multa, quando unum eſt neceſſarium, & ſolum tibi & omnibus ſufficit: ſed una tibi ſollicitudo ſit, ut ab illius gratia numquam excidas, & illi uni ſemper & ubique ſtudeas complacere.

CAP. VII. Jam verò Deus fons etiam vitæ rectiſſimè dicitur, quia vivit, & vitam in ſemetipſo habet, imò ipſe vita æterna eſt: *Hic eſt verus Deus, & vita æterna,* (1. *Jon.* 5.) inquit ſanctus Joannes; & res omnes, quæ vivunt,

Digitized by Google

vunt, ab illo fonte accipiunt vitam, & illo ceſſante vitam ſubminiſtrare, deficiunt, & in pulverem ſuum revertuntur, ut canit ſanctus Propheta David: (*Pſ.*103.) Gignere ſibi ſimile, eſt viventium proprium: gignit autem Deus Filium ſibi ſimillimum, Deus Deum, & vivens viventem. *Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo*; (*Joan.* 5.) ut teſtatur ſanctus Joannes in Evangelio. habet autem Pater vitam in ſemetipſo, quia eſt fons vitæ, & non aliunde accipit vitam: & dedit Filio habere vitam in ſemetipſo, quia dedit eamdem vitam, quam ipſe habet; ac per hoc etiam Filius eſt fons vitæ, ſed fons vitæ de fonte vitæ, ſicut Deus de Deo, & lumen de lumine. Quis explicet, imò quis capiat, qualis ſit vita Dei, & qualis iſte fons vitæ, unde guttulas hauriunt omnia, quæ vivunt, ſive in terra, ſive in cælis? Vita nobis in hoc exilio nota, nihil eſt aliud, niſi principium motus internum: illa enim dicuntur a nobis vivere, quæ aliquo modo ſeipſa movent. Unde etiam per ſimilitudinem dicuntur vulgò aquæ vivæ, quæ ſunt in fluminibus; & mortuæ, quæ ſunt in ſtagnis: quòd illæ videantur per ſe moveri, iſtæ moveri nequeant, niſi a ventis aut externa vi alia impellantur.

Deus tuus, o anima, veriſſimè vivit, & auctor ac fons eſt vitæ. Ipſe enim in Scripturis ſanctis paſſim illud inculcat: *Vivo ego, ait Dominus.* (*Num.*14.) Et Prophetæ: *Vivit Dominus, vivit Dominus*, ſæpe repetunt, & apud Jeremiam conqueritur de populo Deus, dicens: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ.* (*Jerem.* 15.) Et tamen neque a ſe, neque ab alio movetur: *Ego Do-*

minus, inquit, *& non mutor*. (*Mal.* 3.) & alibi: *Non eſt Deus, ut filius hominis, ut mutetur*. (*Num.* 23.) In hymno quoque Eccleſiaſtico canimus quotidie:

Rerum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Succeſſibus determinans.

Etſi Deus gignit Filium, ſine mutatione gignit: etſi videt, audit, loquitur, amat, miſeretur, judicat, ſine mutatione hæc omnia facit: etſi res creat & conſervat, vel contra deſtruit & diſſipat, & rurſum renovat & mutat; ipſe tamen quieſcens operatur, & immotus mutat. Quomodo ergo vivit, ſi non ſe movet? & quomodo non vivit, ſi fons eſt & auctor vitæ? Hic nodus facilè diſſolvitur. ad vitam enim illud abſolutè ſatis eſt, ſi res viva ex ſe agat, & non ab alio mota. Sed vita ut plurimùm in rebus creatis eſt principium internum motus: quia res creatæ imperfectæ ſunt, & multis indigent, ut actiones vitæ poſſint implere: Deus autem infinita perfectio eſt, & nulla re indiget extra ſe; propterea ex ſe quidem agit, & non motus ab alio, ſed motu vel mutatione opus non habet. Indigent res creatæ mutatione, ut generent & generentur; quia generant extra ſe, & res, quæ generatur, mutari debet a non eſſe ad eſſe: Deus autem intra ſe gignit Filium, & intra ſe producit Spiritum ſanctum, neque mutari debet Filius aut Spiritus ſanctus de non eſſe ad eſſe, quia illud eſſe recipiunt, quod ſemper fuit; & illud non in tempore, ſed in æternitate recipiunt. Indigent res creatæ motu augmentationis, quoniam imperfectæ naſcuntur: Deus autem Filius perfectiſſimus naſcitur, & Deus ſpiritus perfectiſſimus ſpiratur atque producitur. In-

digent

gitized by Google

digent res creatæ motu alterationis, ut qualitates varias, quibus opus habent, adipiſcantur: Deus autem nulla re indiget, cùm infinitæ perfectionis eſſentiam habeat. Indigent res creatæ motu ad locum, quia non ſunt ubique: Deus autem ubique totus eſt. Præterea res creatæ, ut videant, ut audiant, ut loquantur, ut operentur, multis rebus indigent, quia vitam quidem habent, ſed imperfectam & egenam: Deus autem nulla re indiget extra ſe, ut omnia videat, omnia exaudiat, omnibus loquatur, omnia & in omnibus operetur; quia non ſolùm vitam habet, ſed vitam opulentiſſimam & feliciſſimam habet, & ipſe vita eſt, & fons vitæ. Ac ut in actione videndi ponamus exemplum: Homo ut videat, eget potentia viſiva, quæ diſtincta eſt ab anima, quæ propriè vivit; eget objecto, id eſt, corpore colorato extra ſe poſito; eget lumine ſolis, aut alicujus alterius corporis luminoſi; eget medio, id eſt, corpore perſpicuo; eget ſpecie ſenſibili, quæ ab objecto ad oculos deferatur; eget organo corporali, id eſt, oculo variis humoribus & tunicis carneis inſtructo; eget ſpiritibus ſenſitivis, & nervis opticis, per quos ſpiritus illi tranſeant; eget diſtantia proportionata, eget applicatione potentiæ. Ecce quantis adminiculis indigent homines & animantia cetera, ut actionem unam vitæ poſſint implere. Deus autem, qui verè vitam totam habet in ſemetipſo, nulla re indiget. Ipſa eſſentia infinita eſt illi potentia, objectum, ſpecies, lumen, & cetera omnia. Ex ſe, & per ſe, & in ſe Deus videt omnia, quæ ſunt, quæ fuerunt, quæ erunt; & quæ poſſent eſſe, apertè cognoſcit. Et antequam mundus fieret, videbat Deus res omnes,

Digitized by Google

neque aliquid novi ex rerum creatione ſcientiæ aut viſioni illius acceſſit. Quid ergo eris, anima, quando illius vitæ particeps eris? quid magni imperat tibi Deus, cùm vitam iſtam corporalem & animalem, imperfectam utique & egenam, imperat exponi pro fratribus, & pro ipſo Deo, ut vitæ æternæ ditiſſimæ & feliciſſimæ particeps fias? Et ſi nihil magni jubet, cùm vitam jubet contemni, quàm leve & modicum videri debet, cùm imperat divitias mortuas liberaliter pauperibus erogare, & a carnalibus concupiſcentiis abſtinere, & diabolo ac pompis ejus verè renuntiare, & ad vitam illam, quæ ſola vera vita eſt, toto cordis affectu ſuſpirare?

CAP. VIII. Sed jam tempus eſt, ut ad fontem ſapientiæ, quo modo poſſumus, aſcendamus. *Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis*, (*Eccl.* 1.) inquit Eccleſiaſticus, & rectè dixit, *in excelſis*; quoniam fons ſapientiæ in Angelos ſanctos, & animas Beatorum, qui in cæleſtibus habitant, abundanter & copiosè defluit: nobis autem, qui in deſerto & peregrinatione verſamur, non tam ſapientia, quàm ſapientiæ quidam vapor vel odor contingit.

Quare, anima mea, noli nunc altiora, quàm te deceat, quærere. (*Prov.* 25.) Noli ſcrutari majeſtatem, ne opprimaris a gloria. admirare ſapientiam illius, de qua dicit Apoſtolus: *Soli ſapienti Deo*, (*Rom.* 16.) gratulare beatis illis mentibus, quæ de fonte ſapientiæ bibunt: & quamvis Deum non comprehendant, quod ipſi fonti ſapientiæ proprium eſt, tamen faciem Dei, id eſt, primæ cauſæ, ſine ullo velamine ſpeculantur, & fulgoribus ejus irradiatæ de omnibus rectiſſimè judicant, neque in illa meridiana

na

Digitized by Google

na luce ſapientiæ timent errorum tenebras, neque ignorantiæ obſcuritatem, neque opinionum caliginem. Aſpira ad illam felicitatem: & ut ad eam ſecurè pervenias, ama ex toto corde Dominum Jeſum Chriſtum, *in quo ſunt omnes theſauri ſcientiæ, & ſapientiæ* Dei. (*Col.* 2.) Ipſe enim dixit in Evangelio ſuo: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* (*Joan.* 14.) Et quid eſt, *manifeſtabo ei meipſum*, niſi, manifeſtabo omnes theſauros ſcientiæ & ſapientiæ Dei, quæ in me latent? Certè omnis homo naturaliter ſcire deſiderat: & quamvis carnales concupiſcentiæ nunc in multis hoc deſiderium quodammodo ſopiant; tamen cùm corpus, quod corrumpitur, & quod nunc aggravat animam, depoſuerimus, tunc ignis deſiderii hujus ſuper omnia deſideria effervelcet. Quanta ergo felicitas tua erit, o anima, cùm amatus, & amator tuus Chriſtus oſtendet tibi omnes theſauros ſcientiæ & ſapientiæ Dei! Sed ut ſpe tanta non fruſtreris, Chriſti præcepta cuſtodire ſtude. Ipſe enim dixit: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit.* & *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat.* (*Joan.* 14.) Atque interim ſapientia tua ſit illa, quam deſcribit ſanctus Job, cùm dicit: *Timor Domini, ipſa eſt ſapientia; & recedere a malo, intelligentia.* (*Job.* 28.) Et quidquid boni in creaturis videris, ſcito illud a Deo fonte totius bonitatis defluere, ut ſic cum beato Franciſco diſcas fontalem bonitatem in ſingulis creaturis tanquam in rivulis deguſtare. De qua relege ſanctum Bonaventuram in Vita ſancti Franciſci capite nono.

Digitized by Google

GRADUS QUINTUS.

Ex conſideratione aeris.

CAP. I. AEris elementum inſignis magiſter morum eſſe poteſt hominibus, ſi ejus natura conſideretur. Nec ſolùm ad moralem philoſophiam docendam, ſed etiam ad ſacræ Theológiæ aperienda myſteria, animoſque ad Deum levandos, aptiſſimus invenitur, ſi quis attendere voluerit ad varia commoda, quæ aer humano generi ex divina ordinatione præſtare non ceſſat.

Aer in primis, dum reſpirationi deſervit, terreſtrium animantium & ipſius hominis vitam conſervat. Deinde oculorum, aurium, & linguæ uſui uſque adeo neceſſarius eſt, ut ſi is fortè ſubtrahatur, etiamſi cetera adſint omnia, continuò cæci, ſurdi, ac muti omnes efficiamur. Denique tanta eſt neceſſitas aeris ad motum hominum, & animalium ceterorum, ut, eo remoto, motus omnis impediri, atque omnes artes, & omnia fere hominum opera ceſſare neceſſe ſit. Incipiamus a primo.

Si intelligerent homines, non minùs egere animas reſpiratione ſua, quàm egeant corpora ſua, multi ſalvarentur, qui nunc pereunt. Eget corpus continua reſpiratione, quoniam calor nataralis, quo cor exæſtuat, miniſterio pulmonis aerem frigidum attrahentis, & calidum ejicientis, ita temperatur, ut vitam conſervet; ſine qua reſpiratione conſervari non poteſt. Ex quo uſu receptum eſt, ut pro eodem accipiantur, vivere & ſpirare: omnis enim, qui ſpirat, vivit; & qui ſpirare deſinit, vivere etiam deſinit. Et tu, anima, ut vivas vita ſpiritua-

tua-

Digitized by Google

tuali, quæ eſt gratia Dei, indiges continua reſpiratione, quæ fit emittendo ad Deum per orationem calida ſuſpiria; & recipiendo a Deo novam Spiritus ſancti gratiam. Et quid aliud ſignificant verba illa Domini tui: *Oportet ſemper orare, & non deficere:* (*Luc.* 18.) niſi, oportet ſemper ſuſpirare, & ſpiritum novum recipere, ut ſpiritualis vita in te non extinguatur? Quod idem repetit, cum ait: *Vigilate itaque, omni tempore orantes.* (*Luc.* 21.) Et Apoſtolus idem confirmat in priore ad Theſſalonicenſes, dicens: *Sine intermiſſione orate.* (1. *Theſ.* 5.) Cui conſonat Apoſtolus Petrus in priore ſua Epiſtola, cùm ſcribit: *Eſtote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.* (1. *Pet.* 4.) Siquidem hæc eſt vera prudentia, ut qui omni tempore egemus adjutorio Dei, omni tempore illud petamus. Scit quidem Pater noſter, quibus rebus indigemus, & paratus eſt liberaliter ea ſuppeditare, ac præſertim, quæ ad ſalutem æternam pertinent: ſed vult per orationis inſtrumentum ea largiri, quoniam hoc eſt illi honorificentius, & nobis utilius, quàm ſi dormientibus & nihil ageutibus cuncta donaret. Itaque liberaliſſimus Dominus ad petendum nos hortatur, & urget, cùm dicit: *Ego dico vobis Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, invenit; & pulſanti aperietur.* (*Luc.* 11.) Et quid ſit illud, quod petendum eſt præcipuè, & quod ſine dubitatione donabitur, explicat paulò poſt dicens: *Si vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quantò magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?* Hoc

C 6 igitur

igitur eſt in primis aſſiduèque petendum; & hoc nobis ſine dubitatione donabitur, ſi bene petatur, ſpiritus bonus videlicet, per quem reſpiremus in Deo, & ſpiritualem vitam reſpirando ſervemus. quod ſanctus David faciebat, qui in Pſalmo dixit: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* (*Pſ.* 118.) id eſt, os meum aperui deſiderando, ſuſpirando, poſtulando gemitibus inenarrabilibus, & attraxi auram ſuaviſſimam ſpiritus Dei, quæ æſtum concupiſcentiæ refrigeravit, meque in omni bono opere confirmavit. Quæ cùm ita ſint, quis dicet, eos vivere ſecundùm Deum, qui dies integros, vel etiam menſes & annos non ſuſpirant ad Deum, nec reſpirant in Deum? ſignum enim mortis evidens eſt, non ſpirare, & ſi ſpirare eſt orare, ſignum mortis erit, non orare. Vita ſpiritualis, per quam filii Dei ſumus, in charitate ſita eſt: *Videte*, inquit S. Joannes in Epiſtola ſua, *qualem charitatem dedit nobis Pater, ut Filii Dei nominemur & ſimus.* (1. *Joan.* 3.) At quis amat, & non deſiderat videre, quem amat? quis deſiderat, & non petit, quod cupit, ab eo, quem ſcitdaturum, ſi petatur? Ergo qui non orat aſſiduè, ut videat faciem Dei ſui, non deſiderat eum videre: qui non deſiderat, non amat; qui non amat, non vivit. Quid ergo ſequitur, niſi ut judicemus mortuos eſſe Deo, quamvis mundo vivant, qui seriò in ſtudio orationis non incumbunt? Neque verò orare, ac per hoc ſpirare & vivere dicendus eſt, qui ſola voce corporis preces fundit. Oratio enim definitur a ſapientibus, non elevatio vocis in aerem, ſed elevatio mentis in Deum.

Ergo, anima mea, noli te fallere, ut putes

tes te vivere Deo, ſi non ſeriò Deum ex toto corde quæris, eique ſuſpiras diebus ac noctibus. Noli dicere, per alias occupationes tibi non licere colloquiis divinis & orationi vacare: ſancti enim Apoſtoli occupatiſſimi erant, & quidem in opere Dei & ſalute animarum; ita ut unus eorum diceret: *Præter illa, quæ extrinſecùs ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non uror?* (2. *Cor.* 12.) & tamen hic ipſe, præter frequentiſſimam orationum ſuarum commemorationem, ſcribit ad Philippenſes: *Noſtra converſatio in cælis eſt.* (*Phil.* 3.) quia videlicet, in mediis etiam occupationibus, in cælo per deſiderium verſabatur, neque umquam dilecti ſui obliviſcebatur, alioqui non diceret: *Chriſto confixus ſum cruci. Vivo autem jam non ego: vivit verò in me Chriſtus.* (*Gal.* 2.)

CAP. II. Altera proprietas aeris eſt, ut ſit medium, per quod ad oculos noſtros perveniant ſpecies colorum, & ad aures ſpecies ſonituum, ſine quibus nec videre, nec audire, nec etiam loqui poſſemus. In qua re primùm Deo gratias agere debemus, quòd tam inſigni beneficio naturam noſtram ornare voluerit. Deinde admirari nos decet Conditoris noſtri ſapientiam in opere tantæ ſubtilitatis & tenuitatis: ut cùm ſit aer verum corpus, & tantum, ut repleat ſpatium pene immenſum: tamen nec videatur, nec ſentiatur ob incredibilem tenuitatem. Mirata eſt antiquitas ſubtilitatem unius lineæ, quam penicillo duxerat Apelles; ſed ea linea & videbatur, & tangebatur, ac per hoc nullo modo comparari poterat cum tenuitate hujus ſubtiliſſimi veli, quod omnes

ambit,

ambit, & contingit, & a nullo cernitur propter ſubtilitatem eximiam. Sed admirationem auget, quòd cùm ſit aer ſubtiliſſimum & tenuiſſimum corpus; tamen cùm ſcinditur, ſumma facilitate iterum conjungitur, & continuatur, ac ſi ſciſſum numquam fuiſſet. Certè diſruptam telam aranearum, vel ſciſſum ſubtiliſſimum velum, nullus artifex ita reſarcire poteſt, ut prior ſciſſura non appareat. Adde, quod eſt omni admiratione digniſſimum, & ſolius Dei ſapientiæ proprium, quòd per eamdem partem aeris impermixtæ & ſimul tranſeunt innumerabiles colorum ſpecies. Qui ſub noctem, lucente luna, in loco aperto & edito poſitus, ſtellas in cælo, & campos in terris, floribus plenos, & ſimul domos, arbores, animantia, & alia id genus multa conſpiciat, negare non poterit, rerum illarum omnium ſpecies in aere illo ſibi propinquo ſimul contineri, & impermixtas contineri. At quis hoc intelligat? quis capiat? quomodo enim fieri poteſt, ut res tenuiſſima tantam formarum varietatem ſimul contineat? Et quid ſi eodem tempore & loco reſonent cantus avium ab una parte, & ab alia varia muſica inſtrumenta, & ab alia quoque murmur cadentium aquarum; nonne ſimul in eodem aere neceſſe erit recipi cum tot formis colorum, etiam illos omnes ſonos, aut omnes eorum ſonorum ſpecies? Quis hæc facit, anima mea, niſi Conditor tuus, qui fecit mirabilia magna ſolus? Et ſi tam mirabilia ſunt opera ejus, quantò admirabilior erit ipſe? Sed eſt & alia utilitas hujus admirandæ tenuitatis in aere, quòd non impedit, ſed juvat motum omnium rerum, quæ de loco ad locum tranſeunt. Novimus

Digitized by Google

mus omnes, quanto labore trahantur naves per aquas, quamvis & ipſæ liquidæ ſint, & facilè ſcindantur. Nam nec venti nec remi aliquando ſufficiunt, ſed oportet vires equorum & bubalorum ſæpenumero adhibere. Et ſi fortè per montes aut colles aperienda via ſit; quantis ſudoribus, & quàm longo tempore, via quamvis breviſſima aperitur? At per aerem nullo labore, ſumma facilitate, & maxima celeritate currunt equi, volant aves, tela & miſſilia jaciuntur: homines verò ad varia exercenda miniſteria aſcendunt, deſcendunt, deambulant, diſcurrunt, movent pedes, brachia, manus, ſurſum, deorſum, a dextris & ſiniſtris: nec magis impedit eos aer ubique diffuſus, quàm ſi non corporalis, ſed ſpiritualis, naturæ, aut penitus nihil eſſet.

CAP. III. Accedit poſtremò, quòd aeris natura ita cedit omnibus, & in omnem formam ſe mutat, & ſcindi ac diſrumpi ſe patitur, ut hominum utilitati deſerviat, ut videatur datus hominibus in magiſtrum humilitatis, & patientiæ, & charitatis. Sed quod in te, anima mea, amorem Creatoris tui excitare & accendere vehementer deberet, illud eſt, quod hic idem ipſe aer ſuavitatem incredibilem, & benignitatem maximam Conditoris ſuis hominibus repræſentat. Collige, quæſo te, anima, & attentiſſimè cogita, Dominum tuum omnibus creaturis ſuis ſemper adeſſe, cum omnibus ſemper operari; &, quod eſt infinitæ ſuavitatis, ad ſingularum natura cooperationem ſuam accommodare: quaſi cum Apoſtolo ſuo dicat: *Omnibus omnia factus ſum*, (1. *Cor*. 9.) ut omnes adjuvem, & perficiam: cum agentibus neceſſariis coopera-

peratur, ut neceſſarium agant; cum voluntariis, ut voluntariè; cum liberis, ut liberè. Ignem ita movet & juvat, ut aſcendat ſurſum; terram, ut tendat deorſum; aquam, ut labatur per loca declivia; aerem, ut tranſeat quòcumque pellitur; ſtellas, ut in circulum verſentur perpetuò; herbas, frutices, plantas, ut fructus ſecundùm naturam ſuam proferant; animantia terreſtria, aquatilia, volatilia, ut ea faciant, quæ natura eorum poſtulat. Et ſi ſuavitas Dei ſic eminet in cooperatione cum creaturis ſuis in operibus naturæ, quid fieri putamus in operibus gratiæ? Attribuit quidem Deus homini liberum voluntatis arbitrium, ſic tamen, ut eum regeret imperio, terreret exitio, alliceret beneficio. Vult Deus omnes homines ſalvos fieri, (1. *Tim.* 2.) ſed ita vult, ut velit etiam eos velle; & ideo ita ſuaviter eos prævenit, & excitat, & ducit, & perducit, ut prorſus admirabile ſit. Iſtæ ſunt adinventiones ſapientiæ Dei, de quibus dicit Iſaias: *Notas facite in populis adinventiones ejus.* (*Iſa.* 12.) Et quidem homines impios nunc vehementer exterret, nunc amanter exhortatur, nunc clementer admonet, nunc miſericorditer corripit, prout eorum ingenio & moribus judicat expedire. Audi quàm manſuetè cum primo peccatore Dominus egerit: *Adam*, inquit, *ubi es?* & reſpondenti illi, *Vocem tuam audivi in paradiſo, & timui, eò quòd nudus eſſem, & abſcondi me;* adjecit Dominus pari manſuetudine: *Quis enim indicavit tibi, quòd nudus eſſes, niſi quòd ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti?* (*Gen.* 3.) & hac pia correptione admonitus Adam, ſine dubitatione reſipuit, dicente Scriptura: *Hæc*

(ſa-

(ſapientia Dei videlicet) *illum, qui primus formatus eſt a Deo, Pater orbis terrarum, cuſtodivit, & eduxit illum a delicto ſuo* (*Sap.* 5.) Audi rurſus, quàm manſuetè & ſuaviter per Angelum ſuum corripuerit, atque ad pœnitentiam provocaverit omnes filios Iſrael : *Aſcendit*, inquit Scriptura, *Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus veſtris; & pollicitus ſum, ut non facerem irritum pactum meum vobiſcum, in ſempiternum : ita duntaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, ſed aras eorum ſubverteretis : & noluiſtis audire vocem meam: cur hoc feciſti? Cùmque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Iſraël, elevaverunt ipſi vocem ſuam, & fleverunt. Et vocatum eſt nomen loci illius, Locus flentium, ſive lacrimarum; immolaveruntque ibi hoſtias Domino.* (*Judic.* 2.) Fuiſſe autem illum fletum maximum, & univerſalem, ac veræ pœnitentiæ ſignum, teſtatur novum nomen ei loco impoſitum, ad memoriam poſteritatis æternam, ut videlicet diceretur locus ille, *locus flentium, ſive lacrymarum*. (*Ez.* 18.) Quid jam de Prophetis dicam? illi certè in omnibus ſermonibus ſuis hoc docent, hoc clamant, Deum non velle mortem peccatorum, ſed ut convertantur & vivant. *Vulgo dicitur*, ait Dominus per Jeremiam, *Si dimiſerit vir uxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eam ultra? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.* (*Jerem.* 3.) Et per Ezechielem: *Sic locuti eſtis, dicentes: Iniquitates*

tates noſtræ, & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus, quomodo ergo vivere poterimus? Dic ad eos. Vivo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius a via ſua, & vivat. Convertimini, convertimini a viis veſtris peſſimis: & quare moriemini domus Iſrael? (*Ez.* 33.) Sed, omiſſis impiis, quanta ſit benignitas & ſuavitas plùs quàm paterna & materna Domini Dei noſtri in eos, qui timent eum & ſperant in eo, explicari nullo modo poteſt. David in Pſalmis *Secundùm altitudinem*, inquit, *cæli a terra, corroboravit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe.* (*Pſ.* 102.) & infrà: *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe.* (*Pſ.* 33.) & infrà: *Miſericordia Domini ab æterno, & uſque in æternum ſuper timentes ſe.* & alibi: *Guſtate, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus; beatus vir, qui ſperat in eo.* (*Pſ.* 72.) & rurſus: *Quàm bonus Iſrael Deus, his qui recto ſunt corde!* id eſt, quis explicet, quanta ſit bonitas, ſuavitas, dulcedo Domini erga animas pias & juſtas? Per Iſaiam quoque ait Dominus: *Numquid oblíviſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviſcar tui.* (*Iſa.* 49.) Et Jeremias in Threnis: *Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum. Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Dei* (*Thre.* 3.)

Quòd ſi jam addere vellem, quæ prædicant Apoſtoli in Epiſtolis ſuis de paternis viſceribus Domini Dei noſtri in homines pios, nullus finis inveniretur. Sit omnium

Digitized by Google

nium loco, quod ſcripſit Apſtolus Paulus initio poſterioris Epiſtolæ ad Corinthios: *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, ut poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt.* (*2. Cor. 1.*) Non dicit Deum eſſe conſolatorem, ſed totius conſolationis pleniſſimum: nec dicit, qui conſolatur nos in aliqua tribulatione, ſed in omni: nec, ut poſſimus conſolari eos, qui in aliqua, ſed qui in omni tribulatione ſunt. Itaque non potuit magis amplificare, quàm ſuavis, & dulcis ſit Deus erga eos, quos diligit, & a quibus diligitur.

Sed præſtat ad finem adſcribere verba ſancti Proſperi, quibus explicat benignitatem Dei, non ſolùm erga bonos, ſed etiam erga malos, ut eos efficiat bonos: *Gratia*, inquit, *omnibus juſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas humana ſubjungitur ei, atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis, ut divino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratiæ opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, ſive occultos, ſive manifeſtos, omnibus adhibetur: & quòd a multis refutatur, ipſorum eſt nequitia; quòd autem a multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt divinæ, & voluntatis humanæ.* (*Lib. 2. de vocat. gentium c. 26.*) Hæc ille.

Eja

Digitized by Google

CAP. IV. Eja nunc, anima mea, ſi Conditor tuus erga ſervos ſuos tam eſt ſuavis & mitis, tam incredibili benignitate peccatores tolerat, ut convertat; & juſtos conſolatur, ut magis in juſtitia & ſanctitate proficiant: an non deberes & tu proximos tuos benignè tolerare, & omnibus omnia fieri, ut omnes Deo ac Domino tuo lucrifaceres? cogita tecum, ad quàm ſublimem excellentiam Apoſtolus te hortatur, cùm dicit: *Eſtote imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi; & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis.* (*Eph.* 5.) Imitare Deum Patrem, *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* (*Matth.* 5.) Imitare Deum Filium, qui, natura humana pro nobis aſſumpta, vitæ propriæ non pepercit, ut nos eriperet de poteſtate tenebrarum, & de interitu ſempiterno. Imitare Deum Spiritum ſanctum, qui dona illa ſua pretioſiſſima copiosè diffundit, ut ſpirituales nos de carnalibus efficiat.

GRADUS SEXTUS.

Ex conſideratione ignis.

CAP. I. Ignis elementum eſt uſque adeo purum & nobile, ut Deus ipſe ignis appellari voluerit, dicente Moyſe, & Paulo: *Deus noſter ignis conſumens eſt.* (*Deut.* 4.) (*Heb.* 12.) Et cùm primùm apparuit Moyſi Deus, in igne rubum occupante & non conſumente conſpici voluit: *Apparuit Dominus*, inquit Moyſes, *in flamma ignis de medio rubi: & videbat,*

quòd

quòd rubus arderet, & non combureretur. (*Exod.* 3.) Et cùm legem populo daturus idem Deus advenit, in ignis forma advenit. ſic enim loquitur idem Moyſes: *Totus mons Sinai fumabat, eò quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne*. (*Exo.*19.) Ad cujus myſterii ſimilitudinem, cùm lex nova promulganda eſset, apparuit Spiritus ſanctus Apoſtolis in linguis igneis. (*Act.* 2.) Denique, qui Deo proximi ſunt in cælo, Seraphim, hoc eſt igniti dicuntur, quoniam ab igne illo divino & ardentiſſimo, præter ceteros Angelos, fervorem ardoremque concipiunt. Quæ cùm ita ſint, non eſt difficile, ex elemento ignis, ſive natura & proprietatibus, gradum nobis conficere, per quem ad Deum meditando & orando conſcendamus. minùs certè difficile erit cum Elia in curru igneo ſurſum aſcendere, quàm ex terra, vel aqua, vel aere ſcalam conficere.

Accedamus ergo ad proprietates ignis conſiderandas. Ignis ejus eſt naturæ, ut in rebus diverſis diverſo ac ſæpe contrario modo operetur. Ligna, fœnum, ſtipulas continuò abſumit: aurum, argentum, lapides pretioſos, puriora & pulchriora reddit. Ferrum, quod natura ſua nigrum, frigidum, durum, & grave eſt, ignis in contrarias qualitates ita tranſmutat, ut continuò lucidum, calidum, molle, & leve reddatur, imò ut ſtella fulgeat, ut ignis comburat, ut aqua liqueſcat, ut res levis a fabro ferrario moveri attollique facillimè poſſit.

Hæc omnia ſatis apertè in Deum conveniunt. Ac primùm ligna, fœnum, ſtipulæ ex Apoſtolo in priore ad Corinthios opera mala ſignificant, quæ ignem divini judi-

judicii ferre non poſſunt. (1. *Cor.* 3.) & ſanè incredibile eſt, quàm vehementer Deo, qui ignis puriſſimus eſt, omnia peccata diſpliceant; & quanto zelo illa conſumat & deſtruat; ſi per pœnitentiam deſtrui poſſunt, id eſt, ſi is, qui peccavit, in eo ſtatu eſt, ut pœnitentiam agere poſſit; per pœnitentiam enim omnia peccata ſolvuntur: ſed ſi peccator pœnitentiæ capax non ſit, ut ſunt dæmones, & homines poſt hanc vitam, in ipſos impios divina ira convertitur; *Odio ſunt* enim *Deo impius & impietas ejus*, ait Sapiens (*Sap.* 14.) Quantum verò, & quàm vehemens hoc odium ſit, teſtis eſt diabolus, qui ſemel peccavit, & cùm eſſet Angelus nobiliſſimus, & (teſte ſancto Gregorio) princeps primi ordinis Angelorum, ac præſtantiſſima creaturarum Dei; (*Greg. lib.* 32. *Mora. cap.* 24. *alias* 18.) tamen continuò fuit de cælo dejectus, atque omni decore & gratia ſupernaturali ſpoliatus, & in monſtrum deformiſſimum commutatus, & ſempiterno exitio mancipatus (1. *Joa.* 3.) Teſtis eſt Chriſtus, qui de cælo deſcendit, ut diſſolveret opera diaboli, id eſt, peccata: & ideo Agnus Dei dictus eſt, qui tollit peccata mundi. (*Joan.* 1.) Chriſtus autem, ut opera diaboli deſtrueret, & juſtitiæ Dei perfectè ſatisfaceret, quis explicare, vel quis cogitare ſufficiat, quanta pertulerit? *Cùm in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens:* (*Phil.* 2.) *propter nos egenus factus eſt, cùm eſſet dives:* (2. *Cor.* 8.) non habuit ubi caput reclinaret, cùm cælum & terram ipſe feciſſet: (*Luc.* 9.) *in propria venit, & ſui eum non receperunt:* (*Joan.* 1.) *cùm malediceretur, non maledicebat:*

Digitized by Google

bat : cùm pateretur, non comminabatur ; tradebat autem judicanti ſe injuſtè, (1. *Pet.* 2.) *qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum :* (*Phil.* 1.) *humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis : cujus livore ſanati ſumus :* (1. *Pet.* 2.) denique illuſus, conſputus, flagellatus, ſpinis coronatus, crucifixus cum ignominia maxima, & dolore graviſſimo, ſanguinem totum vitamque profundit. Atque hæc omnia pertulit, ut diſſolveret opera diaboli, & peccata noſtra deleret. Teſtis lex Dei, quæ omne peccatum prohibet, & punit ; & ipſum etiam verbum otioſum impunitum non relinquit. (*Matth.* 12.) Et quantùm odit flagitia & facinora, qui verbum otioſum ferre non poteſt ? Lex Domini immaculata, & præceptum Domini lucidum, (*Pſalm.* 18.) maculas & tenebras averſantur ; neque eſſe poteſt communio luci ad tenebras, neque juſtitiæ ad iniquitatem, (2. *Cor.* 6.) Teſtis eſt denique ipſa gehenna, quam Deus paravit impiis & peccatoribus, qui ſanguine Agni immaculati, cùm potuerunt lavari, noluerunt, aut neglexerunt. juſtum eſt enim, ut in quibus peccatum æternum erit, ſit etiam ſupplicium ſempiternum. Qualis autem, & quanta ſit pœna gehennæ, horror eſt vel cogitare, de qua re plura dicemus in ultimo gradu.

Ergo, anima mea, cùm tam ingens odium Dei ſit contra peccatum, ſi amas Deum ſuper omnia, debes etiam ſuper omnia odiſſe peccatum. Cave ne te fallant, qui peccata extenuant, vel excuſant : vide ne te ipſa rationibus falſis decipias. Si peccatum tibi in te, vel in aliis non diſ-

pli-

plicet, Deum non amas; ſi Deum non amas, periiſti. Iterum. ſi Chriſto non es ingrata, quantum debere te putas charitati ejus? laboribus ejus? ſanguini & morti ejus? qui a peccato te lavit, & Patri reconciliavit. & grave tibi erit deinceps pro Chriſto aliquid pati, vel in ejus gratiam, & cum ejus gratia uſque ad ſanguinem peccato reſiſtere? denique ſi gehennam ignis æterni patienter ferre non potes, certè debes omnino nec patienter ferre peccatum, ſed ſicut a facie colubri, ſic ab illo, & ejus occurſu, ac ſuſpicione etiam leviſſima declinare. (*Eccl.* 21.) Sit igitur apud te firmum & ratum, peccati odium maximum cum maximo Dei amore conjungere.

CAP. II. Jam verò idem ignis non deſtruit, ſed perficit, & magis rutilare facit aurum, argentum, lapides pretioſos: quoniam (ut idem Apoſtolus ibidem explicat) iſta metalla ſignificant opera bona & perfecta, quæ igne divini judicii approbantur, & mercedem magnam accipient. (1. *Cor.* 3.) Iſta opera Deus probat, quia ſunt munera ſua, & *cùm coronat merita noſtra*, inquit ſanctus Auguſtinus, *coronat munera ſua*. (*Concione* 2. *in Pſ.* 70.) Facta ſunt enim ipſo mandante, ipſo juvante, ipſo virtutem faciendi largiente, & ipſo per legem, quam dedit, & per regulas, quas conſtituit, dirigente. Et quidem aurum opera charitatis deſignat: quomodo autem poſſunt charitatis opera Deo non valde placere, cùm ipſe Deus charitas ſit? (1. *Joan.* 4.) Argentum deſignat opera ſapientiæ, eorum videlicet, *qui ad juſtitiam erudiunt multos*: (*Dan.* 2.) & ipſa quoque Deo valde probantur & placent; dicente

Sa-

Sapientia Dei: *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.* Lapides pretioſi ſunt opera continentis animæ, de quibus dicit Eccleſiaſticus: *Omnis ponderatio non eſt digna continentis animæ.* (*Eccl.*26.) Atque ea cauſa eſt, cur in officio Eccleſiaſtico in laudem ſanctarum Virginum legatur Evangelium de inventa una pretioſa margarita. (*Matt.* 5.) Quàm autem placeat Deo puritas virginalis, intelligi poteſt ex Iſaia Propheta, qui nomine Dei prædicit eunuchis, illis videlicet qui ſe caſtraverunt propter regnum cælorum: (*Matth.* 19.) *Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit.* (*Iſa.* 56.) Quem locum ſanctus Auguſtinus in libro de ſancta Virginitate, de ſanctis virginibus, tam maſculis quàm feminis, intelligendum eſſe, magnifica oratione demonſtrat. (*De ſancta Virginitate cap.* 24. & 25.) Atque iſta tria ſunt opera, quibus ex conſenſu Doctorum debentur aureolæ in regno cælorum. dantur enim aureolæ, id eſt, certa præmia, præter vitam æternam, Martyribus, Doctoribus, & Virginibus. Martyribus quidem ob excellentiam charitatis, quia *majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* (*Joan.* 15.) Doctoribus ob eminentiam ſapientiæ, de quibus dicit Daniel: *Qui ad juſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* (*Dan.* 12.) Virginibus ob pretium incomparabile puritatis, cujus gratia viſi ſunt Virgines in Apocalypſi cantare canticum novum, quod nemo alius dicere poterat: *Hi ſunt*, inquit Joannes, *qui cum mulieribus non ſunt coin-*

quinati: virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quòcumque ierit. (*Ap.* 14.)

Neque tamen ſola charitas Martyrum, vel ſapientia Doctorum, vel puritas Virginum, probabitur igne divini judicii, & mercedem plenam accipiet: ſed etiam alia quæcumque opera bona, modò in charitate ſint facta, inter aurea vaſa computabuntur, & ignem illum divinum ſuſtinebunt, & præmium ſuum accipient; illis enim in judicio extremo Dominus dicet: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum a conſtitutione mundi*; (*Matth.* 25.) qui panem eſurienti, & potum ſitienti, & hoſpitium peregrino, & veſtem nudo, & conſolationem ægroto, vel in carcere conſtituto præbuerunt. Et idem etiam Dominus promiſit, non privandum eſſe mercede ſua, qui calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli ex charitate donaverit. (*Matth.* 10.)

Intelligiſne, anima, quantum interſit inter opera & opera? & quid ſtultius & miſerius, quàm in eo loco & tempore, in quo potes, ſi ſapis, facili negotio aurum, & argentum, & lapides pretioſos comparare, tu malis non parvo labore ligna arida, & fœnum, ſtipulaſque colligere? (*Deut.* 32.) Utinam ſaperes, & intelligeres, ac noviſſima provideres, cùm in noviſſimo tempore omnia hæc divini judicii igne examinanda & probanda ſint, & illa priora laudanda & coronanda, hæc poſteriora cremanda, & in favillas & fumum redigenda! Cur nunc eligis, quod te elegiſſe certiſſimè pœnitebit? & cur non damnas nunc, quando utiliter potes, id quod paulò poſt ſine ulla utilitate damnabis? Et ſi fortè nunc iſta non vides, & velamen rerum præſentium oculos tuos impedit, ne puram & liquidam aſpiciant veritatem; ora

Deum,

Digitized by Google

Deum, & non parvo affectu, cum cæco illo de Evangelio dicas Domino: *Domine da, ut videam.* (*Luc.* 18.) vel cum Propheta: *Revela oculos meos. & conſiderabo mirabilia de lege tua.* (*Pſ.* 118.) nam certè mirabile omnino eſt, quòd opera, quæ in charitate fiunt, aurum, argentum, & lapides pretioſi efficiantur; quæ verò in charitate non fiunt, in ligna arida, & fœnum, & ſtipulas convertantur.

CAP. IIII. Veniamus nunc ad conſiderandam alteram ignis proprietatem. Hactenus enim ab igne didicimus, quid operetur Deus in iis, qui cum operibus malis de hac vita decedunt, vel cum operibus bonis ad finem vitæ perveniunt. Nunc per aliam ſimilitudinem ab eodem igne petitam, intelligere nobis licebit, quid operetur Deus cum iis, quos a peccatis ad pœnitentiam vocat.

Homo peccator ſimilis eſt ferro, quod dum procul abeſt ab igne, nigrum, frigidum, durum, & grave eſt: ſed ſi fortè in ignem mittatur, efficitur lucidum, calidum, molle, & leve. Omnis peccator lumine interiore caret, & in tenebris ambulat, ac per hoc ferri nigredinem imitatur. Quamvis enim in ſcientiis & commerciis humanis non ſolùm ingenio, ſed etiam judicio pollere videatur: tamen in vero bono & malo dijudicando cæcus eſt, & omni cæco miſerior. Cæcus enim nihil videt, & ideo ſine duce non movetur: at peccator putat ſe videre, quod non videt, vel unum pro altero videt, & judicat bonum malum, & malum bonum; magnum parvum, & parvum magnum; longum breve, & breve longum: & ea de cauſa in eligendo perpetuò fallitur. Hoc eſt, quod Apoſtolus dicit de Gentilibus idololatris: *Tenebris obſcuratum habentes intellectum per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem*

cordis ipſorum. (*Eph.* 4.) Hoc eſt, quod ipſe Dominus in Evangelio tam ſæpe Scribis & Phariſæis exprobrat, quòd cæci eſſent, & duces cæcorum. (*Matth.* 15. 23.) Hoc eſt, quod Propheta Iſaias Judæis ſui poris dicit: *Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum*. (*Iſa.* 42.) & quibus prædicit Chriſtum venturum, qui aperiret oculos cæcorum: & loquens de Teſtamento novo in perſona Dei, adjungit: *Et ducam cæcos in viam, quam neſciunt; & in ſemitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem & prava in recta*. Denique, nonne hoc fatebuntur impii poſt hanc vitam, quando cœperit pœna oculos mentis aperire, quos culpa clauſerat? *Ergo*, inquiunt, *erravimus a via veritatis, & juſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis*. (*Sap.* 5.) Neque mirum eſt, quòd cæci ſint, qui a Deo voluntate & animo ſunt averſi. *Deus* enim *lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ*. (1. *Joan.* 1.) Ex quo concludit idem Apoſtolus; *Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſque adhuc*. & paulò poſt: *Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus*. (2. *Joan.* 2.)

Neque ſola cauſa cæcitatis in peccatoribus eſt, quòd a Deo, qui lux eſt, averſi ſunt, ſed etiam, quia *excæcavit eos malitia eorum*, (*Sap.* 2.) ut Sapiens loquitur: paſſiones enim animi amor & odium, ira, invidentia, & alia quæ ſub nomine malitiæ comprehenduntur, ita excæcant animum, ut verum cerni non patiantur; ſed ſunt veluti perſpicilla colorata, quæ alba repræſentant ut rubra; vel perſpicilla ita compoſita, ut ex rebus parvis res magnas efficiant,

vel

Digitized by Google

vel contra ex magnis parvas; aut ex valde diſtantibus propinquas, vel diſtantes ex propinquis. Qui vehementer amat, rem, quam amat, pulcherrimam, utiliſſimam, optimam, imò etiam neceſſariam ſibi eſſe judicat, ac per hoc, omnibus aliis neglectis & perditis, comparandam. Contra, qui rem eamdem vehementer odit, deformem, inutilem, malam, imò etiam perniciosam ſibi rem illam eſſe cenſet; ac per hoc etiam cum jactura omnium rerum penitus repellendam. Sed ſi ferrum iſtud nigrum & tetrum admoveatur ad ignem, id eſt, ſi peccator a peccato averti, & ad Deum converti incipiat, juxta illud Prophetæ, *Accedite ad eum, & illuminamini;* (*Pſ.* 33.) paulatim incipit illuſtrari, & rei veritatem perſpicuam in lumine illo videre, juxta illud ejuſdem Prophetæ: *In lumine tuo videbimus lumen.* (*Pſ.* 35.) Et tunc demum fracto perſpicillo colorato paſſionum, & aſſumpto cryſtallino, quod eſt charitas pura, res æternas judicat magnas, & temporales exiguas, ac pene nullas, ut re vera ſunt: & omnem ſpeciem ac pulchritudinem creatam cum luce ſapientiæ & veritatis, quæ in Deo & Deus eſt, nullo modo comparandam eſſe clariſſimè perſpicit. Itaque cum ſancto Auguſtino exclamat: (*Lib.* 10.) *Serò te amavi pulchritudo tam antiqua, & tam nova, ſerò te amavi.* (*Conf. c.* 77.) Et quoniam Chriſtus dicit: *Cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos:* (*Joan.* 8.) iſte illuminatus, & lumine veritatis liberatus a compedibus concupiſcentiæ, avaritiæ, ambitionis, & paſſionum reliquarum, exultat cum Propheta, & dicit: *Dirupiſti* Domine *vincula mea; tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini invocabo.* (*Pſ.* 115.)

CAP. IV. Jam verò ignis ferrum, non ſolùm efficit lucidum ex obſcuro, ſed etiam calidum ex frigido; nec tantùm calidum, ſed ita fervens & ardens, ut ignis ipſe eſſe videatur. Magnus Dominus, & magna virtus ejus, qui hominem natura frigidum, atque omnia timentem & paventem, qui nec loqui, nec ſe prodere, nec rem ullam paulò difficiliorem tentare audet; ſtatim ac igne charitatis accendit, efficit audaciorem leone, qui & rugitu omnes terreat, & bellando omnes vincat, cui nihil difficile, nihil arduum videatur, & cum Apoſtolo Paulo, iſto igne vehementer accenſo, dicat: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*. (*Ph*.4.)

Sed per partes de iſta efficacitate ignis dicamus; ac primùm de efficacia verborum, deinde de efficacia factorum breviter diſſeramus. Multi ſunt hodie, ac ſemper fuerunt in Eccleſia verbi Dei prædicatores: quæ cauſa eſt cur ad tot virorum exhortationes & clamores, tam pauci convertantur? Certè in magnis urbibus quotidie per Quadrageſimam viginti, aut triginta, aut etiam quadraginta oratores declamant: & tamen exacta Quadrageſima, nulla fere mutatio in moribus civitatis apparet. eadem vita, eadem peccata, eadem frigiditas, eadem diſſolutio cernitur. Ego nullam invenio cauſam, niſi quia ut plurimùm conciones eruditæ, & elegantes, & floridæ fundantur, ſed deeſt anima, deeſt vita, deeſt ignis: breviter, magna illa charitas deeſt, quæ ſola poteſt verba dicentium animare & accendere, & corda audientium inflammare & commutare. Neque hoc dico, quaſi deſit multis prædicatoribus contentio vocis, & motus totius corporis: nam etiam bombardæ ſine pila ferrea vel lapidea magnum ſonitum

tum edunt, ſed abſque fructu: quod deſideratur hoc eſt, ut præ ſe ferant magnum affectum erga Deum, & animarum ſalutem, eumque non ſimulatum, ſed verum; non extortum, ſed quaſi naturaliter ex fonte cordis manantem. Sanctus Petrus artem dicendi non noverat, ſolius naviculæ regendæ, retiumque reficiendarum & jaciendarum peritus erat: ſed ubi Spiritus ſanctus in linguis igneis ſuper eum deſcendit, & charitate ardentiſſima illum replevit, cœpit continuò in media urbe Jeroſolyma ita potenter, ita ardenter, ita efficaciter loqui, ut uno ſermone multa hominum millia ad pœnitentiam fidemque converteret. (*Act.* 2.) Neque tamen legitur in concionibus ſuis magna vociferatione uſus, aut totius corporis commotione fatigatus. De ſancto Franciſco refert ſanctus Bonaventura, eum nec valde eruditum fuiſſe, neque Rethoricæ operam dediſſe; & tamen cùm ad populum conciones haberet, audiri ſolitum ut Angelum de cælo. Erat enim, inquit cap. 2. Vitæ ſancti Franciſci, verbum ejus velut ignis ardens, penetrans intima cordis. & ut narratur in Chronicis Ord. Minorum cap. 30. cùm aliquando poſt prandium ex improviſo paucis verbis ad populum locutus eſſet, tanta facta eſt in toto populo commotio ad pœnitentiam, ut videretur illa dies ipſa feria ſexta Paraſceves Domini fuiſſe. Unde ex paucis verbis tanta commotio? tantus fructus? ex eo videlicet, quòd ſanctus ille concionator eſſet quaſi carbo ignitus, & verbum ejus ut facula ardens, ut de Elia ſcriptum reliquit Eccleſiaſticus. (*Eccl.* 48.) Habemus ſcriptos ſermones ſancti Vincentii, ſancti Bernardini, & aliorum quorumdam Sanctorum,

quos vix dignantur aliqui legere, ob nimiam, quæ in ipſis cernitur, verborum ſimplicitatem: & ſcimus tamen ab illorum concionibus multa hominum millia ad Deum fuiſſe converſa, & ipſos incredibili concurſu & attentione fuiſſe ſemper auditos, quia videlicet verba illa ſimplicia æ pectoribus ignitis & ſcintillantibus prodibant. Porro ignis iſte divinus efficacitatem ſuam non minùs in factis quàm in verbis oſtendit. Decrevit Deus per Apoſtolum Petrum Romanam urbem, caput imperii, & dominam gentium, ſibi ſubjicere: decrevit quoque Apoſtolos ceteros, alios ad Æthiopas, alios ad Indos, alios ad Scythas, alios ad ultimos Britannos mittere, ac per eos idola mundi deſtruere, trophæum Crucis erigere, leges & ritus mutare, diaboli tyrannidem evertere. Si quis iſta prædixiſſet Apoſtolis, quando piſcabantur in lacu Genezareth, aut quando in paſſione Domini latibula quæritabant, viſæ fuiſſent veluti ſomnia vel aniles fabulæ: & tamen paulò poſt facta ſunt omnia, & non aliis viribus, quàm viribus ardentiſſimæ charitatis, quam in eorum cordibus Spiritus ſanctus accendit: (1. *Joan.* 4.) *Charitas* enim *foras mittit timorem*; *omnia ſuffert*, *omnia ſperat*. (2. *Cor.* 13.) Omnia ſibi poſſibilia ducit, & cum Apoſtolo clamat: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*. (*Phil.* 4.) Ita videmus horum hominum, ſola charitate armatorum, opera & labore brevi everſam fuiſſe in toto orbe terrarum idololatriam, fundatas ubique Chriſti Eccleſias, & erectum Crucis trophæum in univerſis regnis, idque ſine exercitu militum, & ſine ullo bellico apparatu.

CAP. V. Porro ignis etiam illud proprium

Digitized by Google

prium habet, ut ferrum ex duro efficiat molle, ut facilè attenuari atque extendi in laminas, & ad omnes figuras ab artifice accommodari poſſit. Magna eſt efficacitas ignis in ferrum, ſed longè major eſt virtus Dei noſtri in pectora oſtinata & obdurata mortalium. Audi ſanctum Bernardum in libro De conſideratione. *Solum*, inquit; *eſt cor durum, quod ſemetipſum non exhorret, quia nec ſentit. Quid ergo cor durum? ipſum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum eſt ad beneficia, ad conſilia infidum.* & infra: *Ipſum eſt, quod nec Deum timet, nec hominem reveretur*, (*Lib.* 1. *cap.* 2.) Quæ omnia eſſe veriſſima, teſtis eſt Pharao, qui quò magis a Deo flagellabatur, tantò magis indurabatur; & quò major elucebat Dei clementia in amovendo flagello, eò magis ipſe ad Deum ſpernendum & contemnendum animabatur. Sed ſi quando placuerit Domino ſcintillam ignis veri ſui amoris in corde quantumvis duro ſuccendere, continuò molleſcet, & inſtar ceræ liqueſcet, neque illius virtuti ulla obſtinatio diuturna vel dura reſiſtet: ſed fiet continuò cor carneum, quod fuerat lapideum; & ex congelatis nivibus, flante ſpiritu Domini, fluent aquæ. Exemplum habemus in Evangelio, (*Luc.* 7.) de muliere illa, quæ erat in civitate peccatrix, quam nec monita fratris, nec ſororis objurgatio, nec honor familiæ, nec proprium dedecus movere potuerant, ut a peccando deſiſteret; & unus tamen Chriſti radius in cor ejus penetrans, ibique ſcintillam divini amoris accendens, ita ſubitò eam transformavit in aliam, ut non erubuerit femina nobilis in loco

Digitized by Google

publici convivii ad Chriſti pedes accedere, & tota verſa in lacrymas, ex ipſis lacrymis balneum Chriſti pedibus facere, & propriis capillis, vice lintei, pedes eoſdem abſtergere, & illos pedes ex amoris vehementia identidem oſculari, & unguento pretioſiſſimo & odorato perungere, ut ſe & ſua omnia Chriſti obſequio dedicare velle deinceps ſignificaret. Itaque meruit vocem illam Domini audire: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm*. Sed liber aliud quoque exemplum multò recentius in medium adferre. Guilielmus Dux Aquitantiæ, temporibus ſancti Bernardi, fuit, ſi quis alius, in tuendo Anacleto ſchiſmatico Pontifice, & Innocentio legitimo oppugnando, obſtinatus & pertinax. Exturbaverat ex ditione ſua Epiſcopos Catholicos omnes, & jurejurando ſeſe obſtruxerat, numquam pacem cum illis ſe habiturum: & quia noverant omnes obduratum cor ejus ad malum, & ferociam ac ſuperbiam hominis verebantur, nemo erat, qui eum admonere auderet. Placuit Domino per ſervum ſuum Bernardum cor hujus obdurati hominis viſitare, & ſcintillam non parvam divini amoris in pectore ipſius accendere: continuò ex leone agnus, ex ſuperbo humilis, ex pertinace obedientiſſimus factus eſt: ad unum ſancti Bernardi verbum, Epiſcopum Pictavienſem amicè complexus, in ſedem ſuam manu ſua repoſuit: &, quod omnem admirationem ſuperare videtur, cùm quæſiviſſet a quodam Eremita remedium animæ ſuæ ob admiſſa peccata, & ille juſſiſſet ut loricam æream ſuper nudam carnem indueret, & claves ita claudi ſineret, ut numquam illam exuere poſſet, continuò paruit: &
miſ-

Digitized by Google

miſſus ab eremita ad ſummum Pontificem pro abſolutione recipienda, dicto obedivit: & cùm ſummus Pontifex ſuſpicaretur, eum non ex corde pœnituiſſe, vel patientiam ejus experiri vellet; juſſit eum uſque ad Jeroſolymam peregrinari, & a Patriarcha ejus civitatis abſolutionem petere: Gulielmus mox iter arripuit, & mandatum Pontificis adimplevit. Denique cùm ex potentiſſimo Principe humilis monachus eſſet effectus, vix ullus fuit ejus ætatis, qui eum demiſſione, patientia, paupertate, devotione, & pietate ſuperaret. *Hæc* videlicet eſt *mutatio dexteræ Excelſi*. (*Pſ.* 76.) hæc eſt vis ignis divini, cui nulla cordis obſtinatione reſiſtitur.

CAP. VI. Reſtat ultima proprietas ignis, quòd res graves extenuet, & facili negotio ſurſum attollat. Quæ cauſa eſt cur homines, qui non ardent amore divino, graves corde ſint, & dicat illis Propheta: *Uſquequò gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* (*Pſ.*4.) Ea nimirum eſt cauſa, quia *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam*, (*Sap.*9.) ut dicit Sapiens. *Et jugum grave ſuper filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, uſque in diem ſepulturæ in matrem omnium*, (*Eccl.* 40.) inquit Eccleſiaſticus. Quod ſit autem hoc jugum grave, quod in corpore mortali aggravat animam, explicat idem auctor paulò poſt, cùm addit, furor, zelus, fluctuatio, timor, iracundia, & cætera quæ paſſiones animi dici ſolent; hæc hominem ita gravant, ut nihil aſpiciat niſi terram, cui proſtratus inhæret; & nec ad Deum quærendum aſſurgere, nec viam mandatorum Dei expeditè currere poſſit. Sed cùm incipit ignis divi-

Digitized by Google

nus ex alto corda humana ſuccendere, continuò paſſiones illæ diminui, & mortificari, & onus grave levius fieri incipit; & ſi ardor creſcat, non difficile eſt cor humanum ita exonerari, ut accipiat pennas ſicut columbæ, & cum Apoſtolo dicere poſſit: *Noſtra converſatio in cælis eſt*, (*Phil.* 3.) & quaſi corde dilatato per ignem, dicat cum Davide: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum.* (*Pſ.* 118.) Certè poſtea quàm Salvator dixit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi ut accendatur?* (*Luc.* 2.) vidimus plurimos ita leves effectos, ut omnem honorum, & carnis, & divitiarum affectum depoſuerint, & Chriſto in Cælos abeunti dixerint; Trahe nos poſt te. (*Cant.* 1.) Hinc tot monaſteria erecta, tot deſerta habitari cœpta, tot chori Virginum inventi, quibus non ſolùm facile fuit viam mandatorum currere, ſed etiam per viam conſiliorum aſcendere, & ſequi Agnum quòcumque ierit. (*Ap.* 14.) O beatus ignis, qui non conſumis, ſed illuminas; & ſi conſumis, humorem noxium conſumis, ne vitam extinguat. Quis mihi dabit, ut iſto igne corripiar? qui nigredinem ignorantiæ, & erroneæ conſcientiæ obſcuritatem, luce veræ ſapientiæ purget & tollat: qui frigus pigritiæ, indevotionis & negligentiæ cum amoris ardore commutet: qui cor meum indurari numquam ſinat, ſed calore ſuo ſemper emolliat, & obediens atque devotum efficiat: qui denique jugum grave terrenarum curarum & terrenorum deſideriorum auferat, & pennis ſanctæ contemplationis, quæ charitatem nutrit & auget, cor meum ſurſum attollat, ut cum Propheta dicere poſſim: *Lætifica Domine*

ani-

animam ſervi tui quoniam ad te Domine animam meam levavi. (*Pſ.* 25.)

GRADUS SEPTIMUS.

Ex conſideratione cæli, id eſt, ſolis, lunæ, & ſtellarum.

CAP. I. NOn laborabimus hoc loco, ut ex conſideratione cæli gradum nobis ad Deum conſiderandum erigamus: habemus enim præeuntem Prophetam Regium, qui in Pſalmis canit: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* (*Pſalm.* 18.) & quoniam duo tempora ſunt, quibus è cælo ad Deum pennis contemplationis aſcendimus, diurnum videlicet & nocturnum; de priore ſcribit in illo Pſalmo: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum: & ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo: exultavit ut gigas ad currendam viam; a ſummo cælo egreſſio ejus, & occurſus ejus uſque ad ſummum ejus, nec eſt qui ſe abſcondat a calore ejus.* (*Pſal.* 18.) De poſteriore ſcribit in alio Pſalmo: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* (*Pſ.* 8.)

Incipiamus a priore tempore. De ſole, quem interdiu videmus, quatuor laudes canit Spiritus ſanctus per os David: primam, quòd ſit tabernaculum Dei; ſecundam, quòd ſit pulcherrimus; tertiam, quòd velociſſimè, & ſine fatigatione ſemper currat; quartam, quòd illuminando, & calefaciendo, virtutem ſuam maximè manifeſtet. Propter hæc omnia ſcripſit Eccleſiaſticus; *Vas admirabile, opus Excelſi; magnus Dominus, qui fecit illum.* (*Eccl.* 43.)

Pri-

Digitized by Google

Primùm igitur, conditor omnium rerum Deus in ſole, tamquam in re nobiliſſima, poſuit tabernaculum ſuum; id eſt, inter omnes res corporales, elegit Deus ſolem, ut in ipſo tamquam in palatio regio, vel divino ſanctuario habitaret. cælum quidem & terram Deus implet, (*Jer.* 23.) & cælum ac cæli cælorum eum non capiunt, (2. *Par.* 2.) tamen ibi magis habitare dicitur, ubi majora ſigna præſentiæ ſuæ, mirabilia operando, manifeſtat. Sed quoniam in textu Hebraico dicitur: Soli tabernaculum poſuit in eis, id eſt, in cælis, colligimus ex hoc loco Pſalmi alteram ſolis excellentiam, quæ cum priore non pugnat. Magna res eſt ſol, cui palatium ampliſſimum, pulcherrimum, & nobiliſſimum Deus paravit. voluit enim ut cælum ipſum eſſet palatium ſolis, in quo libere perambularet, & operaretur; & ipſe ſol eſſet palatium ſummi principis Dei. Quemadmodum igitur cognoſcimus magnitudinem & eminentiam ſolis, ex eo quod tabernaculum ejus eſt cælum; ita cognoſcimus magnitudinem & eminentiam Dei, ex eo quòd tabernaculum ejus eſt ſol, vas videlicet admirabile, & quo nihil mirabilius in rebus corporalibus invenitur.

Deinde David, ut pulchritudinem eximiam ſolis ex rebus notis oſtenderet, comparavit eum cum ſponte egrediente ex thalamo ſuo: numquam enim ſe magis ornant homines, neque umquam magis ſpeciem & pulchritudinem oſtentare cupiunt, quàm cùm ſponſi ſunt. tunc enim ſponſæ oculis, quam vehementiſſimè diligunt, placere ſupra modum cupiunt. Sed ſi poſſemus in ſolem aciem oculorum figere, etſi pro-

propinquiores illi eſſemus, & totum, quantum eſt, & qualis eſt, videremus, non indigeremus ſimilitudine ſponſi ad ejus incredibilem pulchritudinem capiendam. Certe omnis venuſtas oculorum a luce pendet, & abſente luce omnis colorum pulchritudo evaneſcit. proinde nihil eſt pulchrius luce, & Deus ipſe, qui eſt ipſa pulchritudo, lux appellari voluit, *Deus*, inquit S. Joannes, *lux eſt*, *& tenebræ in eo non ſunt ullæ*. (1. *Ioan.*) Porro in rebus corporalibus nihil eſt ſole lucidius, ac per hoc, nihil eſt ſole formoſius. Adde pulchritudinem rerum inferiorum, atque hominum præcipue, brevi marceſcere, ſolis pulchritudinem numquam extingui, numquam minui, ſemper omnia æquali ſplendore lætificare. An non ſentimus, in exortu ſolis quàm videantur res omnes quodammodo exhilarari; nec solùm homines lætari, ſed etiam ſuaves venti ſpirare, flores aperiri, herbas exurgere, aviculas aerem cantu mulcere? Hinc ille cæcus ſenex Tobias dicenti ſibi Angelo, *Gaudium tibi ſit ſemper*: reſpondit: *Quale gaudium mihi erit*, *qui in tenebris ſedeo*, *& lumen cæli non video*? (*Tob.* 3.)

Age igitur, anima mea, & tecum reputa, ſi ſol creatus exortu ſuo ita lætificat omnia, quid faciet ſol increatus, ſine ulla comparatione pulchrior & lucidior, quando puris cordibus, non ad breve tempus, ſed in æternum videndus & contemplandus orietur? Et quàm infelix & triſtis hora ſuccedet perditis hominibus, quando in tenebras ſempiternas ſepeliendi amandabuntur, ubi nec ſolis increati neque creati radii ullo umquam tempore penetrabunt? & quale gaudium erit animæ illi, cui

cui a Patre luminum dicetur: *Intra in gaudium Domini tui? Matth.* 25.)

CAP. II. Poſtea idem Propheta celebrat ſolis curſum prorſus admirabilem: *Exultavit*, inquit, *ut gigas ad currendam viam*. (*Pſ.* 18.) Gigas certè robuſtus, ſi pro magnitudine corporis paſſus extendat, & pro virium robore velociter currat, ingens omnino ſpatium brevi tempore conficiet. Et quidem Propheta, quoniam ſolem comparaverat homini ſponſo, ut explicaret, eo modo, quo poterat, pulchritudinem ſolis, ſic poſtea comparavit homini giganti, ut eo modo, quo poterat, eadem ſimilitudine utens, ſolis curſum velociſſimum explicaret. Sed etiam ſi non homini, quantumvis magno & robuſto, ſed avibus volantibus, ſagittis, ventis, fulminibus comparaſſet, adhuc longiſſimè a veritate abeſſet. Nam ſi verum eſt, quod oculis cernimus, ſolem vigintiquatuor horis percurrere totum ambitum ſui orbis: & ſi ambitus orbis ſolis, infinitis fere partibus orbis terræ ambitum ſuperat: & ſi ambitus orbis terræ circiter viginti millia milliariorum complectitur: quæ ſunt omnino veriſſima: ſine dubio ſequitur, ut ſingulis horis multa milliariorum millia ſol currendo conficiat. Et quid dico, ſingulis horis? imò ſingulis quadrantibus, ac fere ſingulis horarum particulis. Nam ſi quis velit ortum vel occaſum ſolis obſervare, præſertim in horizonte aperto, quale eſt in mari, vel in planitie campeſtri, intelliget totum corpus ſolare aſcendere ſupra horizontem minori ſpatio temporis, quàm ſit octava pars horæ, & tamen diameter corporis ſolaris multò major eſt, quàm diameter orbis terræ, qui tamen ſeptem mil-

Digitized by Google

millia milliariorum continet. Ego ipſe volens curioſè aliquando cognoſcere, quanto temporis ſpatio ſol totus occumberet in mari, cœpi ad initium occaſus ejus legere Pſalmum Miſerere mei Deus, & vix totum bis legeram, cum jam ſol totus occubuiſſet. Ergo neceſſe eſt, ſolem eo breviſſimo tempore, quo bis legitur Pſalmus Miſerere, curſu ſuo percurrere ſpatium multò majus, quàm ſint ſeptem millia milliariorum. Quis hoc crederet, niſi certa ratio demonſtraret? Et ſi quis nunc addat, corpus, quod tam velociter movetur, eſſe molem toto orbe terrarum longè majorem: & motum tanti corporis, & tam velocem, ſine ulla intermiſſione vel fatigatione peragi, & ſi Deus jubeat, æterno tempore poſſe durare: certè niſi ſtipes aut truncus fuerit, non poterit infinitam Conditoris potentiam non admirari. Verè igitur ſcribit Eccleſiaſticus, hoc eſſe vas admirabile, opus Excelſi, & verè magnum Dominum, qui fecit illud.

CAP. III. Reſtat efficacitas luminis & caloris, de qua dicit David: *Nec eſt, qui ſe abſcondat a calore ejus* (*Pſ.* 18.) Hoc unum corpus lucidum, in medio mundi poſitum, omnia ſidera, omnem aerem, omnia maria, omnem terram colluſtrat; & calore ſuo vivifico ubique terrarum omnia germina, omnes ſegetes, omnes arbores virere & frondere facit, omnes fructus ad maturitatem perducit; & infra terrarum etiam virtutem ſuam diffundit, ac metalla omnis generis producit. Quare S. Jacobus initio Epiſtolæ ſuæ Deum ipſum cum ſole comparavit: *Omne datum optimum*, inquit, *& omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*,

apud

Digitized by Google

apud quem non eſt tranſmutatio , nec viciſſitudinis obumbratio . (*Jac.*1.) Sol quidem eſt pater luminum corporalium, Deus autem eſt Pater luminum Spiritualium : ſed in tribus rebus diſſimilitudo magna eſt inter Deum & ſolem. Primùm enim ſol, ut totum orbem terrarum lumine , & calore compleat, opus habet tranſmutatione perpetua; Deus autem , quia ubique totus eſt , tranſmutatione non indiget . Idcirco ſanctus Jacobus dicit . *Apud quem non eſt tranſmutatio*. Deinde, ſol propterea quòd ſemper mutat loca , ideo per vices aliis diem facit , aliis noctem relinquit ; aliis lucet, aliis obumbratur: Deus autem numquam movetur , & ſemper omnibus præſens eſt . ideo & ſanctus Jacobus addit : Nulla eſt apud eum viciſſitudinis obumbratio. Denique , quod eſt omnium maximum , a ſole patre luminum corporalium ſunt omnia data & dona quæ naſcuntur in terris: ſed hæc bona ſunt , ſed neque optima , neque perfecta , quin potius exigua, temporalia , caduca , & quæ nec hominem bonum faciunt , & quibus malè uti poſſunt, qui volunt, quæque in ſuam perniciem plurimi convertunt . At a Deo Patre luminum ſpiritualium deſcendunt omnia data optima & dona, perfecta , quæ habentem optimum perfectumque efficiunt , & quibus nemo malè uti poteſt , & quæ in iis perſeverantem perducunt ad ſtatum veræ felicitatis , qui eſt omnium bonorum aggregatione perfectus.

Quære igitur , anima mea , quæ ſint iſta data optima , & dona perfecta, quæ deſurſum ſunt, atque a luminum Patre deſcendunt; ut cum inveneris , de illis ſollicita

Digitized by Google

cita ſis, atque illa totis viribus obtinere nitaris. Sed non eſt quòd longè diſcedas, ſatis hoc tibi ipſa ſolis natura monſtrabit: ſol enim lumine & calore omnia peragit; atque hæc ſunt data & dona patris luminum corporalium, lumen & calor. Sic igitur data optima, & dona perfecta, quæ deſurſum ſunt, deſcenduntque a vero patre luminum Deo, ſunt lux ſapientiæ & ordinatio charitatis. Lux ſapientiæ, quæ verè ſapientem facit, & qua nemo poteſt uti malè, & quæ ad fontem ſapientiæ in cæleſti patria ſitum perducit, eſt illa, quæ docet contemnere temporalia, & magnifacere ſempiterna: donec *non ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo*: (1. *Tim.* 6.) docet non facere de exilio patriam, nec amare peregrinationem, ſed tolerare: denique docet habere vitam hanc præſentem in patientia, cum fit plena periculis & tentationibus; & mortem in deſiderio, quia *beati mortui, qui in Domino moriuntur*. (*Ap.* 1.) Ordinatio veræ charitatis quid eſt, niſi Deum, qui finis eſt omnium deſideriorum, ſine fine & ſine menſura diligere; res ceteras, quæ ſunt media ad finem, diligere cum menſura & modo, quantum videlicet neceſſe eſt ad finem, id eſt, ad beatitudinem conſequendam? Certè nemo eſt inter filios hominum, qui circa corporis curam ordinem invertat, ut ſanitatem amet cum menſura, & amaram potionem ſine menſura, cum ſciat illam eſſe finem, hanc medium. Unde igitur fit, ut tam multi, qui ſapientes videri volunt, in coacervandis divitiis, in quærendis voluptatibus carnis, & in adipiſcendis honorum gradibus nullum modum inveniant; quaſi hæc bona finis

ſint

ſint cordis humani: & in amando Deo, & felicitate ſempiterna quærenda, iis anguſtiis contenti ſint, quaſi hæc media ſint ad finem, non finis omnium mediorum? Illa omnino cauſa eſt, quia ſapientiam hujus mundi habent, non ſapientiam, quæ deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum: & quia ordinatam charitatem non habent, ac per hoc charitatem veram non habent, quæ niſi ordinata eſſe non poteſt; ſed pleni ſunt cupiditate, quæ ex Patre non eſt, ſed ex mundo. Tu igitur, anima mea, dum peregrinaris a patria, & inter hoſtes verſaris, qui veræ ſapientiæ veræque charitati inſidiantur, & aſtutiam pro ſapientia, & cupiditatem pro charitate ſupponunt, ingemiſce toto corde ad Patrem luminum, ut data optima, & dona perfecta, veræ ſcilicet ſapientiæ lucem, & ordinatæ charitatis ardorem ad cor tuum deſcendere faciat, ut iis repletus, per viam mandatorum Dei inoffenſo pede decurras, & ad patriam illam pervenias, ubi de ipſo fonte ſapientiæ bibitur, & de puro lacte charitatis vivitur.

CAP. IV. Venio nunc ad tempus nocturnum, in quo cælum nobis per lunam & ſtellas gradum facit ad aſcendendum in Deum. Sic enim loquitur David: *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti*. (*Pſ*. 8.) Si cælum ipſum videre poſſemus, non diceret Propheta, quaſi explicando, quod ante poſuerat, *lunam, & ſtellas, quæ tu fundaſti*. & ſanè ſi ad cælum ipſum ſenſus noſtri pertingerent, aut ejus naturam & qualitates certa ratione inveſtigare poſſemus, ſine dubitatione egregiam ſcalam haberemus ad Deum. Non ignoramus

ramus quidem, non defuiſſe, qui ex motu ſiderum naturam cæli definierint quintam eſſentiam, ſimplicem, incorruptibilem, & quæ perpetuò moveatur in orbem: ſed ſcimus etiam, non defuiſſe alios, qui cælum eſſe voluerint elementum ignis, quod non moveatur in orbem, nec ſit incorruptibile ſecundùm partes: nos autem non opiniones, ſed ſcientiam certam aut doctrinam fidei quærimus; ut ex ea nobis ad Deum cognoſcendum ſcalam ſolidam conſtruamus. Ergo contenti erimus ex luna & ſtellis, quas videmus, ſcalam erigere cum Propheta; ut paulò ante fecimus ex ſole, qui eſt lux & princeps luminum reliquorum.

Luna duas habet proprietates, quæ nobis utiles eſſe poſſunt ad aſcendendum, & promerendum Deum. Prior eſt, quòd quò magis propinquat ad ſolem, eò magis illuſtratur in parte ſuperiore, qua reſpicit cælum; & obſcuratur in parte inferiore, qua reſpicit terram: & quando eſt omnino ſubjecta ſoli, & cum eo omnino conjuncta, tum tota eſt lucida versùs cælum, & obſcura versùs terram, & contra, cùm eſt oppoſita ſoli, tota illuſtris cernitur ab iis, qui terram incolunt, & nihil lucis habet in parte ſuperiore, quam intuentur, qui incolunt cælum. Hæc lunæ proprietas magnum eſſe poteſt documentum, vel exemplum mortalibus, ut intelligant, quam ſolliciti eſſe debeant propinquitatis, & ſubjectionis, & conjunctionis ad verum Patrem luminum, Deum. Luna ſignificat hominem, ſol Deum. Quando luna eſt appoſita ſoli, tunc lumine mutuato a ſole reſpicit ſolam terram, & terga quodammodo vertit cælo: unde etiam tunc pulcherrima apparet habitantibus in terra, ſed defor-

mi-

miſſima habitantibus in cælo. Sic omnino mortales homines, quando longiſſimè receſſerunt a Deo, ut filius ille prodigus quando receſſit a patre, & abiit in regionem longinquam, tunc abutuntur lumine rationis, quod a Patre luminum acceperunt ad ſolam terram inſpiciendam, & obliti Deum, ſolam terram cogitant, ſolam terram amant, & in ejus bonis adipiſcendis toti occupantur, & tunc a filiis hujus ſæculi ſapientes & beati prædicantur: ſed ab iis, qui degunt in cælo, pauperes, & nudi, & cæci, & deformes, & miſeri, & miſerabiles judicantur. (*Ap.* 5.) Contra verò, luna cum ſoli conjuncta, illi perfectè ſubjicitur, tota lucet ex parte ſuperiore, & cælum ſolum reſpicit, terræ verò terga quodammodo vertit, & ab humanis oculis penitus evaneſcit. Sic omnino cùm impius incipit ad pietatem reverti, & per converſionem perfectam Deo, vero animarum ſoli, ſubjicitur per humilitatem, & conjungitur per charitatem, tunc adimplet, quod Apoſtolus monet, ut quæ ſurſum ſunt quærat, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram; (*Col.* 3.) & tunc ab inſipientibus contemnatur, & quaſi mortuus reputetur. Verè enim qui talis eſt, mundo mortuus eſt, & vita ejus abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: ſed cùm apparuerit Chriſtus vita ejus, tunc & ipſe apparebit cum Chriſto in gloria, ut idem Apoſtolus eodem loco ſubjungit.)*Col.* 3.)

Atque hæc eſt cauſa (ut S. Auguſtinus in epiſtola ad Januarium annotavit) (*Epiſt.* 19. *cap.* 4. 5. 6.) cur Paſcha Domini tam in Lege veteri, quàm in nova, non poſſit ritè celebrari, niſi plenilunio peracto, id

eſt,

Digitized by Google

eſt, cum luna, quæ in plenilunio eſt oppoſita, incipit per converſionem redire ad conjunctionem cum ſole. Voluit enim Deus hoc cæleſti ſigno demonſtrare, per paſſionem & reſurrectionem Domini factum eſſe, ut homo contrarius Deo per iniquitatem ſuam, inciperet converti ad Deum; atque ad ejus gratiam & unionem properare per meritum Jeſu Chriſti.

Sed tu, anima mea, ſi aſpirante gratia Dei invenias te fortè ſubjectam Patri luminum per veram humilitatem, eique feliciter conjunctam per ardentem charitatem, noli ſtultos imitari, qui ſicut luna mutantur; ſed ſapientes æmulare, qui ut ſol permanent, Eccleſiaſtico teſte. (*Ecc.* 27.) Luna enim quàm velociter ad unctionem accedit, tam velociter a conjunctione recedit: tu verò ſi ſapis, adeptam ſemel gratiam noli deſerere, noli abire, noli recedere. nihil enim melius ullo in loco reperies: neque ſcis an aliàs reverti dabitur, ſi ſponte receſſeris: qui enim promiſit veniam pœnitentibus, & gratiam revertentibus, nec vitam longiorem, nec donum pœnitentiæ tibi promiſit. Ergo ſecurè terga vertas terræ, & ſolem tuum intuere, in illo conquieſce, in illo delectare, in illo permane. Dicas cum Apoſtolo Petro: *Bonum eſt nos hìc eſſe*. (*Matt.* 17.) cum Martyre Ignatio: *Bonum mihi eſt cum Chriſto vivere, quàm regnare in finibus terræ*. (*Epiſt. ad Rom.*) Et parum tibi ſit, quid de te judicent, qui terram ſapiunt. Non enim ille probatus eſt, quem mundus commendat, ſed quem Deus commendat.

CAP. V. Eſt alia lunæ conſuetudo, quam Deus quoque cum electis ſuis ſervare ſolet.

Digitized by Google

let. Luna ſiquidem præeſt nocti, ſicut ſol diei, ut dicit Moyſes in Geneſi, (*Gen.* 1.) & David in Pſalmis, (*Pſ.* 135.) ſed ſol diem totum continuo ſplendore colluſtrat; luna verò nunc magno lumine, nunc exiguo noctem illuminat; aliquando etiam nullo lumine noctis tenebras conſolatur. Sic Deus, ut ſol, Angelos ſanctos, & animas beatorum, quibus perpetuus dies eſt, (*nox enim non erit illic*, (*Ap.* 21.) ait S. Joannes in Apoc.) perpetua claritate illuſtrat. Noſtræ autem hujus peregrinationis & exilii noctem, in qua *per fidem ambulamus, & non per ſpeciem*, (2. *Cor.* 55.) & Scripturæ ſanctæ intendimus tamquam *lucernæ lucenti in caliginoſo loco*, (2. *Pet.* 1.) ut ait S. Petrus in Epiſtola poſteriore, Deus, ut luna per vices corda noſtra illuminando viſitat, & aliquando in tenebris deſolationis relinquit. Nec tamen debes, anima, nimiùm contriſtari, ſi nullo conſolationis lumine frueris; neque nimiùm exhilarari, ſi paulò poſt in luce conſolationis & devotionis reſpiras. Deus enim non ſolem, ſed & lunam ſe gerit in hujus ſæculi nocte, & non ſolùm nobis puſillis & imperfectis Deus nunc apparet, ut luna plena lumine conſolationis, nunc ut vacua omni lumine horrorem & tenebras noctis denſiſſimas nobis relinquit: nam & Apoſtolus Paulus vas electionis, & qui ad tertium cælum raptus *audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, (2. *Cor.* 12.) aliquando dicit: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.* (2. *Cor.* 7.) aliquando verò ingemiſcit, & lamentatur, dicens: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem*

me

me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? & in poſteriore ad Corinth. *Non volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum gravati ſumus ſupra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.* (*2. Cor.* 1.) Atque hoc eſt, quod monet S. Joannes Chryſoſtomus, (*Hom.* 8. *in Matt.*) Deum in ſanctis omnibus hoc facere, ut neque tribulationes neque jucunditates eos ſinat habere continuas; ſed tum ex adverſis, tum ex proſperis, juſtorum vitam quaſi admirabili varietate contexere. Atque hæc de luna.

CAP. VI. Reliquæ ſunt ſtellæ inter ornamenta cælorum, de quibus Eccleſiaſticus dicit: *Species cæli, gloria ſtellarum.* Sed addit continuò: *Mundum illuminans in excelſis Dominus.* (*Eccl.* 43.) Quidquid enim decoris habent ſtellæ, ut etiam ſol & luna, totum a Patre luminum eſt; & non ſol per diem, nec luna ac ſtellæ per noctem mundum illuminant, ſed Dominus eſt, qui in excelſis habitans, per ſolem, & lunam, & ſtellas mundum illuminat. Ipſe eſt enim, qui, ut loquitur Propheta Baruch, *emittit lumen, & vadit; & vocavit illud, & obedit illi cum tremore. Stellæ autem dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt: vocatæ ſunt, & dixerunt, Adſumus; & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.* (*Bar.* 3.) Quibus verbis ſignificatur infinita potentia Dei, quæ incredibili facilitate corpora tam vaſta, & tam formoſa momento producit, & ornat, & operari facit. Quod nobis eſt vocare, Deo eſt verbo creare. Vocat enim ea, quæ non ſunt, & vocando facit ut ſint. Et ſtellis dicere, Adſu-

mus, nihil eſt aliud, niſi continuò ad vocem imperantis exiſtere, & operari. Lucere autem cum jucunditate ei, qui fecit illas, eſt ita promptè & facilè obedire Factori, ac ſi in obediendo, magna jucunditate & gaudio afficerentur. Sed illud eſt omnino admirabile in ſtellis, quòd cùm velociſſimè moveantur, & numquam a curſu illo incitatiſſimo ceſſent, & aliæ tardiùs, aliæ celeriùs currant in orbem; tamen ſemper modum ſuum & proportionem cum aliis ita ſervent, ut inde concentus harmonicus, iſque ſuaviſſimus oriatur. De hoc concentu loquitur Deus in libro Job, cùm dicit: *Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* (*Job*. 38.) Non eſt iſte concentus vocum aut ſonorum, qui auribus corporis percipiatur: ſed concentus proportionum in motibus ſiderum, qui cordis aure ſentitur. Siquidem ſtellæ firmamenti, omnes ſimul eadem velocitate vigintiquatuor horis totum cæli ambitum percurrunt; ſeptem verò ſidera, quæ planetæ, ſive errantia ſidera dicuntur, variis motibus, alia velociùs, alia tardiùs incitantur, ut videantur ſtellæ firmamenti Baſſum imirari (ut vulgaribus nominibus utamur) & planetæ quaſi contra-punctum perpetuum & ſuaviſſimum facere. Sed hæc ſupra nos ſunt, & illis tantum iſte concentus ſonat, qui in cælo poſiti rationem motuum iſtorum intelligunt. Et quoniam ſtellæ, ſervata proportione, ſemper in orbem ſe convertendo non fatigantur, videntur inſtar virginum honeſtarum, & ſaltandi peritarum, in cælo ſemper choreas jucundiſſimas agere.

Sed tu, anima mea, paulò altiùs aſcende, ſi potes; & a ſplendore maximo ſolis, a pulchritudine lunæ, a multitudine & varie-

rietate luminum reliquorum, ab admirabili concentu cælorum, & a choreis jucundiſſimis ſtellarum, cogita quid erit ſupra cælum videre Deum, ſolem videlicet, qui lucem habitat inacceſſibilem; intueri Virginem illam, cæli Reginam, quæ pulchra ut luna, totam lætificat civitatem Dei; aſpicere choros & ordines multorum millium Angelorum, qui ſtellis omnibus plures & lucidiores, cælum cæli exornant; cernere animas ſanctorum hominum, choris Angelorum inſertas, quaſi planetas ſtellis firmamenti admixtos; & quid erit cantica laudum audire, & illud perenne alleluja conſonis vocibus in plateis civitatis illius dulciſſimè reſonare. Sic enim fiet, ut nec ipſa cæli pulchritudo tibi magna videatur; & quæ infra cælum ſunt, omnino perexigua, ac pene nulla, ac per hoc contemnenda & deſpicabilia judicentur.

GRADUS OCTAVUS.

Ex conſideratione animæ rationalis.

CAP. I. PErtranſivimus hucuſque res omnes corporales, dum mentis conſideratione ex rebus creatis ad Creatorem aſcendere nitimur. Jam verò ſupra omnium corporum dignitatem invenimus animas humanas, quæ ad infimum genus ſpiritualium ſubſtantiarum pertinere noſcuntur, inter quas & Deum nihil medium nobis occurrit, præter hierarchias & ordines Angelorum.

Porrò humana anima tantam habet cum Deo conditore ſimilitudinem, ut planè ignorem, an alia via quis poſſit facilius ad Deus cognoſcendum aſcendere, quàm ex con-

ſideratione propriæ animæ. Itaque voluit Deus hominem eſſe inexcuſabilem, ſi notitiam Dei non habeat, cùm eam, ipſius Dei auxilio comitante, ex animæ ſuæ cognitione non difficulter haurire poſſit.

Primùm igitur, Anima hominis ſpiritus eſt: ſic enim exponunt ſancti Patres illa verba Geneſis: *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ.* (*Gen.* 2.) & illud Tobiæ: *Præcipe in pace recipi ſpiritum meum.* (*Tob.* 3.) & illud Eccleſiaſtæ: *Revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* (*Eccl.* 12.) Quamvis autem vocabulum ſpiritus conveniat etiam vento, de quo dicitur in Pſalmis: *Spiritus procellarum.* (*Pſ.* 141.) & in Evangelio: *Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis.* (*Joan.* 3.) tamen non dubium eſt, ſpiritum procellarum eſſe corpus tenuiſſimum, quod ob ſummam ſuam ſubtilitatem magis imitatur ſpiritualem naturam, quàm aliud quodcumque corpus. Anima verò humana propriè ſpiritus eſt, non corpus; neque ex materia producitur, ſed a Deo creatur. de qua re apud Catholicos nulla controverſia eſt.

Hic igitur incipit excellentia animæ, & ſimilitudo ad Deum. Deus enim ſpiritus eſt, ut Salvator apertè pronuntiat: *Spiritus eſt Deus; & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* (*Joan.* 4.) Sed quamquam & Deus ſpiritus eſt, & anima humana ſpiritus eſt; tamen Deus eſt ſpiritus increatus, & creator, anima ſpiritus creatus: ex quo ſequitur infinita diſtantia inter ſpiritum, qui eſt anima, & ſpiritum, qui eſt Deus. proinde quantùm lætari po-

Digitized by Google

ri poteſt anima, quòd ſit in genere ſubſtantiæ ſpiritualis, ac per hoc cælo & ſideribus altior nobilitate naturæ; tantùm humiliari debet, ac Deo conditori ſubjici, quòd ex nihilo facta ſit, & ex ſe nihil ſit.

CAP. II. Deinde, Anima humana, quia ſpiritus ſimplex eſt, immortalis etiam eſt: non enim habet in ſe aliquid, unde diſtrahi vel interire poſſit. Sed in hac re quoque quantùm gloriari poteſt ſuper animas brutorum animantium, quæ cum corpore intereunt; tantùm Conditoris ſui excellentiam ſuſpicere & admirari debet, qui non ſolùm immortalis, ſed ſempiternus etiam eſt. Anima enim humana aliquando non fuit, & ſolius Dei voluntate ad eſſe pervenit, & ejuſdem voluntate Dei poſſet ad nihilum redigi, quamvis in ſe corruptionis principium non habeat. Itaque rectè dixit Apoſtolus de Deo: *Qui ſolus habet immortalitatem*. (1. *Tim.* 6.) ſolus enim nulla vi, nullo caſu, nulla ratione diſſolvi poteſt, cùm ſit ipſum eſſe, ipſa vita, & fons eſſendi & vitæ.

CAP. III. Tertiò, Anima humana lumine intelligentiæ prædita eſt: cognoſcit enim non ſolùm colores, & ſapores, & odores, & ſonos, & calorem, & frigus, & durum, & molle, & alia id genus, quæ ſenſibus corporis patent; ſed etiam de ſubſtantia judicat, & de rebus non ſolùm ſingulis, ſed etiam univerſis: & non ſolùm præſentia novit, ſed etiam futura conjectat, & diſcurrendo tranſcendit cælos, penetrat abyſſos, ex cauſis ſcrutatur effecta, & ex effectis recurrit ad cauſas: denique Deum ipſum, qui lucem habitat inacceſſibilem, acie mentis attingit. atque hoc eſt lumen, de quo dicit S. Joannes in Evangelio: *Erat lux*

vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. (*Joan.* 1.) & David in Pſalmis: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* (*Pſ.* 4.) &: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.* (*Pſ.* 31.) Magna eſt hæc animæ dignitas, per quam homo ſimilis eſt Deo, & diſſimilis beſtiis. atque hinc conjectare poteſt ac debet homo, quanta ſit eminentia & ſublimitas Domini conditoris ſui. Anima enim lumine intelligendi prædita eſt; ſed Deus eſt lux, & intelligentia. Anima diſcurrit a cauſis ad effecta, & ab effectis ad cauſas, atque eo diſcurſu non ſine magno labore ſcientiam venatur: Deus intuitu uno ac ſimplici ſimul omnia perfecte cognoſcit. Anima intelligit ea, quæ ſunt, ac per hoc ſcientia ejus pendet a rebus: Deus intelligendo facit ut res ſint, ac per hoc rerum exiſtentia a Dei ſcientia pendet. Anima de rebus futuris utcumque conjectat: Deus omnia futura non minùs perſpicuè, quàm præterita & præſentia ſemper intuetur. Anima multis indiget ut intelligentiæ munus exerceat, objecto, ſpecie, phantaſmate, & aliis: Deus nulla re eget, ipſa enim eſſentia ſua eſt illi omnia; imò etiam ipſa ſua eſſentia eſt illi intelligentia. Denique anima, dum eſt in corpore, non ſolùm Deum non videt, ſed neque Angelos videt, neque ſe ipſa videt, neque ſubſtantiam ullam, quamvis corporalem, propriè videt, & in multis fallitur, plurima ignorat, de pluribus opinionem, de pauciſſimis veram ſcientiam habet: Deus autem nihil ignorat, nihil opinatur, numquam fallitur, numquam errat, *omnia nuda & aperta ſunt oculis ejus,* (*Heb.* 4.) ut Apoſtolus loquitur in Epiſtola ad Hebræos. Ergo ſi tanti facit homo ſcientiam

ſuam,

ſuam, ut Apoſtolus dicat, *Scientia inflat;* (*1. Cor.* 2.) quantum admirari debet ſcientiam Conditoris, cui comparata omnis ſcientia noſtra, non ſcientia, ſed ignorantia eſt?

CAP. IV. Quartò, Viget in anima humana genus aliud ſcientiæ, quod non in ſpeculatione, ſed in actione verſatur. Unde ſunt tot libri Philoſophorum de vitiis & virtutibus, tot leges Principum, & conſilia Jureconſultorum, tot inſtitutiones & exercitationes ad artem bene vivendi comparandam. In quibus admirabile cernitur in homine lumen rationis, quo uno longè ac longè beſtiis præſtamus. Sed nihil hæc omnia ſunt ad legem æternam, quæ in mente Conditoris viget, ex qua tamquam ex fonte uberrimo manarunt omnes leges & omnia jura. *unus eſt* enim *legislator & judex* (*Jac.* 4.) Deus, inquit S. Jacobus in epiſtola ſua. Ipſe eſt veritas, & juſtitia, & ſapientia, *per* quem *reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.* (*Prov.* 8.) Proinde numquam artem bene beatèque vivendi reperies, donec ad ſcholam Chriſti, qui unus eſt Magiſter verus, (*Matth.* 23.) admiſſus, ejus verbo & exemplo didiceris juſtitiam illam, quæ abundat ſuper juſtitiam Scribarum & Phariſæorum, (*Matth.* 5.) addo etiam Philoſophorum, cujus finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.* (1. *Tim.* 1.)

CAP. V. Quintò, Poſſidet anima hominis tertium genus ſcientiæ, quod in rebus ingenioſè fabricandis poſitum eſt. Et quidem norunt etiam araneæ telas texere, & aviculæ nidos ædificare, & apes mella conficere, & vulpes foveas quaſi domos quæ-

Digitized by Google

rere: ſed iſta animantia naturæ quodam inſtinctu rem unam & eamdem & modo eodem faciunt; anima verò humana, ratione & judicio prædita, artes innumerabiles adinvenit, per quas omnibus animantibus, velint nolint, imperat & dominatur: nec proſunt avibus alæ, nec piſcibus profunditas aquarum, nec leonibus aut urſis robur eximium, nec equis & mulis ferocitas, nec cervis & capreis pernicitas; ſiquidem ipſi etiam pueri, laqueis & viſco & retibus aves capiunt, & hamo ac retibus piſcatores piſces apprehendunt: viri autem ingenio & arte leones & urſos caveis ferreis includere & circumducere, apros & cervos vel funibus irretire, vel ferro confodere, equos & mulos fræno domare, & imperio ſuo ſubdere didicerunt. Quid dicam de arte navigandi? quanta lux ingenii in anima humana fulſit, quando per liquidum mare naves maximas, & ponderibus graviſſimis onuſtas, non ſolùm remis quaſi pedibus currere, ſed etiam velis quaſi alis volare docuit? Quid de agricultura? quis non obſtupeſcat ingenium hominis, ſi ſegetes, ſi vineas, ſi pomaria, ſi hortos, ſi piſcinas, ſi varios aquarum rivulos, ad hortos irrigandos & arva humectanda ductos, inſpiciat? quid de architectura? quis non miretur palatia, templa, urbes, arces, turres, amphitheatra, pyramides, obeliſcos? Omitto pingendi & ſculpendi artes, quibus ſic interdum ad vivum exprimuntur, vel coloribus in tabula, vel ſcalpello in marmore, vultus hominum, vel res ceteræ; ut veræ, non pictæ vel ſculptæ credantur. Omitto reliquas artes, humano ingenio, ſive ad neceſſitatem vitæ, ſive ad commoditatem, ſive ad voluptatem excogitatas, quæ tot ſunt, ut numerari vix poſſint.

Age

Digitized by Google

Age igitur, anima mea, gratias Deo, quòd tanto intervallo diſtare voluerit naturam tuam a natura animantium ceterorum: ſed ſimul attolle oculos mentis ad ipſum eumdem Conditorem tuum, in quo eſt verus fons ingenii, & ſapientiæ effectricis rerum. Ab illo fonte defluxit quidquid ingenii ad naturam tuam derivatum eſt. Et ſi miraris ingenium hominis, quòd animantibus ratione carentibus induſtria & arte dominari didicerit; admirare potiùs Deum, cui omnia ſerviunt & obediunt, non ſolùm animantia, ſed etiam inanima. Et ſi magnum tibi videtur, quòd homo tot artes invenit navigandi maria, colendi agros, fabricandi domos; cur non majus videri debet, quòd Deus ſapientia ſua fabricavit cælum, & terram, & maria, & omnia, quæ in eis ſunt, & omnia moderatur & regit? Et ſi denique obſtupeſcis artem pingendi in tabulis, & quaſi vivos ducendi de marmore vultus: cur non obſtupeſcis artem Conditoris tui, qui de luto formavit verum ac vivum hominem, & de coſta viri veram ac vivam mulierem ædificavit? præſertim ſi addas, quæ faciunt homines, ſine Deo cooperante non fieri; quæ autem facit Deus, ab ipſo ſolo, nullo alio cooperante, fieri.

CAP. VI. Sextò, Donata eſt hominis anima libero voluntatis arbitrio, quod eſt illi commune cum ipſo Deo & Angelis, & quo a rebus ceteris creatis maximè diſtat. Magna eſt hæc nobilitas, & admirabilis excellentia. Sed tantò major eſt libertas in conditore rerum omnium Deo, ut animæ libertas cum illa comparata, vix umbra illius

eſſe videatur. Primùm, libertas voluntatis humanæ infirma eſt, & ad mala ac noxia ſibi eligenda facilis & prona: libertas voluntatis divinæ robuſtiſſima eſt, ut deficere vel inclinari ad malum nullo modo poſſit. quomodo enim poſſe mori, infirmitas eſt corporis mortalis; non poſſe mori, ſanitas eſt corporis glorificati: ſic etiam poſſe peccare, infirmitas eſt liberi arbitrii, non poſſe peccare, ſanitas erit ejuſdem arbitrii, quando Deus in cæleſti patria hoc nobis conferet per gratiam, quod ipſe ſemper poſſidet per naturam. Deinde, liberum arbitrium noſtrum liberum quidem eſt, ut poſſit velle & non velle, vel etiam velle & nolle; ſed non eſt potens efficere, quod vult, vel ut non fiat, quod non vult, etiam in ſe ipſo, quantò magis in cæteris? Audi Apoſtolum lamentantem in Epiſtola ad Romanos: *Non quod volo bonum, hoc facio; ſed quod nolo malum hoc ago.* (*Rom. 7.*) Et quis noſtrum hoc non experitur? Volo attentè orare Deum, & jubeo imaginationi meæ, dum ad orandum aſſiſto, ut nuſquam evagetur, nec me trahat ad alia cogitanda: & eam retinere non poſſum in officio, ac dum minùs de hac re ſollicitus ſum, invenio me ab imaginatione deluſum, oratione intermiſſa ad alia cogitanda dilapſum. Volo non concupiſcere, & non iraſci præter ordinem rationis, & impero per liberum arbitrium iraſcibili & concupiſcibili facultati, quæ in me ſunt, ac rationi jure ſubditæ eſſe debent, ut rationis imperio omnino ſubjaceant, nec ſe ſinant a ſenſibus corporis ullo modo ſeduci, & ſæpe non obeditur, nec fit quod volo, ſed quod nolo. Sed quod

pror-

Digitized by Google

prorſus admirabile & miſerabile eſt, imperat animus corpori, & paretur ſtatim; imperat animus ſibi, & reſiſtitur: *Unde hoc monſtrum?* inquit S. Auguſtinus. *Imperat animus ut moveatur manus, & tanta eſt facilitas, ut vix a ſervitio diſcernatur imperium; & animus eſt, & manus corpus eſt; imperat animus, ut velit animus, nec alter eſt, nec facit tamen. ſed non ex toto vult; non ergo ex toto imperat. Non igitur monſtrum, ſed ægritudo animi eſt; quia non totus aſſurgit veritate ſublevatus, conſuetudine prægravatus.* (*Lib.* 8. *confeſſ. cap.* 9.) At libertas arbitrii Domini Dei cum plena & abſoluta poteſtate ita conjuncta eſt, ut de ea ſcriptum ſit: *Omnia quæcumque voluit, fecit.* (*Pſ.* 118.) (*Eſt.* 13.) *Et non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati.* (*Rom.* 8.) Quare, anima mea, ſi ſapis, noli de viribus liberi arbitrii gloriari, (*Pſ.* 102.) donec pervenias ad libertatem gloriæ filiorum Dei, quando cæleſtis medicus ſanaverit omnes languores tuos, (*Pſ.* 102.) & repleverit in bonis deſiderium tuum. Interim verò ingemiſce aſſiduè, ac dicito Deo cum Propheta: *Adjutor meus eſto, ne derelinquas me.* (*Pſ.* 26.) Et non cum torpore, & ex ſola conſuetudine, ſed vigilanter, & ex toto corde repete, quod pluſquam ſepties in die repetis? *Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina.* (*Pſ.* 69.)

CAP. VII. Septimò, habet hominis anima voluntatem rationalem, quæ non ſolùm appetere poteſt bona præſentia, & particularia, & corporalia; qualia appétunt etiam beſtiæ, ſed etiam bona abſentia, generalia, & ſpiritualia, quæ per fidem aut rationem oſtenduntur, atque

 adeo

Digitized by Google

adeo ipſum ſummum & infinitum bonum, quod eſt Deus. Atque hoc eſt, quod facit hominem magnarum virtutum capacem, ac præcipuè reginæ omnium virtutum charitatis. Amant animantia bruta, ſed amore concupiſcentiæ: amorem verò amicitiæ omnino ignorant. Tu verò, anima, capax a Deo facta es illius doni, quod eſt fons omnium donorum, & quod cum Deo ſummo bono ita conjungit, ut ille in te maneat, & tu in eo, luminoſæ videlicet & ſpecioſiſſimæ charitatis. *Deus* enim *charitas eſt; & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. (1.*Jo*.4.) Sed ſi hoc tantum eſt bonum voluntatis creatæ, quantum erit illud bonum, quo plena eſt voluntas increata? Sola voluntas Dei capax eſt infiniti amoris, quo digna eſt amari infinita bonitas Dei. Neque indiget virtutibus iſta voluntas, neque opus habet ab intellectu dirigi: ipſa enim & intellectus idem ſunt, ſicut ſapientia & charitas in Deo una res ſunt.

CAP. VIII. Octavò, Anima humana eſt in corpore humano, ſed longè aliter quàm animæ brutorum in corporibus eorum. Animæ brutorum materiales ſunt, & extenſæ ad corporis extenſionem, ut pars ſit in parte, & tota in toto. Anima verò humana, quia ſpiritus indiviſibilis eſt, admirabili modo tota in toto, & tota in ſingulis partibus eſt, & cùm totum corpus repleat, nullum tamen in corpore locum occupat: & quando corpus creſcit, anima non creſcit, ſed incipit eſſe ubi antea non erat: & ſi membrum abſcinditur, vel areſcit, anima non minuitur, neque ſiccatur, ſed deſinit in eo membro eſſe ubi antea erat, abſque omni læſione vel mutilatione ſua. Hoc eſt

verum

Digitized by Google

verum ſpeculum existentiæ Dei in rebus creatis. Deus enim ſpiritus indiviſibilis eſt, & tamen mundum totum, & partes ejus omnes replet, nec locum ullum occupat, & totus eſt in toto mundo, & totus in qualibet parte mundi: & cùm nova creatura producitur, Deus in ea incipit eſſe, nec movetur tamen: & cùm creatura aliqua fortè deſtruitur, aut moritur, Deus non deſtruitur, nec moritur, ſed deſinit ibi eſſe, nec tamen locum mutat. Itaque in his conveniunt Deus & anima. Sed in multis tamen, ut par eſt, longè eminet Deus: anima ſiquidem, ut in corpore ſit, & corpus regat ac moveat, neceſſe habet formam corporis fieri, atque ita cum eo conjungi, ut ex anima & corpore unus homo fiat. Deus non eget, ut fiat forma vel anima mundi, neque ut ex ipſo & mundo una ſubſtantia compoſita fiat. Sed ex immenſitate ſua hoc habet, ut ubique ſit; ex indiviſibili unitate, ut totus ubique ſit; ex omnipotentia, ut omnia regat, omnia portet, omnia moveat. Deinde, anima quamvis in toto corpore eſſe dicatur, tamen propriè non eſt niſi in partibus viventibus, ſive animatis. proinde non eſt in humoribus, in capillis, in unguibus, in membris aridis vel emortuis. Deus abſolutè in rebus omnibus eſt, nec ſolùm in corporalibus, ſed etiam in ſpiritualibus; neque fieri poteſt, ut aliquid ſit, in quo Deus non ſit. Præterea non eſt anima niſi in corpore ſuo, eoque ſatis anguſto & brevi, & in quo partes omnes ſimul colligatæ ſint; ſi qua enim pars ſepararetur ab aliis, in illa eſſe non poſſet anima: Deus autem in hac rerum univerſitate totus eſt, quamvis & ipſa univerſitas maxima ſit, & partes
ejus

Digitized by Google

eius colligatæ non ſint, quamvis contiguæ ſint: & ſi mundus alius, & alius condeℯretur, in omnibus Deus eſſet. Ideo enim ſcriptum eſt: *Cælum, & Cæli cælorum non te capiunt*. (*Par*. 6.) Quoniam ſi alii cæli, & alia terra fieret, in illis quoque eſſet: Et ſi rurſus novi cæli, & novæ terræ ſine fine multiplicarentur, omnia repleret; & ubi non eſſet, nihil omnino eſſet.

CAP. IX. Nonò, Anima hominis, præter ea, quæ dicta ſunt, habet etiam imaginem in ſe, quamvis obſcuram, diviniſſimæ Trinitatis: tum quia habet memoriam fæcundam, vim intelligendi, & vim amandi: tum etiam quoniam mens ejus intelligendo format verbum quoddam ſuum, & a mente & a verbo procedit amor; quia id, quod cognoſcitur a mente, & repræſentatur a verbo ut bonum, continuò a voluntate diligitur & deſideratur. Sed tamen longè altiore & diviniore modo Pater Deus generat Verbum Deum, & Pater & Verbum ſpirant Spiritum S. Deum, qui eſt amor vivens, & fons vivus omnis amoris caſti. Et ea de cauſa myſterium Trinitatis ſuperat naturalem ſciendi modum, nec poteſt ſine ſupernaturali lumine ad ipſius notitiam, quantumvis doctus Philoſophus, pervenire. Siquidem anima hominis producit verbum & amorem, quæ non ſubſtantiæ, ſed accidentia ſunt, ac per hoc perſonæ non ſunt: Deus autem Pater Verbum gignit ſibi conſubſtantiale, & Pater ac Verbum ſpirant Spiritum ſanctum, utrique ſimiliter conſubſtantialem; unde tres perſonæ meritò dicuntur Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Deinde anima hominis producit verbum, quod non diu permanet; & voluntas producit

Digitized by Google

ducit amorem, qui non diu durat: Deus autem Pater generat Verbum æternum, & Pater & Verbum ſpirant Spiritum ſanctum æternum: neque enim Deus eſſe poteſt ſine Verbo, & ſine Spiritu ſuo. Denique anima hominis per unum verbum rem unam repræſentat, ideo multiplicat verba, non ſolùm mentis, ſed etiam oris; & voluntas humana multos actus amoris producere debet, ſi multas res velit amare: Deus autem unico verbo omnia vera dicit, & unico actu amoris omnia bona diligit.

CAP. X. Denique hoc habet anima humana, ut dum eſt in corpore, quamvis non videatur, nec audiatur, nec moveatur, ac vix in eo eſſe intelligatur, & ea recedente nihil corpori deeſſe videatur; tamen ipſa omnia bona corpori tribuat: ſenſum, motum, loquelam, ſubſiſtentiam, pulchritudinem, robur. Cur enim homo dum vivit, videt, audit, loquitur, ambulat, ſubſiſtit, robuſtus, formoſus, & amabilis eſt, niſi quoniam anima in eo eſt? Et cur poſt mortem nec videt, nec audit, nec loquitur, nec movetur, ſed jacet deformis, inutilis & inviſus, niſi quoniam anima receſſit, unde bona illa derivabantur? Sic Deus tuus, o anima, dum per gratiam ſuam in te vivit, ipſe facit ut videas, quæ tibi fides oſtendit, & audias quid loquatur in te Dominus, & ambules per viam mandatorum ad cæleſtem Jeruſalem, & loquaris in oratiòne ad Deum, & in ſancta exhortatione ad proximum, & ſubſiſtas perſeverando in operibus bonis, & robuſtus ſis in acie adversùs hoſtes inviſibiles, & formoſus in oculis inviſibilis Dei, & Angelorum ejus. Cave autem, ne receden-

Digitized by Google

dente gratia Dei, quæ eſt vita animæ tuæ, experiaris damna, quæ ſecum adfert mors prima, unde rapiaris ad mortem ſecundam, ex qua reſurrectio nulla conceditur. O ſi mentis oculos tibi Dominus aperiret, & ſpeciem eximiam ac ſplendorem nimium intueri poſſes, quo prædita eſt anima grata Deo, & per veram charitatem ei conjuncta, & quibus oculis eam Deus aſpicit, quem locum illi præparat, quæ gaudia illi promittit, & quanto ipſa deſiderio exſpectatur ab Angelis & aliis ſpiritbius beatis; certè ferre non poſſes, ut tanta pulchritudo, vel aliqua levi maculâ fœdaretur: & ſi id fortè contingeret, enitereris ſaltem, ut maculas illas quantumvis parvas, lacrymarum fluminibus dilueres. Hoc certè de S. Franciſco refert S. Bonaventura, quoniam videbat ſe Agnum immaculatum ſine macula aliqua ſequi non poſſe, dediſſe ſaltem operam, ut quotidianis & copioſis imbribus lacrymarum animam purgaret, & maculas omnes, quantumvis leviſſimas, tergeret. Sed ſi per eamdem gratiam Dei aperirentur oculi interiores, & intueri poſſes, quanta ſit fœditas animæ peccatricis; quàm tetrum odorem ſpiret quaſi putrefactum cadaver, & quàm refugiant Deus & Angeli ſancti eam reſpicere, quamvis fortaſſe in corpore habitet ſpecioſo, & ornato, & oculis hominum valde amabili, ſine dubitatione ulla ita horreres, ut nulla ratione patereris te talem fieri, aut in eo ſtatu diutiùs permanere.

Digitized by Google

GRADUS NONUS.

Ex conſideratione Angelorum.

CAP. I. PErvenimus ad ſupremum gradum aſcenſionis in Deum, ex iis, qui ſumi poſſunt a ſubſtantiis creatis: nulla enim eſt creata ſubſtantia ſublimior Angelica, ſi de naturali tantùm perfectione loquamur. Angelos igitur conſiderabimus primùm, quoad excellentiam naturæ; deinde quoad ſublimitatem gratiæ; poſtremò quoad officia, quibus funguntur: neque propoſitum nobis eſt, integram diſputationem de Angelis inſtituere, ſed ea ſolùm attingere, quæ nos juvare poſſunt ad elevandam mentem in Deum. Angelus igitur ſi cum anima rationali & humana comparetur, ſatis aptè dici poteſt anima perfecta quemadmodum & anima dici poteſt Angelus imperfectus. Sic enim de homine ratione animæ loquitur Propheta, cùm dicit: *Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis.* (*Pſ.* 8.) Angelus enim eſt integra perfectaque ſubſtantia ſpiritualis; anima humama dimidiata & imperfecta, quia eſt forma corporis, ac per hoc eſt pars hominis. Itaque Angelus totus eſt ſpiritus: homo partim ſpiritus, partim caro; vel partim Angelus, partim beſtia, quo modo ſi quis diceret, Angelum eſſe totum aureum; hominem partim aureum, partim luteum. Quare verum eſt, quod Propheta dicit, hominem eſſe paulò minoratum ab Angelis; & verum etiam eſt, animam humanam, quia eſt pars hominis, eſſe paulò minorem Angelo. Ex quo ſequitur, ut Angelus ſimilior Deo ſit, quam homo vel anima ejus; quia

Deus

Deus ſpiritus eſt, non corpus, neque corporis forma. Nec tamen hæc major ſimilitudo Angeli ad Deum facit, ut Deus non ſit ſpiritus infinito intervallo dignitatis elevatus ſuper Angelicam ſublimitatem; eſt enim Deus ſpiritus increatus, æternus, immenſus, ſolus potens, ſolus ſapiens, ſolus bonus, ſolus altiſſimus. Quare ſi confiteris, anima mea, ſuſpiciendam meritò a te eſſe naturam Angelicam; quantò magis ſuſpicere debes & admirari naturam divinam, quæ ſupra modum & ſupra omnem menſuram ſupereminet Angelicæ dignitati?

CAP. II. Sed neque ſolùm in natura ſive ſubſtantia dici poteſt Angelus homo perfectus, & homo Angelus imperfectus; ſed etiam in intelligentia & ſcientia. Siquidem homo, ſive anima humana, multùm laborat in rebus intelligendis; cùm oporteat eam uti miniſterio ſenſuum, & diſcurrendo ab effectis ad cauſas, & a cauſis ad effecta, paulatim ſcientiam ſibi comparare: unde etiam ſæpe dubius hæret, ſæpe miſerè, fallitur, & raròad certam intelligentiam pervenit; Angelus verò unico intuitu rem intuetur, & ſimul cauſas & effecta ipſius cernit, nec ſolùm ad accidentia, ſed ad ipſam etiam rei ſubſtantiam penetrat: neque res tantùm corporales, ſed etiam ſpirituales videt. Itaque homo, dum in hac terra peregrinatur, quod ad intelligentiam pertinet, non paulò minùs eſt minoratus ab Angelis, ſed tam multùm eſt minoratus, ut homo quantumvis ingenio polleat, & ſtudio ſapientiæ operam dederit, ſi cum Angelo comparetur, puer, aut infans, & lactens meritò dici poſſit. Non enim falsò de nobis

Digitized by Google

bis mortalibus Propheta cecinit: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.* (*Pſ.* 8.) Audi ſapientiſſimum Salomonem, quid de noſtra ſcientia, qua ſic inflamur, judicet: *Cuncta res difficiles; non poteſt eas homo explicare ſermone.* & rurſus: (*Ecc.* 1.) *Mundum tradidit* (Deus) *diſputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio uſque ad finem.* (*Ibid.* 3.) Si cuncta ſunt difficilia, & inexplicabilia ab homine, & ſi de mundo hoc viſibili nihil intelligit homo a prima re creata uſque ad ultimam; nihil, inquam, perfectè intelligit, ut naturam ejus, proprietates, accidentia, vires, & cetera, quæ in ea latent, explicare queat: quantis erroribus ſe implicabit, ſi ea, quæ ſupra cælum ſunt, inveſtigare tentaverit? Quare ſi ſapis, anima, ſectare ſcientiam ſalutis, & ſapientiam Sanctorum, quæ in eo poſita eſt, ut Deum timeas, & mandata ejus obſerves; delectet te magis oratio, quàm diſputatio; & charitas ædificans, quàm ſcientia inflans: hæc enim eſt via, quæ ducit ad vitam & regnum cælorum, ubi dabitur nobis parvulis æqualitas Angelorum, qui ſemper vident faciem Patris, qui in cælis eſt. (*Luc.* 20.) (*Matth.* 18.)

CAP. III. Eſt verò etiam tertium quiddam, in quo humana anima non paulò minùs, ſed multùm valde minoratur ab Angelo. Eſt autem potentia & imperium ſuper corpora. anima enim humana corpus ſuum tantùm voluntatis imperio movere poteſt: alia corpora hoc modo non poteſt: & corpus ſuum movet motu progreſſivo ſuper terram, non autem poteſt illud ſuper aquam ſuſpendere, vel ſuper aerem evehere, & quò voluerit aſportare:

An-

Digitized by Google

Angeli verò ſolo impetu ſpiritus, id eſt, imperio voluntatis, corpora gravia ſurſum evehunt, & ferunt quocumque libuerit. Sic Angelus unus rapuit Habacuc, & breviſſimo tempore tulit in Babylonem, ut prandium ferret Danieli, & reportavit in Palæſtinam, (*Dan.* 14.) Deinde non poteſt homo ſolo ſpiritu pugnare cum hoſtibus, ſed manibus & armis indiget: ſed Angelus ſine manibus, ſine armis contra integrum exercitum armatorum hominum, ſolo impetu ſpiritus ſui præliari poteſt, & vincere. Sic Angelus unus occidit aliquando centum octoginta quinque millia Aſſyriorum. (4. *Reg.* 19.) Et ſi hæc poteſt Angelus, quid poterit Conditor & Dominus Angelorum? Utique poterit, qui ex nihilo fecit omnia, in nihilum omnia redigere. Poteſt quoque animus humanus, per artem pingendi & ſculpendi, non ſine induſtria & labore conficere imagines hominum, quæ viventes homines repræſentent, & ſpirare ac vivere videantur. poſſunt Angeli ſine labore, & ſine manibus & inſtrumentis, ac fere momento temporis corpus ex elementis ita ſibi aptare, ut corpus humanum ab hominibus prudentibus judicetur, quod videlicet ambulet, loquatur, comedat, bibat, & tangi, palpari, atque etiam lavari, queat. Sic Abraham Angelis cibum præparavit, & pedes lavit: (*Gen.* 18.) quoniam, ut explicat Apoſtolus, Angelos hoſpitio recepit, homines ſe recepiſſe credens. (*Heb.* 13.) Quod idem accidit nepoti ejus Lot, dum Angelos duos, tamquam homines peregrinos, in domum ſuam admiſit. (*Gen.* 13.) Sed & Raphael Angelus per multos dies verſatus eſt cum Tobia juniore, ambulans, loquens, come-

medens, bibens, ac ſi verè ac propriè homo eſſet: & tamen ipſe poſtea diſceſſurus, ait: *Videbar quidem vobiſcum manducare & bibere; ſed ego cibo inviſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, utor.* (*Tob.* 10.) ac repentè ab oculis eorum evanuit. Magna profectò & admirabilis potentia, corpus repentè formare, quod nulla in re ab humano & vivo corpore differre videatur, & illud ipſum, quando libuerit, repentè diſſolvere, ut veſtigium ejus nullum appareat. Quòd ſi tanta & tam admiranda Angelorum potentia eſt, quanta erit potentia Conditoris Angelorum, qui & illos creavit, & potentiam, quantam voluit, attribuit? Omnino ſicut ſcientia Angelorum & noſtra cum ſcientia Dei comparata, ignorantia eſt; & ſicut juſtitia Angelorum & noſtra juſtitiæ Dei comparata, injuſtitia eſt: ſic omnis potentia Angelorum & noſtra potentiæ Dei comparata, infirmitas eſt. ideo verè dicitur Deus noſter ſolus ſapiens, ſolus bonus, & ſolus potens. (*Rom.* 16.) (*Luc.* 18.) (1. *Tim.* 6.)

CAP. IV. Denique ſi locum Angelorum & hominum conſideremus, inveniemus ex hac etiam parte, hominem, ſive ejus animam, non paulò minùs, ſed multùm omnino ab Angelo minoratam (utor enim libenter verbo, quo utitur Apoſtolus.) (*Heb.* 2.) Nam animæ humanæ locum Deus attribuit in terra, Angelis in cælo, id eſt, in palatio ſuo: *Cælum* enim *cæli Domino: terram autem dedit filiis hominum.* (*Pſalm.* 113.) Hinc Dominus apud Matthæum vocat Angelos cælorum, (*Matth.* 24.) & apud Lucam dicit: *Gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pænitentiam agente.* & Paulò poſt: *Gaudium erit*

coram

Digitized by Google

coram Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. (*Luc.* 15.) Et præterea, ſic alligavit Deus animam corpori, ut ſine illo locum mutare non poſſit: Angelos autem Deus nulli corpori alligavit, atque eis poteſtatem attribuit, ut de cælo ad terram, & de terra ad cælum, vel quòcumque voluerint, velociſſimè tranſeant. Sic Angelus naturæ dignitate proximus Deo, etiam ſubtilitate utcumque imitatur omnipræſentiam Dei. Deus enim ſemper ubique eſt per naturæ immenſitatem, neque eget loci mutatione, cùm ſit ubique: Angelus per motus velocitatem tam facilè de loco ad locum tranſit, & præſentiam ſuam locis omnibus exhibet, ut ubique quodammodo eſſe videatur.

Tu verò, anima mea, ſi Dominum Angelorum audire volueris, non erit cur Angelis vel locum illum ſublimem, vel motum ſine fatigatione velociſſimum invideas. Nam non ſolùm tu, anima, corpore ſoluta æqualis Angelis eris, ſed cùm ad corpus redieris, quod Chriſtus conformabit corpori claritatis ſuæ, (*Phil.* 3.) cum ipſo corpore cælum tamquam domum propriam poſſidebis; & ipſum corpus ſpirituale effectum, (2. *Cor.* 15.) ſine labore vel fatigatione, illic erit continuò, ubi tu ejus anima volueris atque juſſeris. Non te fallit Dominus tuus, qui ait in Evangelio: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt*. &: *Vado parare vobis locum. Et ſi abiero, & præparavero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipſum, ut ubi ſum ego, & vos ſitis*. (*Joan.* 14.) &: *Pater, quos dediſti mihi, volo ubi ſum ego, & illi ſint mecum: ut videant claritatem meam, quam dediſti Mihi*. (*Joan.* 17.) Ubi ſit autem

tem Chriſtus, & quale corpus habeat, non ignoras. confiteris enim quotidie, ac dicis: *Tertia die reſurrexit a mortuis: Aſcendit ad cælos.* ſcis corpus ejus poſt Reſurrectionem intrare ſolitum ad diſcipulos januis clauſis: (*Ioan.* 6.) (*Luc.* 24.) & & cum recederet, non ambulando, ſed evaneſcendo recedere conſueviſſe, id eſt, tam celeri motu corpus ſuum transferre ſolitum de loco ad locum, ac ſi ſpiritus, non corpus fuiſſet. Sed ſi ad gloriam iſtam aſpiras, oportet hìc primùm, ut conformes corpus tuum corpori humilitatis Chriſti; ſic enim fiet ut Chriſtus corpus tuum conformet corpori claritatis ſuæ. Deinde oportet ut veſtigia ejus ſequaris. *Chriſtus* enim *paſſus eſt pro nobis*, nobis *relinquens exemplum*, *ut* ſequamur *veſtigia ejus*, (1. *Petr.* 2.) inquit Apoſtolus Petrus. Et quæ ſunt, veſtigia ejus? *Qui peccatum*, inquit, *non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur*. (1. *Petr.* 2.) Duo ſunt Chriſti veſtigia, a quibus ſi aberras, viam perdidiſti, & ad patriam numquam pervenies. oportet mala non facere, ſed pati; &, quod inde ſequitur, bona facere, & bona hìc non expectare: &, quæ horum omnium ſumma eſt, oportet diligere proximum propter Deum, dilectione vera & pura amicitiæ non concupiſcentiæ, gratis non propter retributionem hominis, contentum retributione Dei, quæ omnem menſuram ſuperat.

CAP. V. Veniamus nunc ad dignitatem Angelorum ſecundùm gratiam. Verè in hoc etiam minoratus eſt homo pluſquam paulò minus ab Angelis. Siquidem initio

Deus

Digitized by Google

Deus Angelos ſingulos ita creavit, ut ſimul in eis conderet naturam, & infunderet gratiam, ut ſanctus Auguſtinus teſtatur in libris de Civitate Dei. (*De Civ. Dei l. 12. cap. 9.*) Deinde; mox ut prima converſione mentis in Deum illi per charitatem adhæſerunt, cadentibus reprobis, beatitudine & gloria coronati ſunt. Itaque peregrinatio ipſorum breviſſima, & manſio in patria ſempiterna fuit; ſi tamen peregrinatio dici debet breviſſima illa mora, quæ inter creationem & beatitudinem intereeſſit. Nos autem homines gratiam quidem cum natura in creatione accepimus, ſed in parente primo, non in nobis; & ideo illo cadente, omnes cecidimus; *in quo*, ut Apoſtolus loquitur, *omnes peccaverunt*. (*Rom. 5.*) Quamvis autem per mediatorem Dei & hominum Chriſtum Jeſum reconciliati ſimus Deo, tamen exilio diuturno damnati ſumus, & dum ſumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem: & quod pios homines & patriam deſiderantes multùm contriſtat, illud eſt, quòd inter hoſtes ſæviſſimos interim verſamur, & periculum eſt, ne ab illis circumventi & capti, a dulciſſimæ patriæ poſſeſſione tandem excidamus. Hinc ſunt illæ voces: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt: habitavi cum habitantibus Cedar: multùm incola fuit anima mea.* (*Pſ. 119.*) Sed quamvis in hac re minores Angelis ſimus: Dei tamen benignitas mirificè nos homines conſolatur, tum quòd ex genere noſtro unum & unam, Chriſtum & Mariam, in Regno cælorum omnibus Angelis antepoſuit; tum quòd non paucos ex hominibus, quamvis Angelis omni-

omnibus naturæ muneribus inferiores, dono gratiæ ſuperiores multis Angelis eſſe voluerit, & aliquos etiam ſummis æquaverit. Certè ſanctus Joannes Chryſoſtomus exponens, Epiſtolam ad Romanos, (*Hom. 32. in Epiſt. in Rom.*) Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum in eo loco collocare non dubitavit, ubi Seraphim volant, ac Deum glorificant. quod idem de ſancto Joanne Baptiſta, & aliis nonnullis, pium eſt credere. Adde, quòd Angeli boni poſt primum meritum ad gloriam pervenerunt, quoniam etiam angeli mali poſt primum peccatum fuerunt æterno ſupplicio mancipati. Proinde homines queri non debent de longiore via, cùm in ea poſſint ſæpe ac ſæpiùs lapſus ſuos corrigere, & per pœnitentiam ad veniam pervenire.

CAP. VI. Reſtat nunc, ut de officiis Angelorum pauca dicamus. Quinque ſunt Angelorum officia. Primum eſt, laudes & hymnos perpetuò canere Conditori. Ac ut intelligamus, quanti faciat Deus hoc miniſterium, conſiderandum eſt, ſupremos Angelos ad hoc officium eſſe deſtinatos, quos quaſi præcinentes omnes Angelorum chori conſonis vocibus cum incredibili jubilo proſequuntur. Audi Iſaiam: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum; & ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum. Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant: & clamabant alter ad alterum, & dicebant; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria ejus.* (*Iſaiæ 6.*) Hic

audis nomen Seraphim, qui ſunt Principes ſupremi ordinis: vides illos velare faciem & pedes, quod eſt ſignum reverentiæ, quaſi non auderent intueri faciem, vel tangere nudos pedes: vides eoſdem aſſiduè volare dum canunt, quod ſignificat affectum & deſiderium ſemper magis ac magis propinquandi Deo. quæ duo ſunt neceſſaria iis, qui placere Deo volunt dum laudes ejus decantant, ut videlicet amorem cum reverenria, & reverentiam cum amore conjungant. quod etiam David Propheta expreſſit, cùm ait: *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*, (*Pſ*. 2.)

Hinc diſcas, anima mea, quanta veneratione dignus ſit Deus, cùm ſupremi illi Principes cæli, qui ſemper aſſiſtunt ei, & ſemper faciem ejus vident, neque ex tam excelſo gradu ſuo, neque ex tam longa familiaritate timorem ac reverentiam negligere umquam audeant, dum laudes ejus dicunt. Et quid reſpondebis tu, pulvis & cinis, cùm in judicio argueris de ſomnolentia, vel evagationibus in tam divino opere, ad quod digna non eras, ut aſſumereris? diſce ſaltem deinceps, tam magno exemplo edocta, cum timore & tremore, cum attentione & vigilantia, cum amore & deſiderio, Deo tuo debitas laudes hymnoſque perſolvere.

Alterum officium Angelorum eſt, orationes motralium offerre Deo, eaſque ſuo etiam ſuffragio commendare. Sic enim loquitur Angelus Raphael in libro Tobiæ: *Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino*. (*Tob*. 12.) & in Apocalypſi vidit Joannes

Ange-

Angelum ſtantem ante altare cum aureo thuribulo: *Et data ſunt*, inquit, *illi incenſa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei*. (*Ap.* 8.) Hic verò incredibilis prorſus cernitur clementia & miſericordia Dei noſtri. non enim contentus fuit per Prophetas ſuos primùm, deinde per Filium ſuum, & ejus Apoſtolos, hortari nos ad orandum & petendum: ſed etiam addidit promiſſionem dandi, quidquid petierimus: *Petite*, inquit, *& dabitur vobis*. (*Luc.* 11.) & alibi: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. (*Joanne* 16.) Neque hac promiſſione contentus, adjecit etiam præmium ſe daturum petentibus: *Tu autem*, inquit, *cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, &, clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi*. (*Mac.*6.) mercedem videlicet, præter ea, quæ petiviſti: Sic enim de eleemoſyna & jejunio, eodem in loco Dominus dicit: *Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi*. (*Ibidem*.) Sed neque hoc argumento pietatis paternæ contentus Deus, conſtituit Angelos, quaſi cubicularios ſuos intimos, qui orationum, quaſi memorialium pauperum curam haberent, eaque in conſpectu ſuo offerrent, ac legerent, ne ulla omnino pauperum petitio oblivioni mandetur. Quis umquam Principum terrenorum præmium promiſit venientibus ad ſe, gratiam vel juſtitiam petituris? & tamen, qui veniunt ad Principes terræ, homines ſunt, ut ipſi etiam Principes homines ſunt, ex eodem luto formati, & eidem ſummo Principi Deo ſubjecti. Sed ſi grave eſt præmium dare

petentibus: certè tamen grave eſſe non deberet libenter eos admittere, & fidelem cubicularium deputare, qui ſupplices libellos ſubditorum diligenter cuſtodiret, & offerret, & pro celeri expeditione ſollicitus eſſet.

Tertium officium Angelorum in eo poſitum eſt, ut Legati mittantur ad ea ſignificanda, quæ Deus ſignificari voluerit, ac præſertim ad negotia redemptionis & ſalutis æternæ. Sic enim loquitur Apoſtolus ad Hebræos: *Nonne omnes* (Angeli) *ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hereditatem capient ſalutis?* (*Heb.* 1.) Sic videmus in vetere Teſtamento paſſim Angelos apparuiſſe Patriarchis & Prophetis, (*Gen.* 18.) eiſque patefeciſſe quæ Deus patefacienda mandaverat. (*Dan.* 9.) ſic etiam in Teſtamento novo legimus, Archangelum Gabrielem miſſum fuiſſe nuntium ad Zachariam, (*Luc.* 1.) & ad Virginem Deiparam: (*Luc.* 2.) (*Mat.* 1. 2.) (*Joan.* 20.) (*Mat.* 28.) deinde Angelos quoque miſſos ad paſtores, ad ſanctum Joſeph, & poſt Reſurrectionem Domini ad mulieres ſepulchro inhærentes, & poſt Aſcenſionem ad diſcipulos omnes. (*Act.* 1.) Cur autem Deus, qui ubique eſt, & facilè poteſt per ſe in cordibus hominum loqui, velit tamen Angelos mittere, illa ratio eſſe videtur, ut homines intelligant, Deo curæ eſſe res humanas, & ab illo regi & dirigi univerſa. Poſſent etiam homines facilè ſibi perſuadere inſpirationes divinas eſſe ratiocinationes ſuas, vel conſilia ſua: ſed cùm videant vel audiant Angelos a Deo mitti, & quæ ab Angelis prædicuntur, ita fieri ut illi præmonuerunt, dubitare non poſſunt, quin Deus providentiam gerat rerum humanarum, atque ea præſertim ab illo dirigi & diſponi, quæ ad ſa-

ad ſalutem æternam electorum pertinent.

Quartum officium Angelorum eſt protectio hominum, ſive ſingulorum, ſive multitudinis. Placuit enim pietati Patris noſtri Dei commendare potentiſſimis ſervis ſuis infirmitates mortalium, eoſque præficere vel quaſi pædagogos pueris, vel quaſi tutores parvulis, vel quaſi patronos clientibus, vel quaſi paſtores ovibus, vel quaſi medicos ægrotis, vel quaſi defenſores pupillis, vel quaſi protectores iis, qui ſe defendere nequeunt, niſi ſub alas confugiant potentiorum. De protectione & cuſtodia ſingulorum hominum teſtis eſt David: *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* (*Pſ.* 90.) teſtis etiam, & quidem fideliſſimus, Chriſtus ipſe: *Videte ne contemnatis unum ex his puſillis; dico enim vobis, quia Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt.* (*Mat.* 18.) De protectoribus verò provinciarum & Regnorum, teſtis eſt Daniel, qui Angelum protectorem Regni Perſarum, vocat Regem Perſarum; & protectorem Regni Græcorum, nominat Regem Græcorum; & protectorem filiorum Iſrael, ſuo nomine Michaelem vocat. (*Dan.* 10.) Denique de protectoribus Eccleſiarum ſcribit Joannes in Apocalypſi, ubi mentionem facit Angeli Eccleſiæ Epheſi, & Angeli Eccleſiæ Smyrnæ, & ſic de aliis. (*Ap.* 2. *&* 3.) Itaque in Regnis ſingulis duo ſunt Reges; unus viſibilis, homo; & unus inviſibilis, Angelus: & in Eccleſiis ſingulis duo ſunt Epiſcopi; unus viſibilis, homo; & unus inviſibilis Angelus: & in Eccleſia Catholica univerſa, duo ſunt Pontifices maximi ſub Chriſto Domino conſtituti; unus viſibilis, homo; & unus inviſibilis, Angelus, quem Michaelem

Archangelum eſſe credimus. eum enim ut olim Synagoga Judæorum, ita nunc Patronum veneratur Eccleſia Chriſtianorum.

Videſne, anima, quàm ſit ſollicita illa Majeſtas, quæ bonorum noſtrorum non eget, de nobis ſervulis ſuis? Quid potuit facere ut charitatem ſuam magnam oſtenderet, & non fecit? Obruit nos beneficiis, ut apud eum libenter maneremus; vallavit cuſtodiis, ne aufugeremus; circumdedit protectoribus, ne abriperemur. Quid faceret ſi theſaurus illius eſſemus, ut re vera ille magnus & ſolus theſaurus noſter eſt?

Ergo, anima mea, tandem aliquando cede charitati; & charitate tanti amatoris ſuperata, totam te, nulla tui parte relicta, ejus obſequio & voluntati mancipa, trade, dona irrevocabili juramento & voto: nihil te moveat eorum, quæ videntur, ſed inviſibilia cogita, & ad illa ſuſpira. *Quæ enim videntur, temporalia ſunt; quæ autem non videntur, æterna.* (2. *Cor*. 4.)

Poſtremum officium Angelorum eſt, ut ſint etiam milites vel duces armati, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Angeli ſunt qui civitates infames igne & ſulphure concremarunt; (*Gen*. 19.) qui primogenita totius Ægypti occiderunt; (*Exod*. 12.) qui multa millia Aſſyriorum uno impetu proſtraverunt: (4. *Reg*. 19.) Angeli erunt, qui in die noviſſimo ſegregabunt malos de medio juſtorum, *& mittent eos in caminum ignis*. (*Matth*. 13.)

Ergo diligant viri pii cives ſuos, Angelos ſanctos: horreant impii potentiam Angelorum, miniſtrorum iræ Dei omnipotentis, a quorum manibus nullus eos eripere poterit.

GRA-

Digitized by Google

GRADUS DECIMUS.

Ex conſideratione eſſentiæ Dei, per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

CAP. I. AScendimus per ſubſtantias creatas, quantùm potuimus; nec tamen ad eam notitiam Dei pervenimus, ad quam ſpeculando in hac etiam lacrymarum valle perveniri poteſt. Supereſt igitur, ut videamus, an per dimenſiones quantitatis corporalis, quas novimus, aſcendere poſſimus ad latitudinem & longitudinem, altitudinem & profundum inviſibilis eſſentiæ Dei. Illa enim in creaturis dicuntur magna, quæ magnas habent quatuor dimenſiones: Deus autem in Pſalmis & alibi paſſim dicitur magnus, & quòd ejus magnitudinis nullus ſit finis. (*Pſ.* 47.) Certè S. Bernardus eximius contemplator, ex his dimenſionibus gradus ſibi fecit ad cognoſcendum Deum, in libris, quos ſcripſit De conſideratione ad Eugenium Papam. Neque ille primus inventor fuit ſcalarum hujus generis: ſed ab Apoſtolo, qui in tertium cælum ac Paradiſum penetravit, hunc modum aſcenſionis didicit. ſic enim loquitur Apoſtolus in Epiſtola ad Epheſios: *Ut poſſitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum.* (*Eph.* 3.) Si quis enim attentè conſideret, inveniet profectò, nihil eſſe plenum & ſolidum extra Deum, ſed omnia anguſta, brevia, humilia, & inania, vel ſuperficialia: in Deo autem eſſe veram latitudinem, immenſitatem; veram longitudinem, æternitatem; veram altitudinem, naturæ ſubli-

nitatem; verum profundum ſine fundo, incomprehenſibilitatem: & rurſus veram altitudinem, omnipotentiam; verum profundum, infinitam ſapientiam; veram latitudinem, pleniſſima viſcera miſericordiæ; veram longitudinem, diſtrictionem judicii, id eſt, plenam perfectamque juſtitiam. Sed non ſatis eſt has conſiderationes leviter attingere, ſi quis aſcendere velit, & invenire, quod quærit; ſed planè comprehendere oportet. *Ut poſſitis*, inquit Apoſtolus, *comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum*. Is verò comprehendit, qui attentiſſimè cogitans omnino perſuadetur, rem ita ſe habere; & ita perſuadetur, ut theſaurum inventum venditis omnibus comparare feſtinet. ideo enim adjunxit Apoſtolus, *cum omnibus Sanctis*. Soli ſiquidem Sancti iſta planè comprehendunt, vel nemo comprehendit, ut oportet, quin efficiatur ſanctus. Neque repugnat iis, quæ diximus, ſanctus Auguſtinus in Epiſtola ad Honoratum, qui ſcribit, ab Apoſtolo depingi crucem Chriſti, cùm deſcribitur latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum. (*Epiſt.* 120. *cap.* 26.) Pertinet enim (ut ipſe docet) ad latitudinem lignum tranſverſum, in quo figebantur manus crucifixi, ad longitudinem lignum oblongum, cui adhærebat corpus crucifixi; ad ſublimitatem lignum ſupra crucem poſitum, in quo erat titulus; ad profundum ea pars ligni, quæ humi fixa latebat. Non, inquam, repugnat intentioni noſtræ S. Auguſtinus, quin potiùs eam mirificè adjuvat: nam & crux Chriſti via eſt ad veram latitudiuem, longitudinem, ſublimitatem, & profundum obtinendum. Quamvis enim oculis

homi-

hominum anguſta, & brevis, & demiſſa; & parum profunda crux videatur; re vera tamen extendit brachia ſua ab Ortu uſque ad Occaſum, & ab Aquilone uſque ad Auſtrum, id eſt, longè latèque gloriam ſuam diffudit per Apoſtolicam prædicationem; & erexit verticem ſuum uſque ad ſummum cælum, quod inſtar clavis aperuit electis; & penetravit uſque ad profundum inferni, quod eiſdem electis in ſempiternum clauſit.

CAP. II. Incipiamus ab eſſentia, deinde ad attributa progrediemur. Eſſentia Dei latiſſima meritò dici poteſt, multis modis. Primò, latiſſima eſt in ſe, & prorſus immenſa, quoniam complectitur omnes perfectiones rerum creatarum, & etiam earum, quæ creari poſſent, & adhuc ſine ullo numero plures. Quidquid enim factum eſt, & fiet, vel fieri poſſet, ſine ulla dubitatione, eminentiore ratione & modo continetur in Deo. Itaque res ceteræ ſunt bonæ cum additamento, id eſt, bonus homo, bonus equus, bona domus, bona veſtis, & ſic de ceteris omnibus: Deus autem eſt omne bonum, nam dicenti Moyſi, *Oſtende mihi gloriam tuam*; reſpondit Deus? *Ego oſtendam omne bonum tibi*. (*Ex.* 33.) Si quis haberet rem unam apud ſe, quæ complecteretur omnia objecta ſenſuum in ſumma perfectione, ita ut non liberet umquam egredi domum ad aliquid videndum, vel audiendum, vel olfaciendum, vel guſtandum, vel tangendum, cùm haberet domi tantas delicias in una illa re, quantas optare poteſt homo maximè voluptarius; nonne eſſet res illa valde pretioſa? Quod ſi res illa præterea contineret in ſe tantam divitiarum omnis generis copiam,

quantam deſiderare poteſt homo ſupra modum avarus, ita ut non vellet egredi domo ad aliquid amplius acquirendum; nonne eſſet res illa pretioſior & charior? Et ſi rurſum illa res præbere poſſet poſſidentibus ſe honores & dignitates, quantas animo concipere poſſet homo ambitioſiſſimus; nonne jam omne pretium ſuperare videretur? Et ſi res illa non ſolùm hominis, ſed etiam Angeli deſiderium explere poſſet, quod tantò eſt majus & capacius, quantò Angeli plura & meliora norunt quàm homines; quid dicturus eſſes? Et tamen bonitas ejus rei adhuc longè eſſet inferior bonitate Dei, quæ tanta eſt, ut infinitum deſiderium, ſive potiùs capacitatem infinitam Dei ſatiare & explere queat. O admirabilis latitudo perfectionis eſſentiæ Dei, quæ talem immenſitatem bonorum complectitur, ut infinitæ capacitati, quæ in Deo eſt, omnino ſufficiat! Ipſe enim Deus numquam egreditur extra ſe, quoniam omnia bona habet in ſe: & antequam mundus fieret, ita dives & beatus erat, ac poſtea fuerit, quia nihil factum eſt a Deo, quod non ſemper altiore modo eſſet in Deo. Intelligiſne, anima, quali bono frueris in patria, ſi dilexeris Deum in via? & quali bono privaberis, ſi id non feceris? Deus enim ſeipſum, id eſt, omne bonum fruendum exhibebit diligentibus ſe, cùm dicet ſervo bono & fideli: *Intra in gaudium Domini tui*. (*Matth.* 25.)

CAP. III. Deinde alio modo eſt immenſus Deus, quia replet omnia omnino, quæ ſunt in rebus creatis. *Cælum & terram ego impleo, dicit Dominus*. (*Jer.* 23.) Et ſi eſſent plures mundi, omnes impleret. (*Pſ.* 138.)

(*Pſ.*138.) *Si aſcendero in cælum*, inquit David, *tu illic es, ſi deſcendero in infernum, ades*. Addo etiam, ſi ſupra cælum, vel infra cælum, vel extra cælum iero, ſolus non ero, quoniam & tu illic eris: neque enim eſſe poſſum niſi in te ſim, & tu portes me, qui portas omnia verbo virtutis tuæ. (*Heb.* 1.) nec ſolùm corpora omnia Deus immenſitate ſua replet, ſed etiam ſpiritus, corda, mentes. Quomodo enim ſcrutaretur corda, niſi eſſet in cordibus? & quomodo audiret preces cordium, niſi ad corda noſtra aures ſuas haberet? & quomodo diceret Propheta: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus:* (*Pſ.* 84.) ſi ad aures cordis noſtri os ſuum Deus non admoveret? Felix anima, quæ Deum diligit, quoniam dilectum ſuum ſemper apud ſe habet, & in ſinu ſuo fovet, & in ſinu ejus fovetur. *Qui* enim *manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* (1. *Joan.* 4.)

Nec ſolùm Deus replet omnia præſentia ſua, ſed etiam gloria ſua. Nam & Seraphim clamant: *Plena eſt omnis terra gloria ejus.* (*Iſ.* 6.) & David addit: *Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra! Quoniam elevata eſt magnificentia tua ſuper cælos.* (*Pſal.* 8.) ac ſi diceret: Non ſolùm nomen tuum, fama, & gloria tua terram univerſam admiratione replevit, ſed etiam ad cælum aſcendit, & ſuper cælos elevata eſt. Denique Eccleſiaſticus adjungit: *Gloria Domini plenum eſt opus ejus.* (*Eccl.* 42.) Nulla enim creatura eſt in cælo, vel in terra, quæ non aſſiduè laudet Deum. Atque hæc eſt cauſa cur, & David in Pſalmis, (*Pſ.*148.) & tres pueri apud Danielem omnes creaturas hortentur ad benedicendum & laudibus celebrandum creatorem, (*Dan.* 3.)

(*Dan.* 3.) Non enim ignorabant, creaturas plurimas non ejus eſſe naturæ, ut vocem exhortantis exaudire poſſent; ſed quia intelligebant, omnia opera Dei bona eſſe, ac per hoc ipſa ſua ſpecie laudare Opificem, congratulabantur eis, & hortabantur, ut agerent, quod agebant.

Et certè, ſi quis oculos interiores haberet, videret omnia opera Domini eſſe quaſi thuribula ſurſum emittentia odorem ſuavitatis gloriæ Dei: & ſi aures interiores haberet, audiret quaſi concentum varium omnis generis muſicorum inſtrumentorum laudantium Deum, & dicentium: *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos*. (*Pſ.* 99.) Quamvis enim non deſint impii, qui Deo maledicant, & nomen ejus blaſphement: tamen ipſi quoque vel inviti coguntur eo modo, quo opus laudat opificem, laudare Dominum. Nam in ipſis etiam mirabiliter lucet potentia Dei, qua eos fecit; & ſapientia, qua eos gubernat; & bonitas, qua ipſis licèt ingratis & malis vitam conſervat; & miſericordia, ac juſtitia, qua eos vel ordinat juſtè ad pœnam, vel expectat miſericorditer ad pœnitentiam.

Multi quidem in terris ſurdi ſunt ad has voces creaturarum exaudiendas, ſed tamen ipſæ clamare non ceſſant: nec deſunt innumerabiles Angelorum & ſanctorum hominum aures, qui eas laudes attendunt, iiſque delectantur, & ipſi quoque Deum conditorem hymnis & canticis aſſiduè celebrant.

Jam verò longitudo eſſentiæ divinæ eſt æternitas ejus, quæ non habet initium durationis, nec finem unquam habebit, & ſemper eadem ſine ulla mutatione conſiſtet: *Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*, (*Pſ.* 101.) inquit David. & Tobias, (*Tob.* 13.) & poſt eum Apoſtolus, (1. *Tim.* 1.)

(1. *Tim.* 1.) Deum Regem ſæculorum appellant, quia ſolus ipſe non ſubjacet ſæculis, ſed præeſt ſæculis, & regit ſæcula; quippe qui omnia ſæcula ſolus præceſſit. Res ceteræ vel habent initium & finem, & numquam in eodem ſtatu permanent; vel habent initium ſine fine, & ſine mutatione ſubſtantiæ: ſed poſſent, ſi Creatori placeret, etiam eſſe deſinere. Itaque ſoli Deo æternitas ita eſt propria, ut nulli rei creatæ conveniat; neque ullus Princeps umquam tam fuit arrogans, ut inter titulos, quos plurimos uſurparunt, æternitatis titulum ſibi arrogare præſumpſerit, niſi fortè in alio ſenſu, quomodo Conſtantius dictus eſt Imperator æternus, quoniam non erat Imperator ad tempus certum, ſed ad vitam. Tu verò, anima mea, in utroque genere creaturarum numerari poteſt. Nam corpus habes, quod incepit eſſe, cùm conciperetur, & naſceretur; & paulatim crevit uſque ad menſuram ſibi a Deo præfixam, inde verò minui cœpit, & paulò poſt per mortem eſſe deſinet: ac per hoc numquam in eodem ſtatu permanet, ab omni parte, & omni hora mutationi ſubjectum. De corpore tuo ſententiam protulit Propheta per ſimilitudinem fœni: *Mane ſicut herba tranſeat, mane floreat, & tranſeat: veſpere decidat, induret, & areſcat. Pſ.* 89.) Siquidem mane, id eſt, in pueritia, ſicut herba viret corpus humanum, ſed mox tranſit ad juventutem: in meridie juventutis floret, & ſtatim tranſit ad ſenectutem: in veſpera ſenectutis decidit, in morte duratur, in ſepulchro areſcit: & in pulverem ſuum revertitur. Ecce igitur, anima, quàm longè diſtat ab æternitate cor-

corpus tuum: tu autem creata es in tempore, cùm antea nihil eſſes; & in hoc multùm es diſſimilis æterno Creatori: ſed creata finem durationis non videbis, quod tibi cum Creatore commune eſt. Sed quia mutabilis es, dum in corpore vivis, de vitio ad virtutem, & de virtute ad vitium: & in quo ſtatu invenieris in exitu de corpore, in eo judicaberis, vel ad regnandum ſemper cum Deo, vel ad tormenta patienda ſemper cum diabolo: ideo nihil magis tibi providendum eſt, quàm ut vitium fugias, & virtutem ſecteris. Cave igitur, ne a carnis illecebris ſeducaris in detrimentum perpetuum illius, & tuum: ſed crucifige carnem tuam cum vitiis & concupiſcentiis, (*Gal.* 5.) ut paulò poſt non ſolùm tu vivas in æternum beata, ſed & caro tua reſurgat in gloria: & ipſa quoque ſine fine æternitati Dei tui tecum ſociata permaneat. Ceterùm quamvis animæ Beatorum, ut etiam Angeli ſancti, æternitatis Dei particeps erunt in ſublimiſſima & feliciſſima illa unione cum Deo per beatificam viſionem & amorem, quæ unio non ſolùm finem non habebit, ſed etiam eadem ſemper erit ſtabilis & immota; tamen multis aliis modis mutare & variare poterunt cogitationes, & affectiones, & loca: ideo ſemper admirabuntur & ſuſpicient ſupra ſe æternitatem Dei: in qua nulla mutatio mentis, aut voluntatis, aut loci eſſe poterit, & tamen nihil ei deerit, quin etiam omnia ſemper habebit, quæ variis mutationibus æterno tempore ſibi comparare potuiſſet. Quare longitudo æternitatis res eſt infinita, & propria Deo, non minùs quàm latitudo immenſitatis.

CAP. V.

CAP. V. Sequitur conſideranda ſublimitas Dei, ſecundùm quam dicitur Deo. *Tu ſolus altiſſimus*. (*Pſ.* 12.) Eſt autem ſolus Deus altiſſimus nobilitate naturæ: res enim tantò ſunt nobiliores & altiores, quantò ſunt puriores, & a materia magis abſtractæ. Id cernimus primùm in rebus corporalibus: aqua enim eſt altior quàm terra, quia purior; & eadem ratione, aer altior eſt quàm aqua, & ignis quàm aer, & cælum quàm ignis. Deinde idem videmus in rebus ſpiritualibus; altior enim eſt intellectus, quàm ſenſus; quia ſenſus habet organum corporale, quo non indiget intellectus: & intellectus Angelicus altior eſt, quàm humanus, quoniam iſte eget miniſterio imaginationis & phantaſmatum, quo ille non indiget; & inter Angelos illi ſunt altiores, qui per ſpecies pauciores intelligunt plura. Deus igitur, qui ſolus eſt purus actus, & nulla re indiget extra ſe, neque organo, neque imaginatione, neque ſpecies, ac ne præſentia quidem objecti alicujus extra ſe, ſed ipſa ſua eſſentia illi eſt omnia, & nihil poteſt habere, quod non ſemper habeat actu, & ipſum habere actu, eſt eſſe ſemper actum purum & ſimplicem; ideo natura ejus altiſſima & ſublimiſſima eſt, neque poteſt ullo modo habere parem. propterea ille, qui dixit, *Similis ero Altiſſimo*, (*Iſ.* 14.) repentè deturbatus e cælo deſcendit in profundiſſimam gehennam, ut Iſaias deſcribit. & Chriſtus Dominus de eodem, *Videbam*, inquit, *ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem*, (*Luc.* 10.)

Eſt etiam alio modo Deus altiſſimus, quia eſt prima & altiſſima cauſa omnium rerum, efficiens, exemplaris, & finalis.

Digitized by Google

eſt altiſſima cauſa efficiens, quia nulla res eſt creata quoquo modo vim habens efficiendi, quæ vim illam non habeat a Deo; Deus autem a nullo habet. Rurſus nulla cauſa eſt, quæ vim ſuam exercere poſſit, niſi moveatur a Deo: Deus autem a nullo movetur. Denique cauſæ ceteræ altiores in rebus creatis dicuntur illæ, quæ ſunt univerſales, a quibus particulares dependent, ut cæli, & Angeli, qui cælos movent; Deus autem & cælos & Angelos fecit: ipſe igitur ſolus eſt prima & altiſſima cauſa efficiens. Eſt item prima cauſa exemplaris, quoniam res omnes Deus fecit ſecundùm formas, ſive ideas, quas in ſe habet. Eſt denique prima cauſa finalis, quia propter ſe, id eſt, ad patefaciendum gloriam ſuam omnia creavit, ut dicit Sapiens in Proverbiis. (*Prov.* 16.) Sed valde propriè dicitur, & eſt altiſſimus Deus, quia ſedet in altiſſimo throno. *Vidi Dominum*, inquit Iſaias, *ſedentem ſuper ſolium excelſum & elevatum*. (*Iſa.* 6.) Et quoniam ſedes duos habet uſus, unum ad judicandum, alterum ad quieſcendum, utrumque ſeorſum conſideremus.

CAP. VI. Primùm igitur Deus habet altiſſimam ſedem, quia eſt ſummus Judex. Dicit enim Abraham Deo: *Tu judicas omnem terram*. (*Geneſis* 18.) & David: *Deus dijudicat*. (*Pſ.* 81.) id eſt Deus judicat ipſos judices, qui dii in Scripturis dicuntur. Sed apertiſſimè ſanctus Jacobus ait: *Unus eſt legislator & Judex*. (*Jac.* 4.) id eſt, Deus ſolus eſt propriè legislator & Judex, quia ipſe ſolus dat leges omnibus, & a nullo accipit, judicat omnes, & a nemine judicatur. Deinde Deus non ſolùm

eſt

eſt Judex, ſed eſt etiam & Rex, ac per hoc non judicat ut Judex conſtitutus a Rege, ſed ut Rex & Princeps ſupremus. unde dicitur *Rex regum*, (*Ap.* 19.) *& Rex magnus ſuper omnes deos*, (*Pſ.* 94.) *& terribilis apud reges terra*. (*Pſ.* 75.) quia videlicet, quando vult, transfert regna & imperia de gente in gentem, & quando vult, aufert ſpiritum Principum. Denique non ſolùm Deum ſupremus eſt Judex & Rex, ſed etiam Dominus abſolutus, qui eſt titulus omnium maximus. Reges enim non ita ſunt Domini ſubditorum, ut poſſint pro arbitrio eos bonis vel vita ſpoliare. cujus rei teſtis eſſe poteſt rex Achab, qui vineam Naboth habere voluit, nec potuit, niſi per dolum & calumniam uxoris, unde uterque miſerrimè periit. (3. *Reg.* 12.) Deus autem verè & propriè Dominus eſt, & omnia ſerviunt illi, & ipſe nemini ſervit, & poſſet, ſi vellet, omnia ad nihilum redigere, cùm ex nihilo omnia fecerit. Cogita igitur, anima, quantus timor & tremor debeatur a nobis vermiculis terræ, illi qui ſedet ſuper tam altam ſedem, ut nihil omnino ſupra ſe habeat. *Si Dominus ego ſum*, ait per Malachiam, *ubi eſt timor meus?* (*Mal.* 1.) & ſi ſupremi illi Princeps cæli cum timore & tremore illi aſſiſtunt, quid nos facere par eſt, qui mortales & fragiles cum beſtiis terram incolimus? Sed illud mirabile videtur, quòd altiſſimus Deus non amet ſibi ſimiles creaturas, id eſt, altas & ſublimes, ſed humiles & pauperculas. ſic enim loquitur Deus per Iſaiam: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* (*Iſ.* 66.) & David; *Excelſus Dominus, & humilia reſpicit*. (*Pſ.* 112.) Imò

verò

Digitized by Google

verò diligit Deus res altas & ſublimes, ac per hoc ſibi ſimiles: ſed verè ſublimes, non quæ videntur, & non ſunt. Itaque non amat Deus ſuperbos, qui elati & inflati, non alti & ſublimes dici debent: amat verò humiles & trementes ſermones ſuos, quoniam illi, quò magis ſe dejiciunt, eò magis ab ipſo Domino exaltantur. Et qui a Domino exaltantur, illi verè ſunt alti. Itaque iidem ſunt humiles, & ſublimes; humiles in oculis ſuis, ſublimes in oculis Dei. Si quis vidiſſet non ſolùm oculis corporis, ſed etiam oculis cordis, iiſque a Deo illuminatis, divitem Epulonem ornatum byſſo & purpura, accumbentem menſæ omnibus generibus ciborum pretioſorum inſtructæ, circumſtantibus miniſtris multis, & ſollicitè officio ſuo fungentibus; & ſimul vidiſſet pauperem Lazarum ſeminudum, & ulceribus plenum ad januam Divitis ſedentem, & cupientem ſatiari de micis, quæ de menſa divitis cadebant: is profectò vidiſſet, Divitem, quem mundus beatiſſimum eſſe credebat, in oculis Dei & Angelorum omnino abominabilem & viliſſimum, planè ut lutum vel ſtercus terræ. Quod enim altum eſt apud homines, abominatio eſt apud Deum, ait Dominus in eodem loco, ubi epulonem deſcribit. (*Luc.* 16.) Contra verò vidiſſet pauperem & humilem Lazarum, in oculis Dei & Angelorum nobilem & honoratum, ut pretioſam margaritam; quod exitus demonſtravit. Lazarum enim, ut Deo charum, Angelicæ manus in ſinum Abrahæ portaverunt: Divitem, ut exoſum Deo, ad gehennam ignis dæmones rapuerunt. Sed quid ego de Lazaro loquor? nemo altior apud Deum Domino

mino

mino Jeſu Chriſto, etiam ſecundùm humanitatem eſt; & ipſo tamen nemo humilior in cælo vel in terra reperitur, ut veriſſimè dixerit: *Diſcite a me quia mitis ſum, & humilis corde.* (*Mat.* 12.) Quantò enim anima illa ſanctiſſima clariùs præ ceteris omnibus cognoſcit infinitam altitudinem divitiatis, tantò magis cognoſcit vilitatem creaturæ, quæ ex nihilo facta eſt; & ideo cùm & ipſa creatura ſit, præ ceteris omnibus ſubjicit ſe Deo, ſeque humiliat, & Deum exaltat: & viciſſim a Deo ſuper omnes creaturas, etiam Angelicas, exaltatur. Quod idem de Angelis beatis, & ſanctis hominibus, dicere poſſumus. Nulli ſunt enim humiliores, quàm qui in cælo alteriùs ſedent: quoniam ii, qui ſunt Deo propinquiores, eò clariùs intuentur, quanto intervallo diſtet magnitudo Creatoris a parvitate creaturæ.

Quare, anima mea, dilige humilitatem, ſi veram cupis exaltationem: imitare Agnum ſine macula, imitare Virginem matrem, imitare Cherubim & Seraphim, qui omnes quò ſunt altiores, eò ſunt etiam humiliores.

CAP. VII. Nec ſolùm Deus ſedem altiſſimam habet, quia judicat omnes, ſed etiam quia præ omnibus quieſcit, & quieſcere facit eos, in quibus ſedet. Altiſſima ſedes Dei eſt altiſſima ejus requies. Quamvis enim mundum univerſum regat, in quo ſunt aſſidua bella & conflictationes elementorum, beſtiarum, hominum; ipſe tamen cum tranquillitate judicat, ut dicitur in libro Sapientiæ, (*Sap.* 12.) & altiſſima pace ſemper gaudet, neque eſt aliquid, quod ejus otium, & contemplationem ſui ipſius, in qua ſunt ejus deliciæ ſempiternæ,

Digitized by Google

næ, perturbare poſſit. Ideo enim & Rex Jeruſalem, quæ eſt viſio pacis, appellatur. Sedes autem ejus propria ſunt ſpiritus beati. unde dicitur, *qui ſedet ſuper Cherubim*. (*Pſ.* 79. *&* 98.) Dicitur autem Deus ſuper Cherubim potiùs quàm ſuper Seraphim ſedere, quoniam Cherubim ſcientiæ multitudinem ſignificat, Seraphim verò ardorem charitatis: quies verò ſapientiam ſequitur, ſollicitudo & anxietas charitatem, niſi cum ſapientia conjuncta ſit. Ideo & anima juſti, ſedes dicitur ſapientiæ. Denique cùm Iſaias dicit, *Cælum ſedes mea*; (*Pſ.* 66.) & cùm David dicit, *Cælum cæli Domino*; (*Pſ.* 113.) per cælum cæli intelliguntur cæli ſpirituales, qui habitant ſuper cælos corporales, id eſt, ſpiritus beati, ut explicavit ſanctus Auguſtinus in expoſitione Pſalmi centeſimi decimi tertii. Hos autem cælos Deus quieſcere facit quiete tam admirabili, ut hæc ſit pax illa, quæ exuperat omnem ſenſum. Scribit ſanctus Bernardus in Sermonibus ſuper Cantica ſimilitudinem aptiſſimam ad hanc explicandam quietem, his verbis: *Tranquillus Deus tranquillat omnia, & quietum aſpicere, quieſcere eſt. Cernere eſt Regem poſt diurnas forenſium quaſi lites cauſarum, dimiſſis a ſe turbis, curarum moleſtias declinantem, petentem de nocte diverſorium, cubiculum introeuntem cum paucis, quos hoc ſecreto & hac familiaritate dignatur. eò certè ſecuriùs, quò ſecretiùs quieſcentem, eò ſereniùs ſe habentem, quò placidiùs ſolos intuentem, quos diligit*. (*Ser.* 23.) Hæc ille, qui ſatis apertè demonſtrat, Deum ſpiritibus beatorum non ſe Judicem aut Dominum præbere, ſed amicum & familiarem. Et ſanè incredibilis eſt familiaritas,

tas, quam etiam in hac vita puris mentibus exhibet Deus; ut illud omnino impleri videatur: *Delitiæ meæ, eſſe cum filiis hominum*. (*Prov.* 8.) & illud: *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus*. (*Ibid.* 3.)

Hinc videlicet omnes ſancti, quamvis preſſuras paterentur in mundo, tamen in corde, ubi Deus erat, pacem habebant; & ideo ſemper læti, ſemper ſereni videbantur, & erant. illis enim Veritas dixit: *Gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet a vobis*. (*Joan.* 16.)

CAP. VIII. Reſtat pars quarta magnitudinis, quæ dicitur profunditas. Porro profunditas in eſſentia Dei multiplex invenitur. Primùm, ipſa in ſe divinitas profundiſſima eſt, quia non ſuperficialis, & tenuis, ſed pleniſſima & ſolidiſſima eſt. Non eſt Deitas quaſi maſſa deaurata, quæ ſolùm in exteriore ſuperficie aurum habet, intus verò ærea, vel lignea eſt: ſed quaſi maſſa aurea tota, & maſſa ingens, & immenſa, vel potiùs, quaſi fodina auri, uſque adeo profunda, ut numquam fodiendo exhauriri poſſit: ſic omnino incomprehenſibilis Deus eſt: quoniam ſicut fodina auri, cujus fundum non invenitur, numquam fodiendo exhauritur; ſic etiam Deus, cujus magnitudinis non eſt finis, numquam ſic perfectè a creata mente cognoſcitur, quin ſemper magis ac magis cognoſci queat: & ſolus Deus profundum illud infinitum comprehendit, qui ſolus vim intelligendi infinitam habet. Deinde profundus eſt Deus ratione loci. Sicut enim altiſſimus eſt, quia rebus omnibus præſidet, & eſt ſuper omnia; ſic idem Deus profundiſſimus eſt, quia rebus omnibus ſubjicitur, ut eas ſuſtentet; & eſt infra omnia,

ut

Digitized by Google

ut omnia portet: ipſe enim, ut Apoſtolus ait, portat omnia verba virtutis ſuæ. (*Heb.* 1.) Itaque Deus eſt quaſi fundamentum & tectum ædificii, in quo nos omnes *vivimus, & movemur, & ſumus* (*Actor.* 12.) proinde rectiſſimè dixit Salomon: *Cælum, & cæli cælorum non te capiunt.* (2. *Par.* 6.) quia Deus potiùs capit cælos, & quæ ſub cælo ſunt; quippe qui ſupra cælos, & infra terram eſt. Denique, profunditas Dei eſt inviſibilitas ejus. Deus enim lux eſt, ſed inacceſſibilis: veritas eſt, ſed intima valde, & omni interiore interior: *Poſuit tenebras latibulum ſuum*, (*Pſ.* 17.) inquit David: & *verè eſt Deus abſconditus*, (*Iſa.* 45.) ut loquitur Iſaias. Sanctus Auguſtinus quærens aliquando Deum, miſit nuntios oculos ſuos a terra uſque ad cælos: & reſponderunt omnia, Non ſumus, quod quæris, ſed ipſe fecit nos. (*Lib.* 9. *Confeſſ. cap.* 10. *Lib.* 10. *cap.* 6. *& in Pſ.* 26. *&* 48.) Itaque non inveniens Deum aſcendendo per exteriora, cœpit iter facere per interiora, & intellexit verè, per illa faciliùs propinquari ad Deum, cognovit enim animam eſſe corpore meliorem; & ſenſum internum eſſe meliorem ſenſu externo; & intellectum, qui adhuc eſt interior, eſſe meliorem ſenſu interno. Inde effecit, Deum, qui interior eſt quàm intellectus, eſſe meliorem intellectu; ac per hoc quidquid intelligimus vel cogitamus, non eſſe Deum, ſed aliquid minus Deo, cùm Deus ſit melior, quàm nos intelligere vel cogitare poſſumus. Age ergo, anima mea, ſi tu es melior corpore tuo, cui das vitam, quia illud corpus eſt, tu ſpiritus es; & oculus corporis tui non videt te, quia ille foris eſt, tu intus:

tus: ſic omnino cogita, Deum tuum meliorem eſſe, quàm tu ſis, quia dat tibi intellectum, & eſt quaſi anima tua, & ideo tu eum videre non potes, quia ſpiritus altior & interior eſt, quàm tu ſis, & tu quodammodo foris manes, ille intus in ſuo ſecretiſſimo profundiſſimoque receſſu. Sed numquamne ad ſecretum illud admitteris? Abſit, non mentitur Dominus tuus, qui dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. (*Matth.* 5.) neque Apoſtolus ejus, qui ait. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, (1. *Cor*, 13.) Neque ſanctus Evangeliſta Joannes, qui ſcripſit: *Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus; quoniam videbimus eum, ſicuti eſt*. (1. *Jo.* 3.) Et quod erit gaudium illud, cùm admiſſa ad ſecretum ſacrarium illud, videbis & poſſidebis ipſam lucem, ipſam ſpeciem, ipſam pulchritudinem, ipſam bonitatem? tunc planè apparebit, quàm inania & fugacia, & quaſi nulla fuerint hujus terræ temporalia bona, quibus inebriati homines, obliviſcuntur vera & ſempiterna. Sed ſi verè ſitis ad Deum vivum, & ſi lacrymæ tuæ ſunt panes tibi die ac nocte, dum dicitur, Ubi eſt Deus tuus? (*Pſ*. 41.) non ſis pigra ad mundandum cor, quo Deus videndus eſt: neque fatigeris aſcenſiones diſponere in corde, donec videatur Deus deorum in Sion: (*Iſ*. 83.) neque frigeſcas in dilectione Dei & proximi, nec diligas verba & lingua, ſed opere & veritate (1. *Joan*. 3.) iſta eſt enim via, quæ ducit ad vitam.

Digitized by Google

GRADUS UNDECIMUS.

Ex conſideratione magnitudinis potentiæ Dei per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

CAP. I. MAgnus eſt Dominus, & magnitudinis ejus non eſt menſura nec finis, nec ſolùm eſt magnus, quoniam altitudo ejus omnipotentia eſt, profundum ſapientia inveſtigabilis, latitudo miſericordia ubique diffuſa, longitudo juſtitia inſtar virgæ ferreæ: ſed etiam quoniam ſingula hæc attributa magna ſunt magnitudine infinitæ latitudinis, longitudinis, altitudinis, & profundi.

Ac ut a potentia, ſive potiùs omnipotentia ordiamur, potentia Dei ſuam habet latitudinem, quæ in eo poſita eſt, ut ſe extendat ad res planè infinitas. Primùm enim ſe extendit ad omnia, quæ facta ſunt. nihil enim eſt in tota hac rerum univerſitate a primo Angelo uſque ad ultimum vermiculum, & a ſummo cælo uſque ad profundiſſimam abyſſum, quod non ſit factum a potentia Dei: *Omnia*, inquit S. Joannes, *per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. & infra: *Et mundus per ipſum factus eſt*. (*Joan.* 1.) Deinde extendit ſe ad omnia quæ fient uſque in æternum. Sicut enim niſi per ipſum fieri nihil potuit, ſic enim niſi per ipſum fieri nihil poterit. Nam ſic loquitur Apoſtolus: *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*. Tertiò extendit ſe ad omnia, quæ fieri poſſunt, quamvis numquam futura ſint. Sic enim loquitur Angelus: *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*. (*Luc.* 1.) Et ipſe Dominus: *Apud Deum omnia*

poſſi-

Digitized by Google

poſſibilia ſunt. (*Matth*. 16.) Quartò extendit ſe ad omnem deſtructionem rerum factarum. Sicut enim potuit Deus per aquas diluvii ſimul interficere omnes homines, & omnia animantia, quæ erant in terra, exceptis paucis, quæ ipſe in Arca Noe ſervari voluit: ſic poterit per diluvium ignis uno tempore deſtruere non ſolum homines omnes, & animantia omnia, quæ viva invenientur in noviſſimo die, ſed etiam omnes arbores, & omnes urbes, & cetera, quæ ſunt in terra. *Adveniet*, inquit Apoſtolus Petrus in Epiſtola poſteriore, *dies Domini, ut fur; in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſolventur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur*. (2. *Pet*. 2.) Magna profectò eſt hæc latitudo potentiæ Dei, quam nemo ſatis admirari poterit, niſi multitudinem rerum, quas Deus partim fecit, partim faciet, partim facere poteſt, in numero habeat. Quis autem tantam multitudinem numeret, niſi ille, cujus ſcientia infinita eſt? Et rurſum ejuſdem potentiæ magnitudo valde creſcit, ſi quis cogitet quàm magnum ſit res effectas tam ingenti potentia, & tot ſæculis, uno pene momento ſumma facilitate diſſolvere; vel, ut loquitur Judas Machabæus, *uno nutu delere*. (2. *Mach*. 8.) Dicamus ergo cum Moyſe: *Quis ſimilis tui in fortibus, Domine?* (*Ex*. 15.)

CAP. II. Jam verò longitudo potentiæ divinæ cernitur in eo, quòd cùm omnibus, quæ Deus fecit, ipſe aſſiduè cooperatur, nec fatigatur cooperando, nec fatigabitur in æternum: ſiquidem potentia iſta Dei minui, nec debilitari, nec frangi ullo modo poteſt, cùm ſit cum vera æternitate conjuncta, vel potiùs ipſa ſit veræ divinitatis æternitas.

Mirantur multi, quomodo poſſint ſol & luna & ſtellæ tanto tempore & tanta celeritate moveri ab ortu ad occaſum, & in circulos ſuos ſine ulla intermiſſione reverti: & ſanè res eſſet omni admiratione digniſſima, niſi ſciremus, ea deferri ab omnipotente Deo, qui portat omnia verbo virtutis ſuæ. (*Heb.* 1.) Mirantur alii, quomodo fieri poſſit, ut in gehenna, vel ignis non conſumatur æterno tempore comburendo, vel corpora infelicium illorum æterno tempore ardentia non diſſolvantur. Sed & hoc non mirabile ſolùm, ſed etiam impoſſibile judicari poſſet, niſi qui ignem illum ſic ardere ſemper facit, ut numquam extinguatur; & qui corpora miſerorum in igne illo ita conſervat, ut ſemper crucientur, & numquam conſumantur, Deus eſſet omnipotens & æternus. Mirantur alii denique, quòd Deus omnia portet ac ſuſtentet, nec fatigetur portando & ſuſtentando tam ingentem molem ponderis propemodum infiniti. poteſt enim robuſtus homo, aut equus, aut bos, aut elephantus magnum pondus ad modicum tempus gerere, vel ad tempus breve onus graviſſimum ferre: ſed pondus maximum æterno tempore ſine fatigatione portare, ſuperat vires omnium rerum creatarum. Sed ii jure mirarentur, ſi Deus vires haberet in pondere & menſura, ut omnes creatæ res habent; ſed cùm vires Dei planè menſuram omnem excedant, & ſit ipſe omni ex parte infinitus, mirum non eſt, ſi robur infinitum molem quantumvis gravem infinito tempore ſine fatigatione perferat. Dicamus ergo cum ſancto Propheta Moyſe: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?*

CAP. III. Sequitur altitudo potentiæ Dei,

Digitized by Google

quæ in duabus rebus præcipuè locum habet. Primùm enim altiſſima dici poteſt omnipotentia, quia ſolus ipſe res altiſſimas fecit. Ea, quæ ſub luna ſunt, ſolus Deus in prima rerum creatione fecit, ſed poſſunt per actionem creaturarum generari, tranſmutari, corrumpi: nam & elementa invicem tranſmutantur ſecundùm partes, & ex terra gignuntur herbæ & arbores, & ex animantibus animantia propagantur; in aqua naſcuntur piſces, in aere nubes & pluviæ, in igne cometæ. At cælum & ſidera, quæ ſunt altiſſima corpora, ſolus Deus creavit, ſolus conſervat; neque ad ea vel efficienda, vel tranſmutanda, vel diſſolvenda, vel etiam conſervanda, ullam actionem creatura poteſt habere: *Videbo*, inquit Propheta, *cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti*. (*Pſ.* 8.) Opera enim altiſſima ſibi ſoli ſervavit Altiſſimus, ipſe a fundamentis fabricare cœpit, ipſe ad faſtigium uſque perduxit. Res quoque ſpirituales, Angelos, & animas hominum, quæ ſunt onera omnium nobiliſſima & ſublimiſſima, ſolus Altiſſimus virtute ſua infinita condidit, & conſervat, & in æternum uſque ſine interitu conſervabit. Neque in his rebus faciendis ullam partem habent creaturæ: & quamvis omnes in unum convenirent, numquam poſſent Angelum unum vel animam unam producere, vel deſtruere. Deinde altitudo potentiæ divinæ clariſſimè perſpicitur in miraculis, quæ, ut ſanctus Auguſtinus docet, ſunt opera præter uſitatum curſum ordinemque naturæ, quæ toti naturæ, ipſis etiam Angelis admiranda & ſtupenda contingunt. (*Tract.* 24. *in Joan.*) Quis Angelorum non obſtu-

puit, cum ad imperium Joſue ſol & luna, quæ curſu incitatiſſimo ferebantur, ſteterunt immobiles? (*Joſue* 12.) Ac ne putaremus id caſu aliquo accidiſſe (neque enim ullus ſuſpicari poterat, rem tam inuſitatam ab homine mortali & in terris poſito fieri potuiſſe) loquitur Spiritus ſanctus, & dicit: *Obediente Domino voci hominis*. (*Ibid.*) Neque enim Joſue ipſi ſoli & lunæ propriè locutus eſt, quos ſciebat audire non poſſe mandatum; ſed precatus eſt Dominum, quaſi diceret: Ex mandato Domini ſol contra Gabaon ne movearis, & luna contra vallem Ajalon. Obedivit autem Dominus voci hominis, id eſt, fecit, ut obedirent luminaria illa voci hominis. Sæpe enim in ſacro eloquio dicitur Dominus facere ea, quorum cauſa eſt, ut fiant. quomodo cùm in Geneſi Dominus dicit ad Abraham: *Nunc cognovi quòd times Deum*: (*Gen.* 22.) ſententia eorum verborum eſt; Nunc feci, ut cognoſceretur a te, & ab aliis, quòd verè timeas Deum. Tale etiam fuit opus altitudinem potentiæ divinæ ſignificans, cùm in paſſione Domini luna, quæ erat a ſole maximè diſtans, rapidiſſimo curſu acceſſit ad ſolem, eique ſubjecta tribus horis tenebras fecit in terra, & poſt illas tres horas, ejuſdem curſus incredibili velocitate rediit ad locum, unde diſceſſerat. Quæ omnia ſe vidiſſe atque obſervaſſe teſtatur ſanctus Dionyſius Areopagita in Epiſtola ad ſanctum Polycarpum. Atque hoc quidem contrarium ſignum eſt priori, ſed non minùs admirandum, cùm æquè novum & inſolitum ſit, ac totius naturæ vires exuperet, lunam ſiſtere, vel eam præter ſolitum incitare. Omitto illuminationes cæcorum, excitationes mortuorum, & alia id genus plurima,

ma, quæ Deus per Prophetas, & Apoſtolos, & alios ſervos ſuos fideles, miracula fecit, & facit. quæ omnia clamant: *Quis ſimilis tui in fortibus, Domine?* ſed omittere non poſſum ſupremum & maximum illud miraculum, quod Deus oſtendet in die noviſſimo, quando omnes mortui ſimul reſurgent, cùm plurimorum corpora in cineres redacta & diſperſa, vel a beſtiis abſumpta, & in alia atque alia corpora converſa fuerint, vel etiam in hortis campiſque Sepulta, in herbas varias transformata tranſierint. Quis Angelorum non obſtupeſcet, cùm viderit in ictu oculi ad Omnipotentis imperium tot millia millium hominum corpora ſua reſumere, etiamſi per multa ſæcula, & modis diverſiſſimis diſperſa, vel conſumpta latuerint? Hæc eſt igitur altitudo potentiæ Dei, ob quam pariter dici poteſt, *Quis ſimilis tui in fortibus, Domine?*

CAP. IV. Reſtat profunditas, quæ in modo, quo Deus utitur in rebus efficiendis, poſita mihi eſſe videtur. Quis enim penetret modum faciendi aliquid ex nihilo? Ad hoc profundum oculos intendere non potuerunt, qui tamquam principium exploratum & certum ſtatuerunt, ex nihilo nihil fieri. Ac nos quoque in hac re credimus, quod non videmus; ſed credimus ſecuri Deo, qui mentiri non poteſt: credimus, inquam, cælum & terram, & ea, quæ in eis ſunt, ab ipſo Deo creata fuiſſe, cùm antea nihil omnino præceſſiſſet, unde fierent. Neque verè Deus feciſſet omnia, quæ facta ſunt, ſi aliquid, unde fierent, præceſſiſſet. Sed quo modo fieri potuerit, cujus nihil ante præceſſit, abyſſus profundiſſima eſt, quam ſcrutari & inveſtigare non poſſumus. Deinde non ſolùm ex nihilo fecit Deus omnia, ſed fecit in nihilo: id eſt, ſine ſpatio præcedente, ſive loco, in quo locare-

tur quod fiebat, quod præſertim in rebus corporalibus intelligi vix poteſt. proinde eſt etiam hæc abyſſus impenetrabilis. *Spatia locorum*, inquit S. Auguſtinus in epiſtola ad Dardanum, *tolle a corporibus, & nuſquam erunt; & quia nuſquam erunt, nec erunt.* (*Ep.* 57.) Jam igitur ſi nihil erat, antequam Deus crearet cælum & terram, ubi poſuit Deus cælum & terram? in nihilo certè poni non potuerunt, & tamen creata ſunt, & ipſa ſibi ſunt locus, quia ſic voluit, & potuit, qui omnia poteſt; etiamſi nos, quomodo iſta fiant, intelligere nequeamus.

Huc Deus ipſe reſpexit, cùm ſancto Job omnipotentiam ſuam indicare volens, ait: *Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi ſi habes intelligentiam. quis poſuit menſuras ejus, ſi noſti? vel quis tetendit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis dimiſit lapidem angularem ejus?* (*Job.* 38.) Ac ut intelligamus, hæc opera omnipotentiæ Dei omni laude eſſe digniſſima, ſubjungit ſtatim idem Dominus: *Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnes filii Dei.* nimirum Angeli ſancti, qui ſimul creati ſunt cum cælo & terra, & ſunt quaſi quædam aſtra ſpiritualia & lucidiſſima, ut etiam filii Dei nominari poſſint, ubi viderunt cælum & terram ex nihilo prodiiſſe, & in nihilo poſita, & tamen firmiſſimè fundata ſuper ſtabilitate ſua, cum ingenti ſtupore & jubilo laudaverunt Opificis omnipotentiam.

Nec minùs profundum eſt ad intelligendum, quòd Deus ſolo voluntatis imperio tam immenſas moles erexerit. novimus enim in ædificiis ſine comparatione minoribus, quot inſtrumentis, quot machinis, quot adminiſtris architecti indigeant.

Quis igitur cogitando aſſequatur, quomodo fieri poſſit, ut ſola interna voluntate, quæ extra volentem non egreditur, opera tam immenſa & tam varia fiant? Dixit Deus utique apud ſe ipſum, (*Gen.* 1.) nam verbum Dei eſt in Deo, & eſt ipſe Deus: (*Joan.*1.) dixit, inquam, jubendo, & exprimendo imperium voluntatis, Fiat cælum, & factum eſt cælum: fiat terra, & facta eſt terra: fiat lux, fiat ſol, fiant ſtellæ, fiant arbores, fiant animantia, fiant homines, fiant Angeli; & facta ſunt omnia. Adde, quòd idem Deus poſſet, ſi vellet, iſta omnia & mundum univerſum uno nutu delere, ut legimus in libris Machabæorum. Sed & illud accedit profundum, quòd iſta omnia tam multa, & tam magna, & ex tantis membris vel partibus compoſita Deus momento fecerit. (2. *Mat.* 8.) Apud nos ars & natura longo temporis ſpatio egent, ut opera ſua perficiant. Videmus herbas multò ante ſeminari, quàm naſci: arbores multis ſæpe annis egere, ut radices figant, ut ramos extendant, ut fructus producant: animantia fœtus longo tempore in utero gerere, ac poſtea longo etiam tempore alere, antequam adoleſcant. De arte nihil dico, quoniam notiſſimum eſt, opifices noſtros nihil niſi in tempore, eoque ſatis longo, perficere.

Quanta ergo in Deo potentia eſt, quæ dicto citiùs res maximas perficit? Nec diſputo, an Deus uno momento cælum & terram, & omnia, quæ in eis ſunt, abſolverit: an integros ſex dies in rerum prima creatione conſumpſerit. Non enim quæſtiones explicandas, ſed aſcenſiones in Deum ex rerum conſideratione fabricandas ſuſcepi. Illud igitur eſt, quod aſtruo & admi-

ror, res ſingulas ab omnipotente Creatore momento fuiſſe perfectas. Ac de terra, & àqua, & aere, & igne nemo ambigit, quin ſimul, & in momento, ut etiam omnes Angeli eodem momento, condita ſint. De firmamento, & diviſione aquarum, notum eſt omnia illa facta eſſe per ſolam Verbi virtutem, dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum*. (*Hom.4. in Geneſ.*) & quidem in momento. Sequitur enim: *Et factum eſt ita*. (*Hom.5. in Geneſ.*) quo loco S. Joannes Chryſoſtomus, Dixit, inquit, ſolùm, & opus ſecutum eſt. ſicut etiam idem auctor ad illa verba, *Germinet terra herbam virentem, & factum eſt ita*: Quis, inquit, non obſtupeſcat cogitans, quomodo verbum Domini, *Germinet terra*, quaſi admirabili peplo terræ faciem variis floribus adornet? vidiſſes ſubitò terram, quæ antea deformis & inculta erat, decore ſuo & ornatu quaſi cum cælo contendere. Et poſt, ad illa verba, *Fiant luminaria*, (*Rom.6.*) ſic loquitur: Dixit ſolùm, & productum eſt hoc admirabile elementum, ſolem dico. Quid ſi addas, quòd eodem momento & eodem verbo lunam & ſtellas omnes idem Conditor fecit? Et ad illa verba, *Producant aquæ*, (*Rom. 7.*) &c. ſic ait: Quæ lingua ad Opificis præconia ſufficiet? nam ſicut de terra dixit ſolùm, *Germinet*, & varia mox ac multiplex florum herbarumque apparuit copia; ſic & hic dixit, *Producant aquæ*, & continuò tot reptilium volatiliumque genera condita ſunt, quot neque ſermone recenſeri poſſunt. *Quis igitur ſimilis tui in fortibus, Domine?*

Tu verò, anima mea, quanta ſit potentia Conditoris tui, jam planè intelligis, quæ per latitudinem ad omnia ſe extendit, per longitudinem ſemper durat, & ſine fatigatione

omnia

omnia portat & regit: per altitudinem attingit etiam ad ea facienda, quæ impoſſibilia videntur, & re vera ſunt impoſſibilia omnibus aliis, ipſo ſolo excepto: per profunditatem ita res facit, ut modus faciendi omnem intelligentiam creatam ſuperet, cùm ex nihilo, & in nihilo, & ſine inſtrumentis, & ſine tempore, ſolo verbo & imperio faciat: *Ipſe dixit*, inquit Propheta, *& facta ſunt; ipſe mandavit, & creata ſunt*. (*Pſ*.141.) Ex quibus, ſi quid ſapis, colliges, quanti referat, utrùm eum iratum vel placatum, hoſtem vel amicum habeas. Nam ſi hoſtem & iratum habeas, poteſt te ſubitò omnibus bonis ſpoliare, & omnibus replere miſeriis; neque ullus eſt, qui de manibus ejus te liberare poſſit. quis enim cum Omnipotente contendere audeat? Si ſolus & nudus occurreres inimico tuo implacabili, ferro acutiſſimo te petenti, quid ageres? quàm ſudares,& palleres, & tremeres, & in genua provolutus miſericordiam implorares? & tamen ille homo eſt, & fortè poſſes vel fugiendo,vel repugnando,. & ferrum de manibus extorquēdo te ipſe ab interitu liberare. Sed cum irato Deo quid ages,a quo nec fugere potes,cùm ſit ubique,nec illi reſiſtere, cùm ſit omnipotens; nec moras nectere, cùm momento, & ſolo imperio agat? Non ſine cauſa dixit Apoſtolus: *Horrendum eſt incidere in manus Dei viventis*. Contra verò ſi placatum & amicum habeas Deum, quis te felicior? poteſt enim, ſi vult;& vult,ſi amicus eſt, bonis omnibus te replere, & a malis omnibus liberare. Utrùm autem iratum & hoſtē, an placatum & amicum habeas Deum, in manu tua eſt,dum vitam hanc ducis. Deus enim & per Prophetas, & deinde per Filium ſuum, ac per Apoſtolos ejus in Scripturis ſanctis perpetuò clamat, invitans peccatores ad pœnitentiam, &

juſtos ad obſervantiam mandatorum, ut ſic utroſque habeat amicos, vel potiùs filios chariſſimos, & heredes æterni regni ſui. Audi Ezechielem: *Vivo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius a via ſua, & vivat. Convertimini, convertimini a viis veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſrael?* (*Ex.* 35.) & infra: *impietas impii non nocebit ei, in quacumque die converſus fuerit ab impietate ſua.* atque hoc, quod Ezechiel clamat, Iſaias quoque & Jeremias, & Prophetæ ceteri clamant: unus enim erat ſpiritus in omnibus, & idem per omnes clamabat. Audi Filium Dei, exordientem prædicationem ſuam: *Cœpit Jeſus*, inquit Matthæus, *prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum.* (*Matt.* 4.) Audi Apoſtolum Paulum de ſe, & de coapoſtolis ſuis loquentem in poſteriore ad Corinthios: *Pro Chriſto*, inquit, *legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos; obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo.* (2. *Cor.* 5.) Quid clarius? quid dulcius? Apoſtolus nomine Chriſti nos obſecrat, ut velimus reconciliari cum Deo, & placatum habere, non iratum. Quis ambigere poteſt de miſericordia Dei ſi ſeriò revertatur ad eum? excipiet omnino revertentes, quomodo excepit, filium prodigum amantiſſimus Pater. (*Matth.* 19.) Ubi verò reverſi fuerimus, & indulgentiam perceperimus, quid a nobis poſtulat, ut amici & filii eſſe perſeveremus, niſi ut mandata ejus cuſtodiamus? *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, (*Luc.* 13.) inquit Dominus. Ac ne fortè dicas, Sine auxilio Dei non poſſunt mandata ſervari: audi S. Auguſtinum in explicatione Pſalmo-

morum, qui loquens de præcepto omnium difficillimo, id eſt, de vita ponenda pro fratribus, ſic loquitur: *Non imperaret hoc Deus, ut faceremus, ſi impoſſibile judicaret, ut hoc ab homine fieret, & ſi conſiderans infirmitatem tuam deficis ſub præcepto, conſortare in exemplo. Sed etiam exemplum multum eſt ad te: adeſt ille, qui præbuit exemplum, ut præbeat & auxilium.* (*Aug. in Pſal.* 56.) Ac ut in ore duorum ſtet omne verbum, audi ſanctum Leonem: *Juſtè*, inquit, *Deus inſtat præcepto auxilio.* (*Serm.* 16. *De Paſſione Domini.*) Quid ergo times, anima, viam mandatorum ſecure ingredi, cùm ille præcurrat, qui potenti auxilio gratiæ ſuæ facit *prava in directa, & aſpera in vias planas?* (*Iſa.* 40.) Hoc videlicet auxilio præcurrente jugum Domini efficitur ſuave, & onus leve. & Apoſtolus Joannes clamat: (*Matth.* 19.) *Et mandata ejus gravia non ſunt.* (1. *Joan.* 5.) Sed & gravia tibi videantur, cogita quantò graviora erunt tormenta gehennæ, nec audeas, niſi inſanis, iſta velle experiri, ſed illud cogita, & recogita, & numquam obliviſcaris, nunc tempus eſſe miſericordiæ, poſtea juſtitiæ: nunc liberum eſſe peccare, poſtea neceſſarium pœnas graviſſimas luere: nunc poſſe hominem cum Deo facilè tranſigere, & exiguo labore pœnitentiæ magnam indulgentiam obtinere, & brevi luctu ſempiternum ſtatum redimere: & contra, nunc quolibet opere bono ex charitatis virtute prodeunte poſſe regnum cælorum comparari, poſtea non poſſe totius mundi opibus unam guttam aquæ frigidæ impetrari.

Digitized by Google

GRADUS DUODECIMUS.

Ex conſideratione magnitudinis ſapientiæ Dei per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

CAP. I. QUàm verè ſcripſerit Apoſtolus in extrema Epiſtola ad Romanos, ſolum Deum eſſe ſapientiam, facilè intelliget, qui attentè conſiderare voluerit latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profundum ſapientiæ Dei. (*Rom.* 16.) Ac ut incipiamus a latitudine, latiſſima eſſe dignoſcitur ſapientia Dei; quoniam Deus omnia, quæ ſunt in rerum natura, a primo Angelo uſque ad ultimum vermiculum, diſtinctè perfectèque cognoſcit: nec solùm novit integras ſubſtantias, ſed etiam partes, proprietates, virtutes, accidentia, actiones. Hinc ſunt illa: *Tu quidem greſſus meos dinumeraſti*. (*Job.* 14.) *&: Reſpicit Dominus vias hominis, & omnes greſſus ejus conſiderat*. (*Prov.* 5.) Quòd ſi numerat & conſiderat greſſus ſingulos, quantò magis actiones mentis, ſive bonas, ſive malas? & ſi Deus in numerato habet capillos noſtros, juxta verbum Domini: *Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt*; (*Matth.* 10.) quantò magis novit omnia membra corporis, & omnes virtitutes animorum? Et ſi numerum novit arenarum maris, & guttarum pluviæ, ut colligitur ex Eccleſiaſtico: (*Eccl.* 1.) quantò magis noſſe credendus eſt numerum ſtellarum & Angelorum. Et ſi omnia verba otioſa omnium hominum adducet in judicium, ut Dominus ipſe teſtatur; (*Matth.* 22.) certè aures ejus omnes

Digitized by Google

omnes voces omnium hominum ſimul exaudiunt, nec ſolùm voces corporum, ſed etiam animorum, id eſt, cogitationes & deſideria. Quanta igitur, & quàm immenſa eſt hæc latitudo ſapientiæ, quæ ſimul omnia quæ ſunt, & quæ fuerunt, & quæ erunt, & quæ eſſe poſſunt, comprehendit? nec tamen divina mens ex tanta rerum ſingularum & inferiorum varietate vileſcit, ut ſtulta ſapientia quorumdam Philoſophorum cenſuit: id enim fortè ſuſpicari poſſemus, ſi Deus a rebus ſcientiam mendicaret, ut nos facimus; ſed cùm omnia in eſſentia ſua videat, nullum eſt periculum vilitàtis. Quamquam longè nobilius eſt mendicando ſcientiam aſſequi, quod eſt hominum, quàm ſcientia omnino carere, quod eſt brutorum: quemadmodum præſtantius eſt, cæcum eſſe, quod eſt animantium, quàm ſine cæcitate aptum non eſſe ad videndum, quod eſt lapidum: nec cætera membra corporis nobiliora ſunt oculis, quia cæca eſſe non poſſunt, ſed nobiliores ſunt oculi, cùm videndi facultatem habeant, quamvis & cæci poſſint eſſe, ut rectè diſputat S. Auguſtinus in libris de Civitate Dei. Hinc verò, anima mea, ſollicita eſſe debes in omni loco & tempore, quid agas, quid loquaris, quid cogites, cùm nihil umquam agas, loquaris, cogites, niſi vidente, audiente, attendente Deo. (*Lib.* 10. *c.* 1.) Etenim ſi mala nulla facere vel loqui auderes, quavis etiam graviſſima ſtimulante cupiditate, & te videri vel audiri ab homine crederes; quomodo audes ea cogitare, inſpectante & indignante Deo? *Eſto*, inquit S. Auguſtinus in Regula Sanctimonialium, *a nemine hominum videatur, quid faciet de illo ſuperno*

inſpe-

Digitized by Google

inſpectore, quem latere nihil poteſt? (*Ep.* 103.) Et S. Baſilius in libro de Virginitate alloquens virginem in cubiculo clauſam, & ſolam, admonet eam, ut revereatur Sponſum ubique præſentem, & hujus Patrem, & Spiritum ſanctum, & Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum ſanctos ſpiritus: *Nullus enim horum*, inquit, *eſt, qui non ubique omnia videat*. (*Lib. de Virg.*) O te beatam animam meam, ſi ſemper in hoc theatro eſſe te ſentires, etiam in mediis noctium tenebris & ſilentio; quàm perfectam vitam inſtitueres, quàm diligenter levitatem & evagationem omnem vitares? Hoc nimirum eſt, quod Abrahamo Patriarchæ dixit aliquando Dominus: *Ambula coram me, & eſto perfectus*. (*Gen.* 15.) id eſt, Cogita te a me ſemper videri, & eris ſine ulla dubitatione perfectus.

CAP. II. Longitudo ſapientiæ in cognitione futurorum ſe prodit, ſic enim acutè Deus videt, ut ab ipſa æternitate viderit quæ futura ſunt in tempore noviſſimo, & ultra uſque in æternum. qua certè longitudine nihil magis cogitari poteſt, *Intellexiſti*, inquit David in Pſalmis, *cogitationes meas de longè*. & paulò poſt: *Tu cognoviſti omnia, noviſſima & antiqua*. (*Pſ.* 138.) id eſt omnia futura, & omnia præterita. Pleni ſunt libri Prophetarum prædictionibus clariſſimis atque veriſſimis, quas non ipſi per ſe, ſed, ut canit Zacharias, *Deus locutus eſt per os ſanctorum, qui a ſæculo ſunt, Prophetarum ejus*. (*Luc.* 1.) Atque adeo hæc prævifio & prædictio propria eſt Dei ſolius, ut ipſe Deus per Iſajam dicat; *Annuntiate, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dii eſtis*

vos.

vos. (*Iſa*. 41.) Ac ut pauca de multis conſideremus ; Iſaias ſic loquitur : *Hæc dicit Dominus chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa regum vertam*, (*Iſa*. 45.) &c. Ubi prædicitur monarchia Perſarum, & nominatur proprio nomine Cyrus, rex primus Perſarum ; & ſubjungitur ratio, cur Deus exaltare voluerit Cyrum, quia videlicet relaxaturus erat captivitatem Babylonicam. quæ omnia poſt annos circiter ducentos impleta ſunt. Daniel quoque per ſimilitudinem ſtatuæ ingentis, cujus caput erat aureum, pectus argenteum, venter & femora ærea, pedes partem ferrei partim fictiles, (*Dan*. 1.) apertiſſimè prædicit quatuor Monarchias, Babyloniorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, & tempore ultimæ monarchiæ regnum Chriſti, id eſt, Chriſtianam Eccleſiam, omnibus illis regnis majorem, ac deinde tam apertè deſcribit bella ſucceſſorum Alexandri Magni, ut infideles aliqui ſuſpicati ſint, ea ſcripta fuiſſe poſt bella illa finita. (*Dan*. 11.) Ac ut omittam cetera, Chriſtus ipſe apud Lucam deplorans everſionem Jeroſolymæ, quæ poſt annos multos futura erat, ita diſtinctè & ſingillatim omnia deſcribit, ac ſi non futuram, ſed præteritam narrare voluiſſet. (*Luc*. 19.) Omitto prædictiones alias innumerabiles, quarum, ut dixi, Prophetarum libri pleniſſimi ſunt. Porro Aſtrologi & quicumque alii divinatores, qui quaſi ſimiæ Dei videri volunt, omnino deridendi ſunt. Nec enim fieri poteſt, ut de rebus futuris contingentibus, ac præſertim liberis, vera prædicant, niſi fortè aliquando caſu veritatem attingant ; nam cùm omnibus

cau-

cauſis neceſſariis, contingentibus, liberis, voluntas Dei præſideat, & præemineat, & poſſit cauſas inferiores, quando libuerit, impedire; nemo vera prædicere poteſt, niſi cui Deus voluntatem ſuam manifeſtare voluerit, ut ſæpe Prophetis ſuis manifeſtavit. Atque adeo hoc verum eſt, ut dæmones per hoc potiſſimùm dii haberi voluerint, quòd oracula funderent, & futura prædicerent, ut teſtatur ſanctus Auguſtinus in lib. De civitate Dei. Sed idem eximius Doctor Eccleſiæ in lib. De divinatione dæmonum apertè demonſtrat, tam falſam eorum divinationem eſſe, quàm falſa ipſorum divinitas eſt. (*lib.* 18. *cap.* 24.) nihil enim apertè dicunt, niſi quod ipſi facturi ſunt, vel quod alibi jam factum, ipſi velocitate naturæ referunt quaſi futurum iis, qui longè abſunt; vel quod ex diuturna experientia futurum eſſe conjectant. quomodo etiam multa de ventis nautæ, de pluviis agricolæ, de morbis medici prædicere ſolent. Quæ verò dæmones de futuris interrogati neſciunt, ea per ambages & & æquivoca verba reſpondent: & cùm falſa comperiuntur, interpretibus & conjectoribus culpam attribuunt. Solus ergo Dominus Deus noſter, cujus ſapientiæ non eſt numerus, vera fundit oracula, ac de futuris quibuſque etiam contingentibus & liberis vera prædicit.

CAP. III. Jam verò divinæ ſapientiæ altitudo celſiſſima eſt, & omnem ſublimitatem ſapientiæ hominum vel Angelorum longiſſimè ſuperat. Altitudo ſapientiæ ex objecti, potentiæ, ſpeciei, & actus nobilitate dignoſcitur. Objectum ſapientiæ Dei non ſolùm naturale, ſed etiam proportionatum, eſt

eſt ipſa divina eſſentia; quæ uſque adeo ſublimis eſt, ut neque humano neque Angelico intellectui proportionatum objectum ſit. Itaque ne ſupremi quidem Angeli ad Deum videndum conſcendere poſſunt, niſi per lumen gloriæ evehantur. atque hæc eſt cauſa, cur Deus inviſibilis in Scripturis ſanctis eſſe dicatur: *Regi ſæculorum immortali, inviſibili ſoli Deo*, (1. *Tim.* 1.) inquit Apoſtolus in priore ad Timotheum. Qui etiam poſtea addit, Deum lucem habitare inacceſſibilem. (1. *Tim.* 5.) Deinde ſapientia, quæ in nobis eſt accidens, in Deo divina ſubſtantia eſt, ac per hoc longè ſublimior & altior quàm in nobis. Species autem tantò altior eſt, quantò plura repræſentat, ac per hoc Angeli quò ſpecies habent univerſaliores & pauciores, eò altiorem ſcientiam habere dicuntur. Quanta igitur eſt altitudo ſapientiæ Dei, qui non aliam ſpeciem habet, quàm eſſentiam ſuam, quæ una eſt, & ſola Deo ſufficit ad ipſum Deum, & res omnes creatas, aut creandas, aut etiam quæ poſſent creari, vel repræſentandas vel cognoſcendas?

Denique illa ſcientia vel ſapientia nobilior atque altior eſſe dicitur, quæ per pauciores actus plura cognoſcit: Deus autem unico ſolùm intuitu, qui ſemper in eo viget & immutabilis permanet, & ſe ipſe & cetera omnia perfectè cognoſcit. Sola igitur ſapientia Dei nobiliſſima atque altiſſima dici debet. Erige nunc, anima mea, oculos tuos, & vide quantùm diſtet ſcientia tua a ſapientia Conditoris tui. Tu enim per multos actus huc atque illuc diſcurrendo vix rem unam perfectè cognoſcis: Conditor autem tuus contra,

contra, per unum actum res omnes, & ſe ipſe clariſſimè ac diſtinctiſſimè intuetur. Et tamen tu ipſa, nunc in tenebris jacens, potes ſi velis pennis fidei & charitatis tam altè conſcendere, (2. *Cor.* 3.) ut poſt corporis mortalis depoſitionem a claritate in claritatem transformata, in lumine Dei lumen Deum videas; & ſimilis effecta Deo, tu quoque uno intuitu, eoque in æternum manente, (*Pſalm.* 35.) Deum in ſe, & te, ac res omnes creatas in Deo ſimul videre. *Quid enim non videt*, inquit ſanctus Gregorius in Dialogis, *qui videntem omnia videt?* & *quæ erit illa voluptas*, (*Lib.* 4. *cap.* 33.) illa gloria, illa rerum omnium copia, *cùm admiſſa ad inacceſſibilem lucem, omnium bonorum Domini tui particeps eris?* Regina Saba cùm Salomonis ſapientiam audiviſſet, & ordinem miniſtrorum domus ejus ſapienter diſpoſitum vidiſſet, ita obſtupuit, ut non haberet ultra ſpiritum (ſic loquitur Scriptura) & exclamavit: *Beati viri tui, & beati ſervi tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* (3. *Reg.* 10.) Et quid ſimile habet ſapientia Salomonis cum ſapientia Dei, qui ſolus ſapiens, & ipſa ſapientia eſt? & quid eſt ordo miniſtrorum Salomonis comparatus cum novem ordinibus Angelorum Dei, quorum millia millium miniſtrant ei, & decies centena millia aſſiſtunt ei? Certè ſi vel modicùm iſta guſtares, nihil non moveres, nihil non faceres, nihil non libentiſſimè patereris, ut Deum promereri poſſes. Humiliare ergo interim ſub potenti manu Dei, ut te exaltet in die viſitationis: (1. *Petr.* 5.) humilia intellectum ad fidem, ut exalteris ad viſionem: (*Rom.* 8.)

humi-

Digitized by Google

humilia & voluntatem ad obedientiam mandatorum, ut exalteris ad libertatem gloriæ filiorum Dei: humilia & carnem ad patientiam & labores, ut glorificatam Deus exaltet ad requiem ſempiternam.

CAP. IV. Reſtat, ut profunditatem ſapientiæ Dei conſideremus, quæ præcipuè in ſcrutatione renum & cordium, id eſt, in cognitione cogitationum & cupiditatum humanarum præſertim futurarum, poſita eſſe videtur. Hinc enim legimus: *Homo videt ea, quæ parent; Dominus autem intuetur cor.* & : (1. *Reg.* 16.) *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum.* (2. *Par.*6.) & : *Intellexiſti cogitationes meas de longè, ſemitam meam, & funiculum meum inveſtigaſti, & omnes vias meas prævidiſti.* (*Pſ.* 138.) & : *Ipſe novit abſcondita cordis.* (*Pſ.* 43.) & : *Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile; quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes.* (*Jer.* 27.) quo loco Septuaginta interpretes verterunt, Profundum eſt cor hominis, & inſcrutabile. Atque hunc locum exponens ſanctus Hieronymus admonet, rectè probari Chriſtum eſſe Deum, quia videbat cogitationes hominum, quas ſolus Deus videre poteſt. *Et cùm vidiſſet Jeſus cogitationes eorum.* (*Matth.* 9.) *Ipſe verò ſciebat cogitationes eorum.* (*Luc.* 6.) *Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris?* (*Marc.*2.) Igitur omnis cogitatio & cupiditas humana, etiam præſens, & reipſa exiſtens; profunda eſt valde, ut neque Angeli, neque dæmones, neque homines ad eam inveſtigandam penetrare valeant: ſed longè profundior eſt cogitatio vel cupiditas futura, hanc enim non ſolùm nequeunt homines

mines

mines vel Angeli penetrare; ſed nec penetrare certè poſſunt, qua via Deus, qui eas ſolus novit, ad eas inveſtigandas progrediatur. Atque hoc videtur ſignificare voluiſſe David in Pſalmo, cùm ait: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me.* (*Pſ.* 138.) Illud enim *ex me*, phraſi Hebræa ſignificat præ me, vel ſuper me; ut ſenſus ſit: Mirabilior eſt ſcientia tua, quàm ut ego intelligere poſſim, quomodo illa ſe habeat. Ideo enim ſubjungit: *Confortata eſt, & non potero ad eam.* id eſt, Elevata eſt ſuper notitiam meam, & non potero ad eam capiendam ulla ratione conſcendere. Loquitur autem de ſcientia cogitationum futurarum. Dixerat enim: *Intellexiſti cogitationes meas de longè, & omnes vias meas prævidiſti.* De harum igitur cogitationum & viarum prænotione dicit: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.* Poteſt fortaſſe reſponderi, Deum videre cogitationes iſtas futuras in æternitate ſua, cui omnia ſunt præſentia, vel in prædeterminatione voluntatis ſuæ. Sed ſi ita eſſet, non eſſet mirabilis ſcientia iſta: nam & nos poſſumus facilè ſcire, quæ facturi ſumus, vel quæ nobis præſentia ſunt. Scriptura verò dicit, Deum ſcrutari renes & corda, atque ibi videre, quid homo cupiat, vel cogitet, aut quid poſtea cupiet, vel cogitabit. Hoc verò eſt prorſus admirabile, quomodo Deus ſcrutando renes & corda, videat quod ibi nondum eſt, & quod ex libertate voluntatis pendet, an aliquando erit. Igitur ſicut ad altitudinem potentiæ Dei pertinet, ut ex nullo faciat aliquid, & vocet ea, quæ non ſunt, ut ea, quæ ſunt; ſic ad profunditatem ſapientiæ

Dei

Dei pertinet, ut ſcrutando renes & corda, videat, quod ibi nondum eſt, ac ſi jam eſſet, quod ſine dubio erit.

CAP. V. Sed quia non quæſtiones diſputandas, ſed animam excitandam, & in Deum elevandam ſuſcepi; excitare, anima mea, & leva te ſuper te, ut Jeremias admonet, & cogita profundam illam abyſſum ſapientiæ Dei, quæ ſcrutatur intima cordis, & multa ibi videt, quæ cor ipſum non videt. (*Thre.* 3.) O beatiſſime Petre, cùm dicebas Domino, *Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo*; (*Matth.* 26.) certè non duplici corde loquebaris, ſed ſincero ac recto: nec in corde tuo videbas fragilitatem illam, quam in eo Dominus tuus videbat, cùm diceret: Antequam gallus cantet bis, ter me negabis. Videbat enim medicus peritiſſimus in corde tuo infirmitatem, quam tu non videbas; & verum fuit, quod prædixit medicus, non quod jactavit ægrotus. Sed gratia age medico, qui ut prævidit & prædixit morbum futurum, ſic potenti medicina pœnitentiam animæ tuæ divinitus inſpiravit, & morbum citò curavit. O bone, o pie, o ſapientiſſime & potentiſſime medice, *ab occultis* malis *meis munda me*. (*Pſ.* 18.) Quanta ego non deploro, nec lacrymis lavo, quia non video? Adſit mihi gratia tua, qui ſcrutaris renes & corda: & quas ego cupiditates malas, & opera etiam mala non video, tu qui vides, oſtende; & piè reſpiciens, produc fontem lacrymarum; ut dum tempus eſt laventur, & deleantur per gratiam tuam. Amen.

GRA-

Digitized by Google

GRADUS TERTIUS DECIMUS.

Ex conſideratione ſapientiæ practicæ.

CAP. I. CONſideravimus ſapientiam Dei theoricam: nunc ſapientia practica conſideranda eſt, quam etiam effectricem dicere poſſumus. Habet hæc ſapientia ſuam latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Latitudo ex creatione cognoſcitur, longitudo ex conſervatione rerum creatarum, altitudo ex opere redemptionis, profunditas ex providentia & prædeſtinatione. Ac ut a creatione incipiamus, Deus omnia in ſapientia fecit, ut dicitur in Pſalmis, & effudit ilam ſuper omnia opera ſua, (*Pſ.* 103.) ut ſcribit Eccleſiaſticus. Itaque ſicut ex creatione rerum omnium ex nihilo cognoſcimur potentiam Opificis; ſic ex artificio admirabili, quod in ſingulis cernimus, admiramur ſapientiam Conditoris. (*Eccl.* 1.) Diſpoſuit enim omnia & ſingula in menſura, & numero, & pondere, ut dicit Sapiens. Atque hic eſt ſapor, quo condivit omnia Deus, ut ex eo ſapore cognoſcamus, quàm ſapida ſit ipſa ſapientia, & quàm amabilis ac deſiderabilis. (*Sap.* 11.) Res igitur omnes creatæ certam habent menſuram, certum numerum, & certum pondus: tum, ut diſtinguantur a Deo, qui non habet menſuram, quia eſt immenſus; nec numerum, quia eſt ſummè unus, & ſimplex, quoad eſſentiam; nec pondus, quoniam ejus æſtimatio & pretium ſuperat omnem æſtimationem & pretium: tum, ut bonæ & pulchræ

chræ ſint ; ac veriſſimè dixerit Moyſes : *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* (*Gen.* 3.) Habent igitur cunctæ res eam menſuram, quæ neceſſaria eſt ad finem conſequendum, cujus gratia factæ ſunt : nec poteſt illi menſuræ aliquid addi vel detrahi, quin res deformis vel inutilis, ac per hoc minùs bona reddatur, *Cuncta fecit* Deus *bona in tempore ſuo*, inquit Eccleſiaſtes, *nec poſſumus eis quidquam addere, vel detrahere, quæ fecit Deus ut timeatur.* (*Eccl.* 3.) Igitur cælo dedit Deus menſuram ampliſſimam ; quoniam omnia inferiora ambitu ſuo complecti debet: aeri multò minorem quàm cælo, ſed majorem quàm terræ & aquis, quæ unum globum efficiunt, & ab aere undique continentur. Elephanto menſuram corporis maximam attribuit, ut onera maxima, & ipſas turres hominibus refertas portaret. Equum paulò minorem, quòd ad unum ſolum equitem gerendum factus eſſet; aviculas minutas fecit, ut in ramis arborum nidum ſuſpendere poſſent: apes, & formicas minutiſſimas, ut in foraminibus vel alveariorum vel terræ deliteſcerent. Hoc idem de numero dicere poſſemus. Unum creavit Deus ſolem, quoniam ad illuſtrandam omnem terram, & diem ſuo ſplendore faciendum, ſol unus ſatis erat : lunam quoque fecit unam, quoniam ad noctem illuminandam una ſufficiebat: ſtellas plurimas eſſe voluit, ut cùm ſol & luna abeſſent, quod in conjunctione ſolis & lunæ contingit, tenebras noctis utcumque diſcuterent. Nec ſolùm rebus omnibus in communi numerum neceſſarium aſſignavit, ſed etiam rebus ſingulis numerum partium ita conſtituit, ut

nihil

nihil addi vel minui poſſit. Attribuit Deus homini duos oculos, duas aures, duas manus, duos pedes, naſum unum, os unum, pectus unum, caput unum; & res pulcherrima & ornatiſſima apparuit; inverte ordinem, pone alicui homini unum oculum, duos naſos; unam auriculam, duo ora; unam manum & unum pedem, duo pectora & duo capita; nihil fœdius, nihil inutilius fieri poterit. Denique pondus, id eſt, æſtimationem unicuique rei Deus attribuit, quam ejus natura requirebat. Porro nomine ponderis ſive pretii, qualitates intelligimus, quæ bonas res & pretioſas reddunt. Hæc enim tria res omnes perficiunt: numerus partium, qui neceſſarius eſt ut nulla omnino deſit; commenſuratio, ſive apta proportio partium; denique qualitates internæ, ſive externæ, ut ſuavitas coloris in externa ſuperficie corporis, & virtus interna, quæ ad actiones varias utilis vel neceſſaria eſt. Sed eſt omnino admirandum, quantam vim Deus rebus quibuſdam exiguis ac parviſſimis attribuerit, ut videatur potentiam ſuam in rebus magnis, ſapientiam in parvis oſtendere voluiſſe. Quis capiat, quanta virtus inſit in grano ſinapis? quod minimum eſt omnibus ſeminibus, ut vix oculis diſcerni poſſit, & tamen in eo latet arbor magna, ut etiam aves habitent in ramis ejus, ut Veritas in Evangelio loquitur. (*Matt.* 13.) Neque hoc eſt proprium ſinapis, ſed commune omnibus ſeminibus, in quorum virtute radices, trunci, rami, folia, flores, & fructus maximarum arborum deliteſcunt. Certè ſi hoc ipſum experimento manifeſto non didiciſſemus, non facilè perſuaderi poſſet hominibus, ex tantulo

ſemi-

Digitized by Google

ſemine tantam molem rerum diverſiſſimarum exoriri umquam potuiſſe? Quis item capiat, in formica, in culice, in pulice, in aliis minutiſſimis animalculis eſſe pedes, qui velociſſimè moveantur, eſſe caput, eſſe cor, eſſe ſenſus externos & internos; eſſe ſuo quodam modo, quamvis admodum imperfecto, prudentiam atque judicium? Quis denique capiat, in iiſdem, & aliis id genus animalculis minutiſſimis & tenuiſſimis, eſſe tantam vim terebrandi & perforandi carnes vivas, ut non ſolùm hominibus moleſtiſſima ſint, ſed etiam elephanti & leones a culicibus terreantur? Magnus igitur Dominus, & magna ſapientia ejus, ut in maximis, ſic etiam in minimis. Admiratus eſt aliquando princeps ille medicorum, quamvis ethnicus, artificium Dei, quod in manu humana cernitur, & exclamavit in laudem Conditoris. (*Gal. in lib. De artibus*) Quid te, Chriſtiane, facere oporteret, qui non ſolùm hominum & ceterorum animantium corpora, ſed etiam cælum, & ſtellas, & Angelos, & mentes hominum immortales incredibili ſapientia ab eodem ſapientiſſimo conditore creata fuiſſe non dubitas?

CAP. II. Jam verò longitudo ſapientiæ practicæ in conſervatione rerum elucet, ut ejus latitudinem in creatione lucere jam diximus. Igitur ſapientia Dei magna & admirabilis, in rerum creatarum, ac potiſſimùm corruptibilium, conſervatione & duratione conſpicitur.

Ac primùm ſi quis cogitet, quomodo Deus nutriat & augeat herbas, plantas, animantia, & ipſa hominum corpora, ut conſerventur, quantò diutiùs poſſunt, omnino ſtupore quodam attonitus non poterit

Digitized by Google

ſatis mirari ſapientiam Dei: nam ex terra & aqua nutrit herbas & plantas, & facit ut alimentum illud tranſeat a radicibus ad truncum, & a trunco ad ramos & folia, & fructus a vi quadam ſurſum trahatur, & omnia penetret ratione & modo prorſus admirabili. Sic etiam ex herbis, & pomis, & ex ipſa carne animantium nutrit animantia nonnulla, & ipſos homines, & facit ut alimentum intret, & penetret ad omnes partes corporis, internas & externas, tanta facilitate & ſuavitate, ut incredibile videatur. Agit Deus inſtar medici doctiſſimi & humaniſſimi, qui pharmaca ſic novit condire, ut non ſolùm facilè, ſed etiam libenter ab ægrotis ſumantur. Cibi enim ſine dubio medicamenta ſunt, quæ niſi a mortalibus ſæpiùs accipiantur, mortem vitare non poſſunt. Sed amantiſſimus & ſapientiſſimus medicus noſter Deus primò ſaporem indidit cibis, ut cum delectatione ſumantur: deinde variavit infinitis modis ad tollendum faſtidium: denique per varias alterationes in ore & ſtomacho, in hepate, in corde, convertit cibum in ſuccum adeo tenuem & ſubtilem, ut ſine ſciſſione vel dolore tranſeat per omnes venas, & venulas, & poros corporis, atque ad omnes partes carnis, oſſium, nervorum penetret, nobis non ſentientibus, vel etiam dormientibus. Admirantur Philoſophi naturæ ſolertiam & artem, cùm iſta ſpeculantur. Sed quæ eſſe poteſt in rebus inanimis, vel ſenſus & rationis expertibus, ſolertia? Non igitur naturæ ſolertia, ſed Conditoris ſapientia admiranda eſt, quæ & naturam fecit, & modum adinvenit, quo iſta mirabilia fierent. Audi Sapientiam Dei loquentem in Evan-

Digitized by Google

Evangelio: *Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt; non laborant, neque nent, & Deus ſic veſtit.* (*Mat.* 6.) Non igitur naturæ ſolertia, ſed Deus facit ut lilia creſcant, & tam decoris quaſi veſtibus induantur. Quod idem de nutritione & incremento viventium omnium dici poteſt, Apoſtolo teſtante, qui ait: *Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus.* (2. *Cor.* 3.) Et ſi tam admirabili modo ſapientia Dei paſcit & nutrit, & in vita mortali conſervat plantas & animalia; cogita, ſi potes, anima, quomodo in æterna vita paſcit Deus mentes Angelorum & hominum? In terris enim terrenis cibis, ſed a divina ſapientia conditis alimur; in cælo verò ſapientia ipſa eſt cibus & potus in æternum viventibus. O te beatam, ſi intimè penetrares, quid ſit, Erit *Deus omnia in omnibus.* (1. *Cor.* 15.) quid, inquam, ſit, Deum, ſummum & infinitum bonum, eſſe Sanctis omnibus victum, & amictum, & vitam, & omnia! Certè præſentia faſtidires omnia, & ſola quæ ſurſum ſunt, ſaperes & quæreres. (*Col.* 3.)

Sed pergamus ad cetera. Illud item ſimile miraculo eſt, quòd in conſervanda & propaganda vita mortalium Deus attribuit rebus tenuiſſimis motum continuum, ac ſine fatigatione longiſſimum. Multùm omnino laboraverunt homines, ut horologium conſtruerent, in quo rotæ vi ponderum ad viginti quatuor horas ſine intermiſſione decurrerent. Quanta igitur ſapientia Deus facit, ut vis nutritiva perpetuò & ſine ulla intermiſſione operetur toto tempore, quo plantæ vel animalia vivunt? atque etiam ut pulmones & arteriæ ſine

Digitized by Google

intermiſſione moveantur ad annos ſeptuaginta, vel plures? neceſſe eſt enim vim nutritivam operari, & pulmones atque arterias moveri, ab initio vitæ uſque ad finem. Itaque in iis, qui ad annos octoginta vel nonaginta vivendo perveniunt, per idem tempus neceſſe eſt pulmones & arterias in iiſdem ſemper moveri. Et ante diluvium cùm homines ad annos nongentos pervenirent, oportuit pulmones & arterias, res videlicet fragiles & tenues, ad annos nongentos ſine ulla intermiſſione vel requie perpetuò agitari. Certè, qui iſta non mirantur, & ex iſtis ſapientiam Dei non ſuſpiciunt & adorant, eos lumine ſapientiæ omnino carere neceſſe eſt.

Accedit tertiò, quòd ſapientia Dei, quamvis poſſet ſine ullo labore hominum & animantium ceterorum, atque etiam ſine miniſterio ſolis & aliarum ſecundarum cauſarum, herbas & arbores producere & conſervare, ut paratum haberent omnia viventia cibum ſuum, voluit tamen uti miniſterio ſecundarum cauſarum, & labore atque induſtria hominum & animantium ceterorum, ut non languerent otio, ſed vires ſuas exercerent omnia. Ac voluit etiam ut inter homines alii divites eſſent, alii pauperes, ut haberent omnes occaſionem colendæ virtutis, & vinculo charitatis colligarentur. Hinc enim fit, ut divites liberalitatem & miſericordiam, pauperes patientiam & humilitatem exerceant: & divites egeant opera pauperum ad agros colendos, & pecora nutrienda, & variis artibus paranda, quæ neceſſaria ſunt omnibus; & pauperes contra divitum opera indigeant, qui eis pecunias & inſtrumenta præbeant, quibus ipſi victum ſibi, & ve-

ſtimen-

ſtimenta, atque alia neceſſaria comparent. Neque eſt cur pauperes de divina ſapientia conquerantur. Deus enim, qui omnia novit, & omnes diligit, unicuique dedit, quod ei ad vitam ſempiternam obtinendam utilius eſſe prævidit. Quomodo in terris medici ægrotis quibuſdam inediam imperant, & venam ſecant; aliis vinum & carnes indulgent, & ut recreentur, jubent. Plurimi nunc certè pauperes ſalutem æternam conſequuntur, qui, ſi divites fuiſſent, in æternum periiſſent. Et quamvis divites quoque ſalvi eſſe poſſint, ſi divites eſſe ſtudeant in operibus bonis, & facilè ac libenter tribuant, quod ad communicandum, non ad recondendum a communi Domino acceperunt: tamen negari non poteſt, quin via ad vitam æternam tutior, & planior, & expeditior ſit paupertas, quàm divitiæ. Non decipit nos divinus Magiſter, qui ait: *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum cælorum.* (*Mat.* 19.) & iterum: *Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei. &, Væ vobis divitibus, quia habetis conſolationem veſtram.* (*Luc.* 6.) Neque decipit nos Apoſtolus, cùm ait in priore ad Timotheum: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* (1. *Tim.* 6.) Et quod Dominus & Apoſtoli verbo docuerunt, idipſum confirmarunt exemplo. De ſe enim Dominus dicit: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* (*Luc.* 9.) Et Apoſtolus de ſe & coapoſtolis ſuis ait: *Uſque in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, &*

Digitized by Google

nudi ſumus, & colaphis cadimur, & inſtabiles ſumus; (1. *Cor.* 4.) id eſt, propriam domum non habemus. Neque dubitari poteſt, quin ſapientia Dei, & filii ac diſcipuli Sapientiæ, viam ad vitam planiſſimam & tutiſſimam elegerint. Sed quia *ſtultorum infinitus eſt numerus*, (*Eccl.* 1.) pauci viam hanc ſponte eligunt, plurimi autem ab ea toto effectu viribuſque declinant.

Poſtremum illud eſt, in quo longitudo divinæ ſapientiæ cernitur, quòd quemadmodum ipſa æterna eſt, ſic rebus omnibus inſtinctum vivaciſſimum indidit conſervandi ſui, ac vitam vel eſſe ſuum, quo poſſint, diutiùs propagandi. Videmus homines cùm in periculo vitæ ſe conſtitutos cernunt, omnia movere, nec ullis opibus aut laboribus parcere. Videmus animantia omnia ſupra vires cum robuſtioribus pugnare, ne vitam amittant. Videmus lucernam ardentem, cùm proxima extinctioni eſt, bis terve ſe ipſam excitare, & magnam flammam emittere, ut viribus totis cum extinctione colluctari videatur. Videmus guttas aquæ aliquando pendere de ligno vel lapide, ſeque in orbem redigere, & quamdiu poſſunt ſeipſas ſuſtinere, ne diffluant & pereant. Videmus gravia contra naturam aſcendere, & levia item contra naturam deſcendere, ne detur vacuum, & ipſa disjuncta a rebus aliis conſervari non poſſint. Sed mirabilius eſt, quòd ad propagandam ſpeciem tam vehementem affectum indiderit Deus parentibus erga proles, ut omnino incredibile videatur. Videmus gallinam infirmari pro pullis, & quamvis infirmam ac debilem, acerrimè pugnare contra milvos, & canes, & vulpes.

Digitized by Google

pes. Quot verò dolores & labores tolerent libenter mulieres in pariendis & educandis infantibus, omnes norunt. Hujus rei cauſa eſt conſilium ſapientiæ Dei, qui ut hanc propagationem, veluti umbram æternitatis aleret, amorem vehementiſſimum animantibus omnibus, etiam brutis & feris, erga proles impreſſit. Nam cùm multa ſint animantia, quorum deſtructioni omnes homines dant operam, vel utilitatis propriæ cauſa, ut lepores, apri, cervi, turdi, coturnices, perdices, piſces fere omnes; vel ne noceant, ut lupi, vulpes, ſerpentes, & alia id genus innumerabilia; facilè ſpecies animalium multæ jamdudum periiſſent, niſi Dei ſapientia per hunc affectum conſervationi & propagationi eorum providiſſet. Sed ſi tantus amor naturaliter ineſt omnibus viventibus erga vitam iſtam brevem & ærumnis plenam: quantus eſſe deberet amor in nobis erga vitam beatam & ſempiternam? O cæcitas, & ſtultitia generis humani! res omnes pro vita breviſſima, pro umbra æternitatis, laborant ſupra vires: & homo ratione præditus, pro vera æternitate vitæ feliciſſimæ non dignatur laborare, non dico ſupra vires, ſed pro viribus. Res omnes ex naturali inſtinctu mortem temporariam horrent, & fugiunt ſuper omnia mala: Et homo ratione inſtructus, & fide divina edoctus, mortem ſempiternam neque horret neque fugit, ſaltem, ut temporaria mala fugere & horrere conſuevit. Verè igitur dixit Eccleſiaſtes: *Stultorum infinitus eſt numerus.* (*Eccl.* 1.) Et verè dixit Veritas in Evangelio: *Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam!* (*Mat.* 7.)

CAP. III. Jam verò altitudo practicæ ſapientiæ Dei perſpicitur in opere redemptionis. *Non ſatiabar*, inquit ſanctus Auguſtinus, *dulcedine mirabili conſiderare altitudinem conſilii tui ſuper ſalutem generis humani*. (*Lib.* 9. *Confeſſ. c.* 6.) Altiſſimum verè conſilium fuit, per ignominiam crucis reſarcire omnia damna, quæ aſtutia diaboli per peccatum primi hominis fecerat, & ita reſarcire, ut pulchrius fuerit opus inſtauratum, quàm fuiſſet antequam reſtauratione indigere cœpiſſet. Quatuor mala nata ſunt ex peccato primi hominis: injuria Dei ex ſuperbia & inobedientia Adami; pœna primi hominis, & totius humani generis, id eſt privatio gratiæ Dei, & ſempiternæ beatitudinis; contriſtatio Angelorum, quibus vehementer diſplicuit injuria Dei, & miſeria, hominum; gaudium diaboli, & omnium ſpirituum malignorum, qui lætabantur, hominem a ſe devictum atque proſtratum. Hæc omnia mala ſuſtulit, & in majora bona convertit ſapientia Dei per myſterium crucis, ut non ſine cauſa canat Eccleſia: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit Redemptorem! Certè enim ſi veſtem novam & pretioſam, caſu aliquo ſciſſam & laceram, ſartor induſtria ſua & ornamento aliquo ſuperaddito ita reſarciret, ut elegantior & pretioſior fieret, jure dici poſſet felix ſciſſio, quæ tantæ venuſtati occaſionem dedit. Primus igitur homo per aſtutiam & invidentiam diaboli in ſuperbiam elatus, affectavit ſimilitudinem Dei, & inobediens Deo præceptum ejus prævaricatus eſt: ita Deo debitum honorem quadammodo rapuit. Sed ſecundus Adam Chriſtus, qui ſapientia Dei eſt, *humiliavit ſemetipſum*,

fa-

factus obediens uſque ad mortem; (*Phil.* 2.) & honorem Deo reſtituit multò majorem, quàm fuerit ille, quem primus Adam ſuperbiendo & inobediendo abſtulit. Adam enim purus homo erat, & ſi Deo paruiſſet, in re facillima paruiſſet. Quid enim magni erat primis hominibus, abſtinere a fructibus unius arboris vetitæ, cùm plurimis & optimis abundarent? Itaque peccatum quidem eorum graviſſimum fuit, & tantò gravius, quantò facilior obedientia fuiſſet, cùm nihil laboris contineret. Chriſtus verò Deus & homo erat, & humiliavit ſe ad obediendum Deo Patri in re omnium maxima & laborioſiſſima, id eſt, in morte crucis plena doloris & ignominiæ. Proinde ſi conſideretur eminentia perſonæ, & profundum humilitatis & obedientiæ, nihil poteſt cogitari majus, vel magis meritorium, vel honorificentius Deo, quàm humilis illa Chriſti obedientia. Itaque veriſſimè dicebat Dominus in Evangelio: *Ego te clarificavi ſuper terram*. (*Joan.*17.) Verè enim coram Angelis Dei, & coram omnibus ſanctis mentibus Prophetarum, & aliorum, quibus iſta innotuerunt, glorificavit Deum Patrem Jeſus Chriſtus gloria planè inenarrabili. Et ſi Angeli in Chriſti nativitate ob humilitatem præſepis cecinerunt, *Gloria in altiſſimis Deo*; (*Luc.* 2.) multò magis hoc ipſum majori jubilo cantaverunt ob humilitatem crucis. Jam verò ipſe homo, ſi non peccaſſet, obtinuiſſet ad ſummum æqualitatem Angelorum: nunc autem per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, obtinuit genus humanum, ut unus homo ſuper omnes Angelos exaltatus in dextera Dei ſedeat, ſitque caput & Domi-

Digitized by Google

nus Angelorum & hominum. Sic enim de Chriſto ſcribit Apoſtolus Petrus in priore Epiſtola: *Profectus in cælum, ſubjectis ſibi Angelis, & poteſtatibus, & virtutibus;* (1. *Pet.* 3.) & coapoſtolus ejus Paulus ad Philippenſes: *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen; ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum.* (*Phil.* 2.) Itaque Filius clarificavit Patrem humilitate paſſionis, modo inenarrabili; & Pater clarificavit Filium exaltatione ad dexteram ſuam, modo item inenarrabili: quæ clarificatio ita redundavit in totum humanum genus, ut planè ſint ingratiſſimi, qui hoc immenſum beneficium non agnoſcunt, & pro eo gratias Deo non agunt. Quid? quòd non ſolus Chriſtus Deus & homo, ſed ipſa mater ejus exaltata eſt ſuper omnes choros Angelorum, quæ tamen homo ſolùm eſt, non Deus. Quare homines tanta acceſſione gloriæ ſibi facta, ad eam, quam habuiſſent, ſi primus homo non peccaſſet, jure poſſunt exclamare: O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit Redemptorem! Porro Angeli ſancti ſicut contriſtati ſunt de caſu primi hominis, tamquam de graviſſima ærumna fratris ſui minoris: ſic etiam maximo gaudio affecti ſunt ex copioſa redemptione per Chriſtum facta. Si enim gaudium eſt in cælo coram Angelis de uno peccatore pœnitentiam agente; quantò magis gaudium maximum fuiſſe credendum eſt coram eiſdem Angelis, quando viderunt, per Chriſtum hominem juſtitiæ Dei pleniſſimè ſatisfactum pro humano genere fuiſſe, & clave crucis ejus aperta credentibus regna cælorum? (*Luc.* 15.)

Neque

Digitized by Google

Neque ſuſpicandum eſt, Angelos ſanctos moleſtè tuliſſe, quòd hominem Chriſtum, & beatiſſimam Virginem ſupra ipſorum Angelorum eminentiam Deus extulerit: abeſt enim omnis livor & invidentia ab Angelis, & iidem charitate veriſſima atque ardentiſſima pleni ſunt: charitas autem non æmulatur, non inflatur, non triſtatur de bono alieno, ſed collætatur & congaudet bonis omnibus de dono ipſorum, non minùs quàm ſi proprium eſſet. Itaque verè canit Eccleſia: Aſſumpta eſt Maria in cælum, gaudent Angeli. Non inquit, Triſtantur: ſed, Gaudent Angeli, quòd Virginem Deiparam exaltatam videant ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna. Intelligunt enim id juſtiſſimè factum a Deo, qui nihil niſi ſapientiſſimè & juſtiſſimè facit: & ſimul voluntatem habent cum Dei voluntate ita conjunctam inſeparabili & indiſſolubili amoris nexu, ut quod placet Deo, ipſis etiam placeat, neque ullo modo diſplicere poſſit.

Diabolus autem, qui ad tempus exultavit ob devictum ac proſtratum a ſe primum hominem, multò majorem triſtitiam habuit de victoria Chriſti hominis, quàm fuerit prior exultatio. Ex victoria enim Chriſti factum eſt, ut jam non ſolùm viri, qualis erat Adam, ſed etiam parvuli & feminæ diabolo inſultent, ac de ipſo triumphent. Non fuiſſet turpe diabolo vinci ab Adamo in paradiſo, quando carebat ignorantia & infirmitate, & armatus erat juſtitia originali, quæ partem inferiorem rationi ita ſubjiciebat, ut rebellare non poſſet, niſi priùs mens ipſa Deo rebellis exiſteret. At nunc vinci diabolum ab homine mortali, peregrino, ignorantiæ & concupiſcentiæ obnoxio, ſummum dedecus eſt:

& vincitur tamen per Chriſti gratiam , & ita vincitur , ut multi trophæa caſtitatis , patientiæ , humilitatis , charitatis erigant , quamvis diabolus ignita jacula ſua tentationum & perſecutionum aſſiduè jaciat . Atque in hac re admiranda eſt ſupra modum altitudo ſapientiæ Dei . Vidit enim Deus neceſſarium eſſe generi humano contra inſidias diaboli , contemptum temporalium bonorum , voluptatum carnis , affluentiæ divitiarum , gloriæ mundanæ , & ſimilium , quæ ſunt laquei diaboli , & captivos demergunt in interitum & perditionem . Quid igitur excogitavit , ut iſta hominibus amareſcerent , & contraria , id eſt, caſtitas , paupertas , humilitas , patientia , contemptus denique mundi , dulceſcerent ? (1. *Tim.* 6.) deſcendit ipſe de cælo , & forma ſervi ſuſcepta , medicamentum neceſſarium , homini ægroto , ſed amariſſimum , & horrendum ita exemplo ſuo dulce & ſuave reddidit , ut multi jam homines magis ament jejunium , quàm crapulam ; paupertatem , quàm divitias ; virginitatem , quàm conjugium ; martyrium , quàm delicias ; obedire , quàm imperare ; contemni , quàm honorari ; ſubeſſe , quàm præeſſe ; humiliari , quàm exaltari . Quis enim videns Deum in forma humana , plenum ſapientia & gratia , & qui nec falli nec fallere poteſt , pauperem , humilem , patientem , continentem , & quod mirabilius eſt , pro redimendo humano genere cruci affixum , & pretioſo effuſo ſanguine voluntariè & ex ardentiſſima charitate morientem , non animetur & excitetur ad imitandum ?

Hæc fuit adinventio ſapientiæ Dei alta & mirabilis : de qualibus adinventioni-

Digitized by Google

tionibus canit Iſaias: *Notas facite in populis adinventiones ejus*. (*Iſa.* 12.) Sed adhuc tamen hæc altiſſima ſapientia Dei ſtultitia videtur non ſolùm ſapientibus hujus mundi, ut dicit Apoſtolus in priore ad Corinthios, ſed etiam carnalibus & animalibus hominibus, qui in Chriſtum credunt, ſed Chriſti veſtigia ſequi recuſant; (1. *Cor.* 1.) quos idem Apoſtolus inimicos crucis Chriſti vocavit. Tu verò, anima mea, ſatage ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, id eſt, ſapientiam de ſtultitia, ſapientiam Dei de ſtultitia crucis. (*Phil.* 3.) Scrutare attentè & diligenter, quis ille ſit, qui pendet in cruce, & cur ita pendeat: Et cùm inveneris, illum ipſum eſſe *qui ſedet ſuper Cherubim*, (*Pſ.* 98.) imo *qui ſedet ad dexteram majeſtatis in excelſis*, (*Heb.* 1.) facilè intelliges, eum non pendere in cruce ob ſua delicta, neque ob ſuam infirmitatem, neque ob aliorum potentiam, ſed voluntariè ob ardentiſſimum deſiderium ſatisfaciendi juſtitiæ divinæ pro peccatis totius mundi, ob honorem & gloriam Dei Patris, ob ſalutem æternam omnium electorum, ac, ut loquitur Apoſtolus, *ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam neque rugam*; (*Eph.* 5.) denique ob amorem tuum, quia videlicet dilexit te, & tradidit ſemetipſum pro te hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuavitatis. (*Gal.* 2.) Cùm, inquam, iſta inveneris, quæ veriſſima ſunt, aſſurge per amorem intimum in tantum benefactorem, & ad ejus imitationem incipe ardenter ſitire gloriam Dei, ſalutem omnium gentium, ſed præcipuè totius Eccleſiæ pulchritudinem & gloriam, & tuam ipſius æternam

Digitized by Google

ternam ſalutem: incipe ſitire perfectum odium iniquitatis, puritatem cordis, perfectionem juſtitiæ, ut aliquando etiam ſitire incipias participationem crucis Domini tui, & gloriari in tribulationibus, & in anguſtiis, ut poſtea quoque particeps fias Reſurrectionis cum juſtis ad gloriam, non ad pœnam cum impiis.

CAP. IV. Reſtat profunditas ſapientiæ practicæ, quæ in providentia, & prædeſtinatione, & judiciis Dei conſiſtit. Scriptum eſt enim: *Judicia tua abyſſus multa.* (*Pſ.* 55.) Ac primùm providentiam Dei admirabilem prorſus eſſe, colligitur ex eo, quòd Deus res omnes creatas immediate regit, atque ad fines ſuos ducit: *Æqualiter*, inquit Sapiens, *cura eſt illi de omnibus.* (*Sap.* 6.) id eſt, nulla re excepta, Deus omnia curat, ita ut nec paſſerculus cadat in terram ſine providentia Dei, ut Salvator dicit. (*Mat.* 10.) (*Luc.* 12.) Qui numerare poterit multitudinem rerum totius univerſitatis, is aliquo modo ſuſpicari poterit magnitudinem ſapientiæ Dei omnia & ſingula regentis & dirigentis. Poterit quidem unus Pontifex Maximus totum orbem Chriſtianum generali providentia regere, ſed non particulari, quæ ſe extendat ad ſingulos Chriſtianos: ideo enim multos Epiſcopos vocat in partem ſollicitudinis. Et poteſt unus Rex multas provincias generali providentia gubernare, ſed non particulari, quæ cives ſingulos complectatur, & ea de cauſa multos adhibet Proreges, vel Prætores, vel Præſides. Deus autem ſic curat ſingulos ut omnes, & omnes ut ſingulos. Paſſerculus *non eſt in oblivione coram Deo:* (*Luc.* 12.) *capilli capitis* noſtri *omnes* ab eo *numerati ſunt.* (*Mat.*

Digitized by Google

(*Mat.* 10.) ac ne unus quidem peribit illius providentia ſuper nos ſemper vigilante. Pulli ipſi corvorum a parentibus deſtituti, a Deo non deſtituuntur. (*Pſ.* 146.) Quàm ſecurè ergo quieſcere potes, anima mea, in ſinu tanti patris, etiam in mediis tenebris? inter ora leonum & draconum? inter innumerabiles ſpirituum innumerabilium legiones? adhære tantum illi amore ſincero, timore ſancto, ſpe non fluctuante, fide non dubia. Nec verò ſolùm res ſingulas & præſentes Dei providentia curat; ſed etiam *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter*. (*Sap.* 8.) Ideo enim Rex ſæculorum Deus appellatur, quia ſæculorum ordinem ipſe conſtituit, & regnorum ſucceſſiones & temporum viciſſitudines & varietates ab ipſa æternitate diſpoſuit. (1. *Tim.* 1.) Nihil novum, nihil non prævisum, nihil præter opinionem Deo accidere poteſt: *Cogitationes* quidem *mortalium timidæ ſunt, & incertæ providentiæ noſtræ*, (*Sap.* 9.) ut inquit Sapiens, quoniam de rebus futuris nihil niſi fallaces conjecturas habemus: Deus autem non minùs certò futura omnia novit, quàm præterita vel præſentia; atque in mente ſua ante mundi conſtitutionem rerum omnium ſucceſſiones ordineſque diſpoſuit: ac propterea Mater Eccleſia publicè ac ſecurè decantat, providentiam Dei in ſua diſpoſitione non falli. Quia tamen ratio providentiæ divinæ occultiſſima eſt, & judicia ejus abyſſus multa: (*Pſ.* 35.) inde fit, ut nonnulli videntes plurima mala inter homines fieri, eaque impunita dimitti, in præcipitium illud ruant, ut credant res humanas Dei providentia non gubernari, aut certè ma-

la omnia Dei voluntate committi: quorum utrumque impium eſt: ſed magis poſterius, ut ſcribit ſanctus Auguſtinus. Illi autem in hæc errorum præcipitia ruunt, qui vident partem providentiæ divinæ, partem non vident; (*Lib.* 1. *De ord. c.* 1.) & cùm expectare deberent exitum rerum, qui in extremo judicio manifeſtus omnibus erit, illi ante tempus temerè judicare audent, & in errores graviſſimos incidunt. Ideo clàmat Apoſtolus in priore ad Corinthios: *Nolite ante tempus judicare, quoad uſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* (1. *Cor.* 4.) Illuſtrat ſanctus Auguſtinus rem hanc inſigni ſimilitudine. Si quis, inquit, in vermiculato pavimento unius ſolius teſſellæ modum intueri poſſet, vituperaret artificem veluti ordinationis & compoſitionis ignarum; quia videlicet particulam operis illius videt, maximam partem non videt: qui ſi partes omnes & connexionem earum cerneret, ſine dubio mirificè opus & opificem laudaret. Sic igitur vident multi homines impios proſperè agere, juſtos contra premi & affligi; nec ſciunt, quid in futurum ſervet Deus, vel impiorum iniquitati, vel juſtorum patientiæ, & ideo prorumpunt in verba blaſphemiæ, vel cum illis, qui dicebant apud Job; Circa cardines cæli Deus ambulat, nec noſtra conſiderat: (*Job.* 22.) vel cum aliis, qui apud Malachiam dicunt: *Omnis, qui facit malum, bonus eſt in conſpectu Domini; & tales ei placent.* (*Mal.* 2.) Aliam ſimilitudinem adferre ſolet S. Augùſtinus variis in locis, a carminibus deſumptam, Si quis enim cùm incipit audire carmen heroicum, in prin-

principio vel in medio dicat, carmen non eſſe bonum, meritò ſtultitiæ arguetur: expectet, ut omnes ſyllabæ ſonent & tranſeant, & tunc reprehendat, ſi carmen non placet. Sic omnino ſtultiſſimi ſunt, qui ordinatiſſimam providentiam Dei vituperare audent, antequam totus providentiæ ordo decurrat.

Ergo, anima mea, ſi ſapis, ſatage, quantum potes, ut mala non fiant; hoc enim tibi imperat Deus: ſed cur ipſe mala permittat, judicio ejus relinque, quod occultum eſſe poteſt, injuſtum eſſe non poteſt.

CAP. V. Quamvis autem abyſſus magna ſit ratio providentiæ Dei in rebus humanis gubernandis; tamen abyſſus eſt ſine ulla comparatione profundior ratio prædeſtinationis & reprobationis æternæ. Nam cur Deus multos impios temporalibus bonis repleat, & peccata eorum impunita in hac vita relinquat; & contra, cur multos innocentes egeſtate premi, & injuſtè vexari, & flagellari, atque occidi permittat; non poteſt quidem a nobis inveſtigari de ſingulis, poſſumus tamen in univerſum cauſam aliquam probabiliter aſſignare. Deus enim ſæpe facit impios affluere temporalibus bonis, ut bona aliqua eorum opera moralia remuneret, cùm vitam illis non ſit daturus æternam: vel ut eos temporalibus beneficiis alliciat ad converſionem a peccatis, atque ad beneficia æterna ſperanda & deſideranda perducat; eorum verò peccata aliquando in hac vita non punit, quoniam ſatis ea puniet in gehenna: juſtos autem inopia, ignominia, vexationibus variis affligi ſinit, tùm ut peccata eorum levia in hoc tempore purget, tum ut glorioſiùs & ſplendidiùs patientiam, & humilitatem, atque alia eorum merita in æterna vita coronet. At cur Deus Jacob dilexerit, & Eſau odio

odio habuerit, antequam quidquam boni vel mali egiſſent, quis inveſtigabit? (*Mal.* 1.) Atque hoc eſt, quod admiratur Apoſtolus ad Romanos. Erant enim gemelli fratres, ejuſdem patris & matris filii: (*Rom.* 9.) & tamen unum Deus prædeſtinando dilexit, alterum reprobando odio habuit. Et ne quis fortè dicat, prævidiſſe Deum opera bona unius, & alterius mala futura: prævenit Apoſtolus hanc reſponſionem, dicens hoc factum eſſe, ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret: & allegat verba Dei apud Moyſem: *Miſerebor, cujus miſereor; & miſericordiam præſtabo, cujus miſerebor.* (*Exo.* 33.) Quis item non obſtupeſcet, unum longo tempore perſeveraſſe in bonis operibus, & in fine defeciſſe, & periiſſe, ut Judam proditorem; & alterum longo tempore perſeveraſſe in operibus malis, & in fine vitæ mutatum, continuò in paradiſum evolaſſe, ut felicem latronem? Dices: At Judas Chriſtum prodidit, & latro Chriſtum confeſſus eſt. Vera ſunt hæc quidem: ſed non poterat Chriſtus Judam reſpicere, ut reſpexit Petrum? & gratiam illam efficacem Judæ inſpirare, quæ a nullo duro corde reſpuitur? & numquid non poterat Chriſtus utrique latroni ſecum pendenti fidem & pœnitentiam donare, ſicut donavit uni, vel utrumque ſinere in peccatis ſuis vitam finire, ut permiſit unum? Et quis rationem reddere poterit, cur aliquos Deus rapiat, ne malitia mutet intellectum eorum, ut Sapiens loquitur de Enoch; & multos non rapiat, ſed ſinat de bonis fieri malos, & in malitia illa finire dies ſuos? (*Sap.* 4.) Sed quid dicemus de integris regionibus, quarum aliquæ citiſſimè, aliæ tar-

tardiſſimè vocatæ ſunt ad fidem, ſine quæ ſalvari nemo poteſt? *Qui enim non credit, jam judicatus eſt.* (*Joan.* 5.) Et, ut Apoſtolus loquitur, *omnis quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur?*

Iſta ſunt ſecreta altiſſima & profundiſſima, quæ Pater poſuit in abyſſo ſapientiæ ſuæ, quam Apoſtolus non aperit, ſed miratur, cùm dicit: *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! quis enim cognoſcit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit?* (*Rom.* 11.) Hoc ſolùm ſcire nobis licet, apud Deum nullam eſſe iniquitatem: & in noviſſimo die neminem futurum, qui non poſſit jure dicere: *Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum*: (*Pſ.* 11. ac præterea hoc ſecretum utile nobis omnibus eſſe, cùm hinc fiat, ut nullus improbus de ſalute deſperet, nullus probus de certa ſalute præſumat: atque etiam, ut viri probi de nullius improbi converſione diffidant, pro omnibus orent, ac de omnium ſalute ſolliciti ſint; & contra nemo, quamtumvis bonus & ſanctus, inſoleſcat, cùm nemo ſciat quid craſtina ſit allatura dies, ſed omnes cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur. Tu verò, anima mea, his omnibus conſideratis, ſatage, ut certam facias per bona opera vocationem & electionem tuam, (*Phil.* 2.) ut Apoſtolus Petrus te monet in Epiſtola ſua poſteriore. (2. *Pet.* 1.) Quæ autem

ſint

ſint opera bona, quæ certam faciunt vocationem & electionem, docet Apoſtolus Joannes, cùm ait: *Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate.* (1. *Joan.* 3.) Charitas enim eſt, cum qua nemo damnatur, ſine qua nemo ſalvatur. Charitas autem per opera demonſtratur, cùm quis videlicet non ſpe retributionis temporalis, vel ex affectu inordinato ad creaturam, ſed ex intimo & puro amore Dei & proximi, vel eleemoſynas pauperibus elargitur, vel inimicis condonat injurias. Et quoniam non ſatis eſt incipere, ſed *qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit:* (*Mat.* 10.) ideo dicit Apoſtolus, *Satagite*; quod eſt, anxiè, & ſollicitè ac diligentiſſimè incumbite in negotium ſalutis æternæ. Et verè ſi quod eſt probabile argumentum electionis divinæ, illud eſt, cùm homo ſollicitus de ſalute, magis quàm de ulla re alia, non ceſſat orare Deum pro dono veræ pœnitentiæ, & veræ humilitatis, & perfectæ charitatis, & perſeverantiæ uſque in finem, neque ſola oratione contentus, regnum Dei & juſtitiam ejus, ut Salvator admonuit, totis viribus quærere & invenire contendit.

GRADUS DECIMUS-QUARTUS.

Ex conſideratione miſericordiæ Dei.

CAP. I. SPiritus ſanctus in Scripturis ſuis miſericordiam Dei miris laudibus effert; ita ut illam ſuper omnia opera Dei prædicare non dubitet. Sic enim canit Propheta David: *Suavis Dominus*

uni-

Digitized by Google

univerſis; & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. (*Pſ.* 144.) Hujus attributi divini magnitudinem facilè perſpiciemus, ſi ejus latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profundum paulò attentiùs conſiderabimus. Latitudo miſericordiæ divinæ in eo poſita eſt, quòd Deus, iſque ſolus omnes miſerias tollere poſſit, & ab omnibus rebus aliquas tollat; idque faciat ex amore, quo res creatas diligit, non ob aliquam utilitatem ſuam. Poſſunt quidem res creatæ aliquam miſeriam tollere, ut panis famem, & potus ſitim, & veſtis nuditatem, & ſcientia ignorantiam, & ſic de ceteris: at nulla creatura omnem miſeriam tollere poteſt. Præterea ſunt miſeriæ quædam tantò graviores, quantò occultiores & interiores, quibus ſolus Deus remedium adhibere poteſt. Tales ſunt inſidiæ dæmonum, qui plurimi, verſutiſſimi, potentiſſimi, & in nos peſſimè animati ſunt. tales etiam ſunt errores & cæcitates mentis & conſcientiæ erroneæ, quas nos ipſi in nobis non videmus, ut ſæpe nobis videamur optimè valere in homine interiore, cùm graviſſimè & periculoſiſſimè laboremus. Quis nos ab ejuſmodi miſeriis eripere poteſt, niſi ſolus medicus omnipotens? Et quoniam nobis inſcientibus ſæpe Deus miſericorditer nos ab ejuſmodi miſeriis liberat, omnes homines ingrati meritò dici poſſunt erga Deum, ut ipſe Dominus teſtatur cùm dicit, Patrem cæleſtem benignum eſſe ſuper ingratos & malos. (*Luc.* 6.) Vix enim minimam partem beneficiorum Dei cognoſcimus, ac ne pro illa quidem parte gratias agimus ea devotione & humilitate, qua deberemus. Deinde, res creatæ non ſolùm non tollunt omnes miſerias, ſed paucas; at ne illas

qui-

quidem tollunt ab omnibus, ſed a paucis: ſolus Deus omnes miſerias, & ab omnibus tollere poteſt; & quamvis non ab omnibus omnes tollat, tamen nemo eſt, qui alicujus miſericordiæ Dei non ſit particeps. Rectè igitur Propheta canit: *Miſericordia Domini plena eſt terra*. (*Pſ.*32.) Eccleſia in Oratione dicit, *Deus cui proprium eſt miſereri*. Quoniam ad illum pertinet miſeriam tollere, qui miſeria caret; & ad illum ſolùm pertinet omnes miſerias ab omnibus rebus tollere, qui ſolus omni prorſus miſeria caret. Quis autem omni prorſus miſera caret, niſi ſolus Deus, qui eſt actus purus, & ſummum bonum, & de cujus eſſentia eſt beatitudo? O anima, ſi cogitatione attingeres, qualis ſit vita Domini tui & Patris tui, quæ ſuper omnem miſeriam elevata, pura, & tota felicitas eſt; quàm ex corde ſuſpirares ad ſinum ejus, ut de te quoque dici poſſet; *Non accedet ad te malum, & flagellum non approquinquabit tabernaculo tuo*. (*Pſ.* 90.) At inquies, Si poteſt Deus omnes miſerias ab omnibus rebus tollere, cur id non facit, cum ſit *Pater miſericordiarum*, (2. *Cor.* 1.) id eſt, Pater miſericordiſſimus? unde tot miſeriæ abundant in genere humano ſub gubernatione Patris miſericordiarum? & cur dicitur, *Miſericordia Domini plena eſt terra*, & non potiùs è contrario, Omni miſeria plena eſt terra? poteſt quidem Deus omnes miſerias tollere, ſed eas tantùm tollit, quas ſapientia ipſius judicat eſſe tollendas: ſapientia verò divina judicat, non expedire ipſis hominibus, ut omnes tollantur, & miſericordiam aliquando eſſe miſeriam aliquam non tollere, ut majori miſericordiæ præpare-

paretur locus. Apoſtolus ter rogavit Dominum, ut auferretur ab eo ſtimulus carnis: (2. *Cor.* 12.) & non eſt auditus, quia virtus in infirmitate perficitur. Non abſtulit Deus a Lazaro miſeriam paupertatis & plagarum, ut majori miſericordia portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. (*Luc.* 16.) Et ubi eſſent opera miſericordiæ tam neceſſaria ad meritum divitum, ſi non eſſent ulli pauperes eſurientes, ſitientes, nudi, ægroti, peregrini, carceribus mancipati? Et ſi deeſſent tentationes, & prælia cum dæmonibus, ubi eſſent triumphi & coronæ Virginum & Confeſſorum? Et ſi deeſſent labores & dolores, ubi eſſet corona patientiæ? Et ſi nulli eſſent perſecutores, ubi eſſet palma martyrii? Itaque in hoc exilio utrumque verum eſt; & terram plenam eſſe miſeriis, quia vel ipſa ſola peccata ingentes miſeriæ ſunt; & terram plenam eſſe miſericordia Domini, quoniam converſio peccatorum, & merita Sanctorum, & alia propemodum infinita tum ſpiritualia tum temporalia beneficia Dei, quid ſunt aliud, niſi continuæ & maximæ miſerationes conditoris noſtri Dei? Gratias agamus bono Domino noſtro, quia ſicut abundant in hac peregrinatione tribulationes noſtræ, ſic etiam abundat per miſericordiam ejus conſolatio noſtra: (2.*Cor.* 1.) *Domine, in cælo miſericordia tua*, (*Pſ.*35.) inquit David; quia ibi miſericordia erit ſine miſeria, quoniam miſericordia omnem omnino tollet miſeriam.

CAP. II. Jam verò longitudo miſericordiæ eſt longanimitas, ſive patientia, quam Scriptura miſericordiæ conjungere ſolet, ut partem vel ſpeciem ejus. Sic enim lo-

qui-

quitur David: *Miſerator, & miſericors Dominus, longanimis, & multùm miſericors.* (*Pſ.* 102.) & rurſus: *Miſerator, & miſericors Dominus; patiens, & multùm miſericors.* (*Pſ.* 144.) Admirabilis omnino eſt longanimitas ſive patientia miſericordiſſimi Patris noſtri Dei erga genus humanum, qualem non inveniemus, neque in dominis erga ſervos, neque in parentibus erga filios, quamvis utrique ſint homines. Ac primùm longanimis eſt Deus erga peccatores, expectans illos incredibili patientia, aliquando ab initio pueritiæ uſque ad extremam ſenectutem, tolerans violationem legis ſuæ, & lacerationem nominis ſui, & interim *benefaciens eis de cælo, dans pluvias & tempora fructifera, replens cibo & lætitia corda* ipſorum, (*Act.* 14.) ut loquitur Apoſtolus. Et quis eſt inter homines dominus aut parens tam mitis & facilis, qui ſi videat ſe contemni & injuriis affici a ſervo vel a filio, & longo tempore in hac perverſitate eos perſeverare, qui tandem non eos expellat ex domo ſua? At miſericordia Dei non vincitur a malitia hominum: *Sed patienter agit, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti*, (2. *Pet.* 3.) ut ſanctus Petrus affirmat in Epiſtola ſua. Et ſapiens inquit: *Miſereris omnium*, Dominè, *quia omnia potens; & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam.* (*Sap.* 11.) Deinde patientia major adhuc cernitur in eo, quòd peccatores multi per gratiam Dei de lacu miſeriæ & luto fæcis educti, & ex filiis tenebrarum filii lucis effecti, & ex reatu mortis æternæ ad adoptionem filiorum Dei & ſpem regni cæleſtis vocati, iterum atque iterum, & ſæ-

pe ac ſæpiùs relabentes ad priſtinam turpitudinem & ingratitudinem, tamen a longanimitate Dei non deſeruntur, ſed benigniſſimè ad converſionem expectantur & invitantur; & ſi ex corde pœnitentiam agant, tamquam filii prodigi a miſericordiſſimo Patre recipiuntur ad oſculum pacis, & ad priſtinos honores & dignitates. (*Luc.* 15.) Non ſine cauſa Dominus quærenti ſancto Petro, quoties peccanti in ſe fratri remittere injuriam deberet, an uſque ſepties? reſpondit: *Non dico tibi uſque ſepties; ſed uſque ſeptuagies ſepties.* (*Mat.* 18.) Nimirum, quod ipſe facit in indulgentia præſtanda pœnitentibus, idem nos facere voluit. Ipſe autem nullum terminum reconciliationi poſuit, niſi finem hujus vitæ: quamdiu vivit peccator, etiamſi ad annum centeſimum, vel ultra, labendo & relabendo pervenerit, a benigniſſimo Patre ad veniam delictorum admittitur. nulla eſt apud miſericordiam Patris pœnitentia ſera, modò ſit ſeria, & ex corde verè contrito & humiliato. Sed non ideo debet ullus abuti benignitate Dei, & de die in diem converſionem differre, cùm nemo ſciat, qua hora vel quo die de corpore ſit exiturus, & ad tribunal juſtiſſimi Judicis compariturus. Imò verò deberent omnes hac tanta & tam incredibili bonitate Dei invitari, & allici ad converſionem. Si enim tam benignus eſt Dominus erga peccatores ſæpiùs relabentes; quanta erit dulcedo Patris erga eos, qui poſt ſemel guſtatam gratiam Dei numquam ampliùs adduci poſſunt, ut ab ea, quibuſcumque pulſantibus tentationibus, ſeparentur ac divellantur? Sed eſt etiam alia longanimitas Dei ſupra modum mirabilis & amabi-

lis qua utitur in tolerandis offenſionibus juſtorum. Fecit enim nos Deus per infinitam benignitatem ſuam amicos ex inimicis, filios ex ſervis, hæredes regni ſui ex reis mortis æternæ: & tamen tanta eſt ingratitudo noſtra, ut quotidie reddamus ei mala pro bonis. Nam ſi Apoſtolus Jacobus dicit: *In multis offendimus omnes*; (*Jac.* 3.) quid nos dicere oportet, qui tam longo intervallo ab Apoſtolorum perfectione diſtamus? Ecce loquimur in oratione cum Deo, & ſtatim ab imaginatione ad alia cogitanda abrepti, quaſi terga vertimus Deo. Quis in terris dominus pateretur ſervos ſuos coram ſe aſtantes, & ſecum loquentes, continuò neglecto domino converti ad fabulandum cum ſervis? Quid dicam de verbis otioſis? de cogitationibus vanis? de operibus infructuoſis? de exceſſibus in cibo & potu, in ſomno & ludis? de negligentia in rebus ſacris? de omiſſione fraternæ correptionis? de aliis innumerabilibus offenſionibus, in quibus aſſiduè offendimus omnes? Et tamen Deus noſter *ſuavis, & mitis, & multæ miſericordiæ omnibus invocantibus* eum, (*Pſ.* 85.) tolerat hanc ruſticitatem & incivilitatem (ut ſic loquar) & ineptias filiorum ſuorum; quas certè homines ab hominibus non tolerarent. Id ſanctus Auguſtinus notat in tractatu ſuper Pſalm. 85. ad illa verba: *Tu, Domine, ſuavis & mitis es*. ubi deplorat infirmitatem humanam in vitandis evagationibus mentis in oratione, & magnificat manſuetudinem Dei in tolerandis tot injuriis ſervorum ſuorum. Nam ipſe novit figmentum noſtrum, & ſic nobiſcum agit, ut mater cum infantulo ſuo, quem fovet & nutrit, etiamſi ab illo

forté

forte percutiatur. Sed quamquam Deus toleret tam multas offenſiones noſtras, quia non ideo diſrumpit amicitiam, nec privat jure hæreditatis; tamen non inultas dimittet in judicio, in quo de verbis otioſis rationem reddemus, niſi ante lacrymis, vel oratione, vel alio genere ſatisfactionis purgata repererit. Ac ne fortè tu, anima mea, leves iſtas offenſiones exiſtimes, & ideo te ipſa ſeducens, negligas, audi ſanctum Bonaventuram, quid de B. Franciſco, viro utique divino lumine illuſtrato, ſcribat in ejus Vita cap. 10. *Graviter*, inquit, *ſe putabat offendere, ſi quando orationi deditus, vanis phantaſmatibus interiùs vagaretur. Cùm aliquid tale accideret, non parcebat confeſſioni, quin illud protinus expiaret. Hoc ſtudium ſic in uſum converterat, ut rariſſimè muſcas hujuſmodi pateretur. Fecerat in Quadrageſima quadam vaſculum, ut minutias temporis, ne omnino exciderent, occuparet, quod cùm dicenti Tertiam in memoriam veniens paululùm ipſius animum diſtraxiſſet, motus fervore ſpiritus, vaſculum igne conſumpſit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cujus ſacrificium impedivit*. Non ergo tam levis eſt culpa, evagatio mentis in oratione, aut in laudibus Dei, quàm multi putant; ſed magna eſt miſericordia & longanimitas Patris noſtri Dei, quòd non graviùs iraſcatur, aut non continuò propter eas nos puniat.

CAP. III. Sequitur altitudo miſericordiæ Dei: quæ ſumitur a cauſa movente Deum ad miſerendum: quæ quidem altiſſima eſt, & ſuper omnes cælos exaltata, juxta illud Pſalmi: *Domine, in cælo miſericordia tua*. (*Pſ.* 35.) &: *In æternum miſericor-*

dia ædificabitur in cælis. (*Pſ*. 88.) Nam aliqui homines miſerentur aliorum hominum, quia indigent opera illorum; atque hic quidem infimus gradus miſericordiæ eſt, cùm non tranſcendat utilitatem propriam; quomodo miſeremur etiam equorum, & canum, & pecorum noſtrorum. Alii miſerentur ob conſanguinitatem, vel amicitiam, quia videlicet filii ſunt, vel fratres, vel familiares & amici: & hic eſt gradus paulò altior, & incipit rationem habere virtutis. Alii denique miſerentur, quia ſunt proximi, id eſt, homines, ut ipſi ſunt, ab eodem Deo & ex eadem terra creati: proinde non diſcernunt, an ſint amici vel inimici, boni vel mali, noſtri an alieni; ſed omnium miſerentur, quos ad imaginem Dei creatos eſſe noverunt: atque hic eſt ultimus gradus, ad quem mortales aſcendere poſſunt. Deus autem miſeretur quidem rerum omnium, quia creaturæ ejus ſunt: & ſpeciatim miſeretur hominum, quia imagines ejus ſunt: & magis adhuc ſpeciatim miſeretur juſtorum, quia filii ejus ſunt, hæredes regni, & cohæredes Unigeniti ſui. Sed ſi quæras, cur Deus creavit mundum? cur hominem ad imaginem ſuam fecit? cur juſtificavit impios? cur in filios adoptavit? cur regni ſui heredes conſtituit? Nihil omninò reſponderi poteſt, niſi quia voluit. & quare voluit? niſi quia bonus eſt: bonitas enim diffundit ſeſe, libenterque communicat. In cælo igitur ædificata eſt miſericordia; & de altiſſimo habitaculo, ex corde videlicet ſummi Patris, deſcendit in terram, eamque replevit, (*Pſ*. 88.) ut caneretur a Propheta: *Miſericordia Domini plena eſt terra*. (*Pſ*. 32.) Itaque in ſe invenit Deus, unde miſereatur no-

noſtri; in nobis invenit, unde nos puniat. Erige nunc, anima mea, oculos mentis ad fontem illum altiſſimum miſericordiæ, reſpice ſummam illam puritatem, nulla proprii commodi intentione permixtam. Et cùm audis Magiſtrum omnium exhortantem, & dicentem: *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt: (Luc.6.)* enitere quantùm potes, ut non ſolùm miſerearis conſervorum tuorum, ſed illó puró affectu miſerearis, quo Pater cæleſtis miſeretur noſtri. Si dimittis injuriam detrahenti, vel calumnianti, dimitte ex vero corde, oblivioni perpetuæ mandans omnem offenſam; nam & Pater noſter obliviſcitur peccata noſtra, ut ſcribit Ezechiel Propheta; & quantùm diſtat ortus ab occidente, longè facit à nobis iniquitates noſtras, (*Ex.* 18.) ut loquitur David, ne videlicet nobis ampliùs nocere queant. (*Pſ.* 102.) Si donas eleemoſynam pauperi, intellige te magis accipere, quàm dare: quoniam qui miſeretur pauperis, fœneratur Domino; & ideo humiliter & reverenter dona, non tamquam eleemoſynam pauperi, ſed quaſi munuſculum Principi. (*Pro.* 18.) Si quid imcommodi pateris, ut proximo egenti proſis; cogita quantùm diſtes a Domino tuo, qui ut tibi prodeſſet, vitam & ſanſanguinem dedit. Ita fiet, ut ſine ſpe mercedis terrenæ, & ſine ullo inanis gloriæ ſtimulo, ſed ex ſolo & puro amore Dei & proximi, in miſericordiæ virtute proficias.

CAP. IV. Reſtat profunditas conſideranda miſericordiæ Dei: ac quemadmodum altitudo miſericordiæ in cauſa maximè ſplendet, ſic profunditas ejuſdem in effectis quærenda eſſe videtur. Illa igitur miſericordia parùm om-

nino profunda, & ſuperficialis dicenda eſt, quæ ad ſola verba deſcendit. Illa profundior, quæ non verbis tantùm conſolatoriis, ſed etiam beneficiis miſeros ſublevat & reficit: Illa profundiſſima, quæ non ſolùm loquendo, & donando, ſed etiam patiendo, & labores ac dolores ſubeundo miſerabiles juvat. Jam Deus noſter, cujus miſericordiæ non eſt numerus, omnibus modis miſertus eſt nobis. Ac primùm litteras conſolatorias ad nos miſit, quæ ſunt Scripturæ divinæ, de quibus dicunt Machabæi: *Habentes ſolatio ſanctos libros, qui ſunt in manibus noſtris*. (1. *Mac.* 12.) Nec ſolis litteris, ſed etiam ſermonibus prædicatorum, qui funguntur legatione pro Chriſto (2. *Cor.* 5.) ad noſtram peregrinationem, & inſpirationibus internis ad nos loquitur Deus, auxilium protectionemque promittens. *Audiam*, inquit David, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam; & ſuper ſanctos ſuos, & in eos, qui convertuntur ad cor.* (*Pſ.* 84.) Deinde, beneficia miſericordiæ Dei contra multiplices miſerias noſtras, tum ſpirituales tum temporales, tam multa ſunt, ut numerari non poſſint. Ubique enim *coronat* nos *in miſericordia & miſerationibus*. (*Pſ.* 102.) id eſt, undique circumdat nos beneficiis miſericordiæ ſuæ. Tertiò, deſcendit miſericordia Dei per myſterium incarnationis ad labores & dolores, ad famem & ſitim, ad ignominiam & opprobria, ad livores & vulnera, ad crucem & mortem, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & a ſempiterna morte, quæ iniquitati debebatur. Eſtne abyſſus aliqua profundior, ad quam deſcendere potuerit miſericordia Dei? Eſt omnino. Id enim

enim fecit non ex debito, ſed ex gratia. *Oblatus* enim *eſt, quia ipſe voluit.* (*Iſ.* 35.) (*Phil.* 2.) Quis enim coegit Filium Dei, qui non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Patri, exinanire ſemetipſum, formam ſervi accipiendo? propter nos egenum fieri, ut nos ſua inopia locupletaret? (2.*Cor.*8.) humiliari uſque ad mortem, mortem autem crucis, (*Phil.* 2.) ut nos vivificaret & exaltaret? Certè ſolus amor coegit, ſola miſericordia impulit. Sed eſt adhuc aliquid profundius: nam voluit in opere noſtræ ſalutis nobiſcum communicare gloriam & honorem. Satis apta videbatur diviſio illa angelica: *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax:* (*Luc.* 2.) honor Deo, utilitas hominibus. ſed miſericordia Dei voluit totam utilitatem eſſe noſtram, & partem gloriæ eſſe ſuam, & partem noſtram. Voluit enim nobis conferre gratiam, per quam ipſi cooperaremur noſtræ ſaluti, & verè mereremur vitam æternam, quam nobis Chriſtus meruit: non quòd non ſufficeret meritum Chriſti, ſed ut communicaret nobis laudem & gloriam propriæ ſalutis. Unde dicitur in Evangelio: *Redde illi mercedem.* (*Mat.* 20.) & Apoſtolus gloriatur, dicens: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.* (2. *Tim.* 4.) Denique profundiſſima eſt miſericordia Dei erga homines, præſertim pios & timentes Deum; quia ſuperat affectum patris & matris, quo majorem nos in terris nullum novimus. Audi Prophetam Iſaiam: *Numquid obliviſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filii uteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviſcar tui.* (*Iſ.* 49.) Audi Davidem, *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus*

tibus ſe. (*Pſ*. 102.) Ac ne diceres, inveniri etiam parentes, quorum amor in filios aliquando mutatur in odium: addit David de miſericordia Dei in filios: *Miricordia Domini ab æterno, & uſque in æternum, ſuper timentes eum*. cujus etiam durationis nos ſecuros reddit Apoſtolus, cùm in poſteriore ad Corinthios vocat Deum, Patrem miſericordiarum, & Deum totius conſolationis. (2. *Cor*. 1.) Itaque non ſolùm Pater eſt Deus timentium ſe, ſed Pater miſericordiſſimus, & ad conſolandum paratiſſimus: tollit enim miſerias afflictionum & tribulationum a filiis ſuis quas judicat ipſis expedire ut tollantur, & in hac re Patrem miſericordiarum ſe oſtendit: & ad facilè tolerandas miſerias, quas judicat ipſi expedire ut non tollantur, præbet ineffabilem conſolationem, in qua re Deum ſe totius conſolationis eſſe demonſtrat. Dicit autem Apoſtolus, *totius conſolationis*, propter duas cauſas. Primùm, quoniam Deus novit ſuos conſolari in omni genere tribulationis, quod certè mundus facere non poteſt, quia ſæpe non intelligit cauſam tribulationum. Quomodo amici Job erant oneroſi conſolatores, ut ipſe dicit, quia non noverant cauſam morbi, & applicabant medicinam, ubi non oportebat: (*Job*. 16.) vel tam grandis eſt interdum tribulatio, ut nulla conſolatio humana illam æquare poſſit. Deus autem, medicus ſapientiſſimus & omnipotentiſſimus, omnem omnino morbum curare poteſt: & ideo dicit Apoſtolus: *Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra*. (2. *Cor*. 1.) Deinde dicitur Deus totius conſolationis, quoniam tam plenè & tam affluenter conſolari novit, ut magis libeat pati tribulationem cum tali conſolatione con-

jun-

junctam, quàm ſimul utroque carere. Quod re ipſa accidit Theodoro adoleſcenti, & Confeſſori in perſecutione Juliani apoſtatæ, qui per integras decem horas tanta crudelitate & tot mutatis carnificibus tortus eſt, ut nulla ætas ſimile factum meminerit: & ipſe tamen toto illo tempore lætus cecinit Pſalmos David; & tunc primùm mœſtus fieri cœpit, cùm deponi juſſus eſt, ob maximam conſolationem, quam, dum torqueretur, ex Angeli præſentia percipiebat, ut ſcribit Ruffinus. (*Lib.* 10. *hiſt. c.*36.) Quare non mirum eſt, ſi Apoſtolus dicat: *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra*. (2. *Cor.*7.) Et initio Epiſtolæ; *Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra, ut poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt*. (2. *Cor.*1.) Quid tibi videtur, anima mea, de iſta tam ampla, tam diuturna, tam pura, & tam immenſa, miſericordia Domini, qui bonorum noſtrorum non eget, & tamen ex affluentia charitatis ſuæ tam eſt ſollicitus de ſervulis ſuis, ac ſi ab illis penderet omne bonum ſuum? Quas igitur illi gratias ages? quid umquam præſtare poteris, ut tantæ miſericordiæ non ſis ingrata? ſtude ſaltem quantùm potes, ut illi placeas, & quod illi placet adimpleas. Et quoniam ſcriptum eſt: *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt*. (*Luc.* 6.) &, *Miſerere animæ tuæ placens Deo*: (*Eccl.*3.) incipe ſollicitè primùm inveſtigare miſerias animæ tuæ. Nam corporis quidem miſeriæ patent: neque opus eſt admonere hominem, ut corporis ſui miſereatur: ſi enim vel unum diem corpus cibo & potu careat, vel unam noctem inſomnem ducat, aut ex caſu vel vulnere doleat, continuò lamentatur & rugit, & magna ſollicitudine illi ſuccurri-

tur. Anima vero integras hebdomadas a cibo ſuo jejunat, vel plagis impoſitis languet, aut etiam mortua jacet, & nemo illius curam gerit, nemo miſeretur. Ergo ſæpe ac ſæpius viſita animam tuam: examina ſingulas potentias, an proficiant in cognitione & amore veri boni; an contra laborent ignorantia, & langueant cupiditatibus variis, vel etiam excæcata ſit malitia mens, & corrupta voluntas invidentiæ aut ſuperbiæ morbo. & ſi quid tale inveneris, clama ad Dominum: Miſerere mei, quoniam infirmus ſum. Quære medicos ſpirituales, & adhibe remedia opportuna. Deinde miſerere animarum ceterarum, quarum infinitus numerus perit, & pro iis tamen Chriſtus mortuus eſt. O anima, ſi verè cognoſceres pretium animarum, ſanguinem videlicet pretioſum Filii Dei; & ſimul ſtragem maximam, quam patiuntur a lupis infernalibus, & quaſi leonibus rugientibus demoniis: certè non poſſes non toto animo earum miſereri; & tum oratione ad Deum, tum aliis quibuſcumque modis poſſes, pro earum liberatione laborare. Denique miſerere etiam corporalibus neceſſitatibus proximorum: non verbo & lingua, ſed opere & veritate, memor verbi Domini: *Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*

GRA-

GRADUS DECIMUS-QUINTUS.

Ex conſideratione magnitudinis juſtitiæ Dei, per ſimilitudinem magnitudinis corporalis.

CAP. I. JUſtitia Dei in Scripturis ſanctis quatuor modis accipitur: primùm pro juſtitia univerſali, quæ continet omnes virtutes, & idem eſt quod ſanctitas, ſive probitas. ſic in Pſalmis: *Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.* (*Pſ.* 144.) Deinde accipitur pro veritate, ſive fidelitate. ſic in alio Pſalmo: *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis.* (*Pſ.* 50.) Tertiò pro juſtitia diſtributiva præmiorum. ſic in poſteriore ad Timotheum: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex.* (2. *Tim.* 4.) Denique pro juſtitia ulciſcente peccata. ſic in alio Pſalmo: *Pluet ſuper peccatores laqueos; ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum, quoniam juſtus Dominus, & juſtitias dilexit.* (*Pſ.* 10.) Magnitudo igitur juſtitiæ divinæ nobis utcumque innoteſcet, ſi conſideremus latitudinem juſtitiæ ejus univerſalis: longitudinem juſtitiæ, id eſt, veritatis & fidelitatis ipſius; altitudinem juſtitiæ ejus, præmia diſtribuentis in cælo: & profunditatem juſtitiæ ejuſdem, flagellantis æternis ſuppliciis impios in inferno. Ac ut a latitudine incipiamus, juſtitia univerſalis dicitur illa in hominibus, quæ diſponit hominem, ut bene ſe habeat in omnibus actionibus juxta omnes leges: ac per hoc omnes vir-

prehendit, tum theologicas, tum morales. Sed eſt quædam virtus, quæ virtutes omnes in ſinu ſuo complectitur, & omnium virtutum actus imperat, & dirigit ad ultimum finem, quæ dicitur charitas. quæ virtus, quamvis in ſe particularis, & una ex theologicis ſit, tamen rectè etiam juſtitia univerſalis dici poteſt. Ipſa enim diſponit hominem, ut bene ſe habeat erga Deum & proximum, ac per hoc omnem legem adimplet. Sic loquitur Apoſtolus: *Dilectio malum non operatur*. &: *Qui diligit, legem implevit*. &: *Plenitudo legis eſt dilectio*. (*Rom.* 13.) Et ſanctus Auguſtinus, in libro De natura & gratia, inquit: *Charitas inchoata, inchoata juſtitia eſt: charitas provecta, provecta juſtitia eſt: charitas magna, magna juſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta juſtitia eſt.* (*De nat. & grat. c.* 70.) Porro in Deo ſunt omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam præſupponunt: & loco earum, quæ præſupponunt imperfectionem, eſt aliquid longè melius & præſtantius: ac per hoc nulla bonitas illi deeſt: quin potiùs tanta & tam infinita eſt in eo bonitas & ſanctitas, ut optimo jure ſolus bonus & ſolus ſanctus dici mereatur. (*Heb.* 11.) Igitur non eſt in Deo fides virtus theologica, quia fides eſt earum rerum, quæ non videntur; Deus autem omnia videt: nec eſt in Deo ſpes, quia ſpes eſt expectatio futurorum; Deus autem nihil expectat, cùm omnia ab æternitate poſſideat: non eſt in Deo pœnitentia peccati, quia Deus peccare non poteſt: non eſt humilitas, quoniam humilitas retinet hominem, ne aſcendat inaniter ſuper ſe, ſed in loco ſuo maneat; Deus autem nihil habet ſupra

ſe,

ſe, quò aſcendere quærat, cùm ſit altiſſimus. Eſt autem in Deo regina virtutum omnium charitas ampliſſima, ac planè infinita & immenſa, diligit enim ſe dilectione infinita, quia ſolus ipſe perfectè novit infinitum bonum, quod eſſentia ſua eſt: diligit item res omnes, quas fecit. Sic enim loquitur Sapiens: *Diligis omnia, quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti.* (*Sap.* 11.) Novit enim Deus per ſapientiam ſuam ſeparare malum a bono, id eſt, defectum a natura, etiam in dæmonibus & hominibus deterrimis: & naturam diligit, quam fecit; defectum, quem non fecit, odio habet. Denique adeo vera eſt in Deo charitas, ut ipſe Deus charitas dici voluerit, ſicut loquitur S. Joannes, cùm ait: *Deus charitas eſt.* (1. *Joa.* 4.) Noſtra autem dilectio cum divina comparata, anguſtiſſima eſt: plurima enim ſunt, quæ non diligimus, quoniam ea non novimus: multa quoque eorum, quæ novimus, non diligimus, quia non facilè diſcernimus in eis bonum a malo: multa quoque bona non bene diligimus, ac per hoc non vera charitate diligimus, quia mali ſumus, & magis cupiditati quàm charitati ſervimus: Deum verò imperfecta charitate diligimus, non ſolùm quia non tantùm diligimus quantùm bonitas ejus meretur, ad quam menſuram ne Angeli quidem pertingunt; ſed etiam quoniam minùs diligimus quàm debemus, & minùs etiam quàm poſſemus, ſi vigilantiùs & diligentiùs orationi & meditationi operam daremus. Hanc reginam virtutum comitantur in Domino virtutum magnificentia ſingularis, liberalitas effuſiſſima, benignitas & humanitas incredibilis, patientia & longanimitas inaudita, pietas &

ſuavitas pluſquam paterna, veritas & fidelitas numquam deficiens, miſericordia cælum & terram implens, juſtitia rectiſſima & inflexibilis; denique ſanctitas puriſſima & lucidiſſima, ut in conſpectu ejus ſtellæ non ſint mundæ; & Seraphim ſtupore attoniti clament: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* (*Iſa.* 6.) O ſi iſta cogitares attentè, anima mea, cum quanto timore & tremore aſſiſteres Deo in laudibus & oratione? ac potiſſimùm ad ſanctum altare, qua reverentia & humilitate in conſpectu Angelorum offerres æterno Patri Filium ejus unigenitum, pro ſalute vivorum & mortuorum?

CAP. II. Sed pergamus ad reliqua. Longitudo juſtitiæ Dei, in veritate & fidelitate ſe prodit. *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis,* (*Pſ.*144.) inquit Propheta: id eſt, promiſſiones Domini, etiam ante multa ſæcula pronuntiatæ per ora Prophetarum, numquam erunt vel fuerunt irritæ: ſtabiles & firmæ ſunt, magis quàm cælum & terra. ſic enim ait Dominus: *Facilius eſt cælum & terram præterire, quàm de Lege unum apicem cadere.* (*Luc.* 16.) intelligit autem Dominus per Legem, non ſolùm mandatorum, ſed etiam promiſſorum omnium veritatem. Quæ enim mandavit Dominus, omnino implenda ſunt, aut pœna ſubeunda; & quæ promiſit, æterna firmitate ſtabilita ſunt. unde etiam idem Dominus dicit: *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.* (*Matt.* 5. & 24.) & Iſaias: *Verbum Domini noſtri manet in æternum.* (*Iſa.* 40.) & David: *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in ſæculum ſæculi.* (*Pſ.* 110.) Et Apoſtolus: *Eſt autem Deus verax, omnis*

autem

autem homo mendax. (*Rom.* 3.) & : *Impoſſibile eſt mentiri Deum*. (*Heb.* 5.) cujus dicti ea ratio eſt, quia nec falli poteſt, cùm ſit ſapientia; nec fallere, cùm ſit bonitas; nec deficere, cùm ſit omnipotentia. Homines autem quamvis ſapientes, quamvis boni, quamvis potentes, & falli & fallere poſſunt: quia nec omnia norunt, nec omnia poſſunt implere, quæ volunt, & poſſunt etiam, qui boni ſunt, quando promittunt, paulò poſt fieri mali, & non velle implere promiſſa. Quare ſi ſapis, anima mea, in ſolo Deo confides, illi ſoli adhærebis, & in eum ſolum jactabis omnem ſollicitudinem tuam. Sollicitè ambules tu cum Domino Deo tuo, & ille ſollicitus erit tui: (*Mich.* 3.) cave totis viribus, ne juſtitiam illius offendas, & miſericordia ejus proteget te ſemper, nec timebis, quid faciat tibi homo, vel diabolus.

CAP. III. Jam verò altitudo juſtitiæ Dei cernitur in retributione cæleſtis præmii; quod ipſe Deus, ut ſupremus & juſtiſſimus Judex, præparavit iis, qui piè juſtèque vixerunt. At primùm quanta ſit hujus juſtitiæ magnitudo, cognoſcemus, ſi conferamus judicem Deum cum hominibus item judicibus, deinde ſi conferamus præmium cum præmio, id eſt, præmium, quod dabit Deus, cum eo, quod homines dare ſolent. Judices homines, ſive etiam Principes, aut Prælati, qui ſubditos vel famulos habent, multis de cauſis ut plurimùm non reddunt juſtum præmium iis, quibus debent. Nam vel non poſſunt, cùm non habeant tantam rerum copiam, ut ad remunerandа merita omnium ſufficiant: vel non cognoſcunt omnia merita ſubditorum; aut certè non cognoſcunt juſtum pretium meritorum,

rum, cùm ab animi ſinceritate & devotione dependeant: vel ex improbitate ſua, & avaritia, aut alia perverſa affectione nolunt juſtis ſubditorum laboribus juſtam mercedem reddere: vel denique, aut ipſi præveniuntur morte antequam debita præmia reddant, vel ii, quibus debentur præmia, ante de hac vita decedunt, quàm laborum ſuorum mercedem guſtare incipiant. Deus autem omnibus juſtis pro bonis operibus omnibus præmia non ſolùm juſta, ſed etiam ſupra meritum reddit. Quid enim vilius & obſcurius meritum fingi poteſt, quàm ſitienti præbere calicem aquæ frigidæ? & tamen pro hoc etiam opere promiſit Dominus præmium: (*Matt.* 10.) & de larga retributione a Domino promiſſa ſcribit Lucas: *Menſuram bonam, & confertam, & exagitatam; & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum*. (*Luc.* 6.) Neque periculum eſt, ut Deo deſit copia rerum, quibus omnibus juſtis præmia reddi poſſint, cùm ſit ipſe Dominus omnium rerum, & poſſit ſolo verbo omnia multiplicare & augere in immenſum. Neque timendum eſt, ne fortè fallatur in numero vel in pretio meritorum inveſtigando, cùm ſit ſapientiſſimus, & omnia pateant oculis ejus, & ipſe ſcrutetur renes & corda bene operantium ſervorum ſuorum, ut intelligat, qua mente, qua intentione, quo fervore, qua diligentia omnia fecerint. Neque ſuſpicari ullus poterit, ineſſe Deo malam voluntatem fraudandi ſervulos ſuos & filiolos ſuos juſta mercede, cùm ſit ipſe fidelis in omnibus verbis ſuis. Denique neque ipſe mori poteſt, cùm ſit præ omnibus immortalis, & omnia illi vivant; ut periculum nullum ſit, ne morte præveniente debita præmia ulla ratione

ne impediantur. Maneat igitur fixum & ratum, a Deo juſto judice bona opera omnia juſtorum hominum omnium digna mercede remunerari; ac per hoc tutiſſimum eſſe, cum Deo negotiari in ratione laboris & mercedis; & periculoſum ac ſtultum eſſe, fiduciam in hominibus ponere, atque ab eis juſta præmia pro laboribus expectare. Conferamus nunc præmia cum præmiis, divina cum humanis, cæleſtia cum terrenis. Quid quæſo reddere poſſunt homines iis, qui totos dies pro eis laborant, vel totas noctes inſomnes ducunt, vel vitam ipſam in præliis ponunt? O cæcitas humana! quid reddere poſſunt, niſi res exiguas, viles & abjectas, & breviſſimo tempore duraturas? Deus autem reddit res magnas, ſublimes, æternas: & tamen illæ quæruntur, iſtæ ſpernuntur. S. Joannes Chryſoſtomus in Matthæum, comparat palatia, urbes, & regna hujus mundi, (*Ho.* 24.) quæ homines admirantur, cum illis luteis fabricis, quas pueruli ex creta fingunt: quæ quidem caſulæ & ædificiola magno labore a puerulis fiunt, ſed a majoribus planè ridentur; & ſæpe etiam cùm pater aut magiſter videt puerulos, omiſſo litterarum ſtudio, in nugis illis occupari, pede omnia deſtruit, & quæ magno ſtudio & tempore facta erant, multò faciliùs momento ſubvertit. Sic omnino magna palatia, turres, arces, oppida, regna mortalium, caſulæ ſunt luteæ, ſi comparentur ad cæleſtia & ſempiterna bona, & ab ipſis beatis Angelis de cælo ſpectantibus ridentur, & ſæpe a Patre cæleſti nullo negotio ſubvertuntur, ut intelligamus, quàm ſint omnia planè inania. Quod quamvis nunc pauci advertunt, tamen omnes in die judicii,

Digitized by Google

dicii, quando intelligere parùm proderit, intelligent. S. Hilarius in commentario ad caput 10. Matthæi, Dies, inquit, judicii, nulla atque inania hæc omnia fuiſſe revelabit. Sed explicemus paulò accuratiùs, qualia ſint præmia cæleſtia, quæ pro terrenis iſtis præmiolis nunc a plurimis contemnuntur. Primùm erunt in cæleſti regno bona plurima, vel potiùs omnia, quæ appeti poſſunt: erunt enim omnes, qui in eo regno degent, beati. eſt autem beatitudo cumulus omnium bonorum aggregatione perfectus. Itaque ibi erunt bona animi, ſapientia, & virtutes: bona corporis, pulchritudo, ſanitas, robur: bona externa, divitiæ, voluptas, gloria. Deinde erunt hæc omnia, ſumma, perfecta, eminentiſſima. Deus enim, qui oſtendit potentiam ſuam in creatione mundi ex nihilo, & ſapientiam in gubernatione & providentia, & charitatem ac bonitatem in redemptione generis humani per myſterium Incarnationis & paſſionis Filii ſui; demonſtrabit tunc magnificentiam gloriæ ſuæ, & munificentiam liberalitatis ſuæ in diſtributione præmiorum, palmarum, & coronarum, iis, qui de hoſte diabolo triumphabunt. Et ſapientia quidem erit non ſpeculatio divinitatis in rebus creatis, ſed ipſa viſio aperta eſſentiæ Dei, cauſæ cauſarum omnium, & ipſius primæ ac ſummæ veritatis, ex qua fulgentiſſima viſione fulgebunt animæ ſanctorum luce tam ſplendida, ut ſanctus Joannes de futura illa gloria dicat: *Similes ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. (1. *Jo.* 3.) Ex hac ſumma ſapientia procedet charitas regina virtutum, tam ardens, ut ſummo bono ſemper inhærens, nec velit nec poſſit ab eo ſeparari. Sic

tota

tota anima, & omnes ejus potentiæ in optimo ſtatu conſtitutæ permanebunt: corpus lucebit inſtar ſolis, ut Dominus ipſe teſtatur, cùm ait: *Tunc juſti fulgebunt ſicut ſol in Regno Patris eorum:* (*Matth.* 13.) atque hæc erit ejus pulchritudo: ſanitas erit immortalitas, robur impaſſibilitas: denique corpus, quod nunc animale eſt, tunc erit ſpirituale, id eſt, ſpiritui ad nutum obediens, ut ventos agilitate ſuperet, & muros ſubtilitate penetret. (*Pſ.* 35.) Porro divitiæ erunt, tum nulla re indigere, tum cum Deo & in Deo omnia poſſidere. nam *ſuper omnia bona ſua conſtituet eos.* (1. *Cor.* 15.) De voluptate quid dicam, cùm ſcriptum ſit: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos?* (*Matth.* 24.) Quæ mens cogitare poterit, qualis delectatio ſit frui ſummo bono? videre ipſam pulchritudinem? guſtare ipſam ſuavitatem? intrare in gaudium Domini, id eſt, participem fieri ejus voluptatis, quæ facit beatum Deum? Honor & gloria Sanctorum omnem eloquentiam ſuperat: nam in theatro mundi totius, omnium hominum & Angelorum, ab ipſo Deo laudabuntur Sancti omnes, & tamquam victores coronabuntur, &, quod omnem dignitatem vincit, in ipſo Chriſti throno tamquam regni participes collocabuntur. ſic enim legimus in Apocalypſi: *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo; ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno ejus.* (*Apoc.* 1.) Hanc ſublimitatem honoris mirabatur Propheta, cùm diceret: *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* (*Pſ.* 138.) Quòd ſi ad hanc multitudinem

& ex-

Digitized by Google

& excellentiam bonorum, addamus tamquam ineffabile condimentum, æternitatem, quis capere poterit magnitudinem ſupernæ felicitatis? & tamen, quod vix capimus cogitando, experiemur poſſidendo, ſi piè, juſtè, ſobrièque vivendo ad beatam illam patriam aliquando veniemus. verè enim ſine fine bona illa durabunt, quæ momentaneis laboribus nunc per Dei gratiam a Chriſti famulis acquiruntur. Quid hic dices, anima mea? placebitne tibi ludos puerorum, in ædificiolis ex luto conſtruendis, conſectari, & regni verè ſempiterni poſſeſſione privari? placebitne, quod horret animus cogitare, voluptatibus pecorum delectari, qui ad ineffabilia gaudia cum Angelis invitaris? Avertat hoc ab anima ſervi tui miſericordia tua, Domine: quin potiùs *confige timore tuo carnes meas*. (*Pſ.* 118.) & dulceſcat ſemper mihi ſuper mel & favum obedientia legis tuæ, ut carnem cum vitiis & concupiſcentiis crucifigens, aſpirare audeam ad ſpirituales & perennes delicias paradiſi tui. Da Domine ſervo tuo ſequi veſtigia Chriſti tui, qui mitis & humilis corde, *cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur*, (1.*Pet*.2.) da ſobriè, juſtè, & piè vivere in hoc ſæculo, ut cum fiducia aliqua expectem beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. (*Tit*.2.)

CAP. IV. Reliquum eſt, ut juſtitiam conſideremus, quam Deus in profundiſſima gehennæ abyſſo in peccatoribus puniendis exercet. Quod ſi attentè & ſeriò faciemus, intelligemus profectò veriſſimum eſſe, quod Apoſtolus docet in Epiſtola ad Hebræos, *horrendum* eſſe *incidere in manus*

nus

nius Dei viventis . (*Heb.* 10.) Nam (ut ordinem ſequamur, quem in juſtitia remunerante Sanctorum merita tenuimus) animadvertet Deus juſtus judex in omnia omnino peccata, etiam leviſſima, quale eſt verbum otioſum. ſic enim legimus in Evangelio: *Omne verbum otioſam quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* (*Matth.* 12.) Et homines quidem multa peccata non puniunt, vel quia non poſſunt, reſiſtentibus aut fugientibus reis; vel quia neſciunt eſſe commiſſa, aut per legitimos teſtes probata non ſunt, vel quia nolunt ea punire, aut corrupti muneribus, aut oppreſſi favoribus, aut propria malitia depravati. Deus autem omnipotens eſt, ac per hoc ejus poteſtati nullus reſiſtit. Idem ubique eſt, ideo nullus ab eo ſe abſcondere poteſt. *Quò ibo*, inquit David, *à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? ſi aſcendero in cælum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades.* (*Pſ.* 238.) Idem ſapientiſſimus eſt, & novit omnia, etiam abſcondita & occulta in intimis latebris cordium: nec indiget teſtibus, ut crimina probentur, cùm conſcientiæ hominum pro mille teſtibus Domino ſint. Denique nulla munera, nulli favores juſtitiam Dei corrumpere poterunt, cùm ipſe bonorum noſtrorum non egeat. Maneat igitur, nullum eſſe peccatum, neque maximum, neque minimum, neque graviſſimum, neque leviſſimum, quod juſt itiam Dei ultricem & vindicem peccatorum effugere poſſit, niſi antea per pœnitentiam purgatum fuerit. Quantò enim nunc eſt miſericordia copioſior in ignoſcendo, tantò erit poſt hanc vitam juſtitia rigidior & ſeverior in ulciſcendo. De hoc tempore

pore dicit Iſaias: *In tempore placido exaudivi te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tui.* (*Iſa.* 49.) Quod exponens Apoſtolus in poſteriore ad Corinthios: *Ecce*, inquit, *nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* (2. *Cor.* 6.) De tempore futuro poſt hanc vitam, Sophonias clamat: *Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris.* (*Soph.* 1.) Neque verò ſolùm peccata omnia punientur, ſed punientur horrendis ſuppliciis, quæ tam ingentia erunt, ut vix ulli homines nunc ea ſuſpicari valeant: quemadmodum enim oculus non vidit, auris non audivit, & in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparavit Dominus diligentibus ſe; ſic omnino non vidit oculus, nec audivit auris, nec aſcenderunt in cor hominis, quæ præparavit Dominus odio habentibus ſe. Erunt enim ærumnæ peccatorum in gehenna plurimæ, maximæ, & puræ, id eſt, nullis conſolationibus admixtæ; &, quod in infinitum auget miſeriam, ſempiternæ. Erunt, inquam, plurimæ: quoniam ſingulæ potentiæ animæ, & ſinguli ſenſus corporis ſuos habebunt tortores. Perpende verba ſententiæ Judicis ſupremi, quæ habentur in Evangelio: *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum. Diſcedite*, inquit, id eſt, recedite a conſortio beatorum, privati in æternum viſione Dei, quæ ſumma eſt & eſſentialis beatitudo, ac finis ultimus, ad quem facti eratis. *Maledicti*, id eſt, nolite ſperare deinceps ullum genus benedictionis; privabimini enim omni virore gratiæ, omni ſpe ſalutis: non pluet ſuper vos ampliùs aqua ſapientiæ nec ros bonæ

Digitized by Google

bonæ inſpirationis, non lucebit amplius radius cæleſtis luminis, non germinabit in vobis gratia pœnitentiæ, non flos charitatis, non fructus operum bonorum, non viſitabit vos ex hoc uſque in æternum Oriens ex alto. Nec ſolùm bonis ſpiritualibus, ſed etiam corporalibus; nec ſolùm æternis, ſed etiam temporalibus carebitis: nullæ pro vobis erunt divitiæ, nullæ deliciæ, nulla ſolatia, ſed eritis ſimiles ficulneæ, quæ maledicta a me, continuò tota a radicibus aruit. (*Matth.* 21.) *In ignem*, id eſt, in caminum ignis ardentis & inextinguibilis, qui non membrum unum, ſed omnia membra ſimul comprehendet, & acutiſſima pœna vexabit. *Æternum*, id eſt, in ignem, qui non eget fomento lignorum, ut ſemper ardeat, ſed flatu Dei omnipotentis ſuccenditur: ut ſicut culpa in vobis numquam delebitur, ſic & pœna numquam finiatur. Itaque rectiſſimè Propheta Iſaias exclamat: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis.* (*Iſa.* 33.) ac ſi dicat, Nemo omnino patienter ferre poterit, ſed impatientes, & indignantes, & deſperantes ferre cogentur, etiamſi nolint. Et addit: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* (*Cap.* 66.) quæ verba non ſemel repetit Dominus apud Marcum. (*Marc.* 9.) Adjungetur enim vermis conſcientiæ, & recordationis hujus temporis, quo potuiſſent impii, ſi voluiſſent, parvo negotio pœnas illas evadere, & gaudiis perfrui ſempiternis. Ac ne quis exiſtimet, poſſe damnatos aliquid refrigerii ex deambulatione & loci mutatione capere; audi, quid ipſe Dominus dicat: *Ligatis manibus*

& pe-

& pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. (*Matth.* 22.) Itaque miſeri illi alligati manus & pedes vinculis æternis, in loco eodem ſemper jacebunt, lumine ſolis, & lunæ, & ſtellarum orbati, & ignis ardoribus æſtuantes, flentes & dolentes, & dentibus præ rabie & deſperatione ſtridentes. Nec ſolùm dolores graviſſimos patientur in gehenna, qui in eum locum horroris pleniſſimum detrudentur, ſed prætere a etiam extremam rerum omnium inopiam, & dedecus, atque ignominiam ſumma erubeſcentia & confuſione pleniſſimam. Facient enim in puncto temporis jacturam palatiorum, agrorum, vinearum, pecorum, jumentorum, veſtium, auri denique, & argenti, & lapidum pretioſorum: atque ad eam egeſtatem redigentur, ut guttam aquæ frigidæ cum divite epulone deſiderent & expetant, & non audiantur. Porro ſuperbi & glorioſi illi viri, qui in præſenti tempore injuriæ omnis impatientes, dignitatem rebus omnibus anteponunt, in theatro illo totius humani generis, & omnium Angelorum, quo nullum umquam majus nec fuit nec erit, revelari videbunt & publice demonſtrari omnia ipſorum crimina, etiam in tenebris patrata, vel in cordis latebris recondita, quamvis turpiſſima, proditiones, latrocinia, inceſtus, ſacrilegia. Nam, ut ait Apoſtolus in priore ad Corinthios, quando veniet Dominus ad judicandum orbem terrarum, illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: (1. *Cor.* 4.) & tunc laus erit unicuique a Deo; & ſine dubio, vituperatio quoque erit unicuique impio & iniquo a Deo. Tantum verò erit opprobrium &

con-

Digitized by Google

confuſio ſceleratorum hominum in theatro illo, ut S. Baſilius in explicatione Pſalmi trigeſimi tertii non timeat dicere, hoc fore omnium ſuppliciorum graviſſimum, præſertim hypocritis, & ſuperbis, & omnibus gloriæ cupidis, quibus honor pro Deo, vel idolo potiùs, in hoc mundo fuerat. Sed ſi hæc, quæ diximus, de jactura bonorum omnium tam cæleſtium quàm terreſtrium, & de doloribus acerbiſſimis, & ignominia atque opprobrio, finem aliquem eſſent habitura, vel ſaltem aliquod genus conſolationis aut refrigerii admixtum haberent, ut in hac vita miſeriæ omnes habent; poſſent aliquo modo mala tolerabilia exiſtimari. At cùm certum omnino & extra omnem dubitationem ſit, quemadmodum felicitas beatorum ſine ullius admixtione miſeriæ perpetuò duratura eſt; ſic etiam infelicitatem damnatorum ſine ulla admixtione ſolatii perpetuò, id eſt, in omnia ſæculorum ſæcula duraturam: oportet omnino ut cæci & ſtulti ſint, qui non totis viribus laborant, per quaſcumque tribulationes, & pericula, & infamiam & mortem, quæ momentanea & levia vocat Apoſtolus, ad regnum cælorum & cæleſtem beatitudinem pervenire. (2. *Cor.* 4.)

CAP. V. Ac ſi fortè miratur aliquis, cur clementiſſimus Deus tam atroces & tam diuturnas pœnas peccatis hominum, quæ velociſſimè tranſeunt, & non uſque adeo gravia videntur, conſtituerit: is audiat ſanctum Auguſtinum in libro de Civitate Dei: *Quiſquis*, inquit, *hujuſmodi damnationem vel nimiam vel injuſtam putat, metiri profectò neſcit, quanta fuerit inquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas*. & infra: (*Lib.* 14. *c.* 15.)

Qui-

Quiſnam ſatis explicet, quantum malum ſit non obedire in re facili, & tanta poteſtatis imperio & tanto terrenti ſupplicio? Loquitur ſanctus Auguſtinus de peccato primi hominis; ſed eadem ratio eſt de omnibus peccatis. Nam ſi ſtateras non doloſas, ſed veras adferamus, inveniemus omne peccatum lethale ex triplici capite eſſe graviſſimum. Nam & horrendum eſt, creaturam Creatori ſuo non obedire, cùm infinito intervallo a vilitate creaturæ diſtet dignitas Creatoris, & creatura naturaliter ſerva, & naturaliter Dominus ſit Creator; & creatura quidquid eſt, & quidquid habet, debeat Creatori, Creator autem nihil debeat creaturæ. Deinde ſi mandata Creatoris gravia eſſent, adhuc creatura parere deberet: ſed *mandata ejus gravia non ſunt*. (1. *Joan.* 5.) & jugum ſuave & onus leve ab ipſo Salvatore dicuntur. (*Matth.* 11.) Quanta igitur & quàm inexplicabilis culpa eſt, vermiculos terræ Creatori ſuo in re tam facili non obedire? Præterea ſi Deus ſupplicium mortis æternæ peccantibus comminatus non eſſet, potuiſſet homo fortaſſe excuſationem peccato ſuo prætexere: ſed cùm tam ſæpe, & tam perſpicuè per Prophetas & Apoſtolos ſupplicium ſempiternum fuerit comminatus, quis peccatorum contumaciam excuſabit? Denique ſi culpa hominum damnatorum non eſſet æterna, mirari poſſemus, cur pœna peccati futura eſſet æterna. Sed cùm obſtinatio damnatorum ſit æterna, quid miramur, ſi etiam ſupplicium ſit æternum? Atque hæc obſtinata voluntas in malo, quæ communis erit damnatis hominibus cum dæmonibus: hæc, inquam, perverſa, atque a Deo ſummo bono averſa voluntas,

tas, quæ ſemper immobilis & ſtabilis permanebit, facit, ut ſancti homines magis horreant lethale peccatum, quàm ignem gehennæ. Audi enim quid de Anſelmo ſcribat Edinerus Anglus in ſecundo libro Vitæ ejus. Conſcientia, inquit, mea teſte, non mentior, quia ſæpe illum (Anſelmum) ſub veritatis teſtimonio profiteri audivimus, quoniam ſi hinc peccati horrorem, hinc inferni dolorem corporaliter cerneret, & neceſſariò uni eorum immergi deberet, priùs infernum quàm peccatum appeteret. Aliud quoque, non minùs forſan aliquibus mirum, dicere ſolebat; videlicet, malle ſe purum a peccato & innocentem gehennam habere, quàm peccati ſorde pollutum cælorum regna tenere. Si hæc homo ille ſanctus dicebat, & ſentiebat, quia illuminatus a Deo cognovit gravitatem peccati eſſe majorem, quàm ſit pœna gehennæ; quantò magis Deus, qui penetrat uſque ad fundum malitiam, & fœditatem, & perverſitatem peccati, juſtiſſimè judicabit, condignam eſſe pœnam peccati, quam ipſe uſque ab æternitate conſtituit. Ergo, anima mea, noli errare, noli ſeduci, noli ſimilis illorum fieri, qui *confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*. (*Tit.* 1.) multi enim fidem habent, ſed in habitu, non in actu, quaſi gladium in vagina reconditum. Si enim actu crederent, & credendo ſeriò cogitarent Deum eſſe fidelem & juſtum, & revera pœnas graviſſimas, & numquam finiendas, & ſine admixtione conſolationis iniquis præparaſſe; fieri non poſſet, ut opera facerent, quæ faciunt; & biberent, ut dicitur in libro Job, quaſi aquam iniquitatem: id eſt, tam facilè, tam ſine timore,

more, & tam læto animo peccata tam multa & tam magna patrarent, ac ſi præmium, non pœna peccantibus deberetur: (*Job.*15.), tu, inquam, crede firmiſſimè, & credendo recogita, Deum in præſenti patrem eſſe miſericordiarum, & paratum eſſe omnibus verè pœnitentibus miſericorditer indulgere peccata; ſed eumdem Deum poſt hanc vitam fore omnino Deum ultionum, & eas pœnas de peccatoribus ſumpturum, quas præparavit, & per Prophetas & Apoſtolos ſuos prædicari, & ad memoriam poſterorum litteris mandari præcepit. Sic enim fiet, ut timore intolerabilium pœnarum, & ſpe præmiorum maximorum, quaſi duabus alis ſublevata, præſentis vitæ pericula ſecura pertranſeas, & ad vitam ac requiem pervenias ſempiternam. Amen, Amem.

605286
Biblioteca Nazionale V. E. III. NAPOLI

Finis Primi Opuſculi.

Digitized by Google

Digitized by Google